

לקראת

המוסף התורני

הפלט

פרשת שופטים תשפ"א | 454

שבוע

אוי נא לה אמרה רקת
כי אברה כללי חמדתה

אחר מיטתו של גאב"ד טבריה, גדול מרבן שמו
הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך זצוק"ל
שבעה להסתלקותו

עמודים 10-15

דין אמת

"ושפטו את העם
משפט צדק": בשולי
גלימתם של גדולי
התורה זצוק"ל ביושבם
כסאות למשפט

עמודים 16-17

בצור ירוממני

"לביא היה בתורה ובמוסר, גיבור ברוחו, איתן בדעתו, שכל רוחות שבעולם אינן
מזיזות אותו, ונפשו איוותה לחבוק זרועות עולם ומלואו להיאחז בו ולזעזעו משאננותו
הרדומה" • בשערי כבשן ימי 'אלול' ו'הימים הנוראים' - ובסימן יום השנה לפטירתו
שיחול בשבת-קודש - מסע בעקבות משנתו המוסרית של מרן ראש ישיבת חברון
הגאון רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל ומהלך עבודתו לפני ד' בימים קדושים אלו

עמודים 6-9

מדורים:

- 2 בדיבוק חברים
- 2 יש להקשות
- 3 פרפראות לחכמה
- 4 נופת צופים
- 5 קרבה שנת השבע
- 9 והיה מעשה הצדקה
- 18 בעולם הספר
- 19 מיומנו של בן ישיבה
- 20 פרשה פתוחה
- 22 מפיקים נוגה
- 24 פתשגן

המוסף התורני / גליון 454 / שופטים
לקראת
שבת
הפטל

תגובות הארות והערות, ניתן לשלוח
לפקס: 02-5322975
או למייל: torani@hpeles.com

יש להקשות

בענין החזרת שוחד

בשו"ע (ח"מ סי' ט' ס"א) נפסק דאם לקח הדיין שוחד צריך להחזירו כשיתבענו הנותן, וכתבו האחרונים שם (ע"י ב"ח וביאור הגר"א ונתיב"מ) דטעמא משום דקיי"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וכשיטת רבא בתמורה דף ד: ע"ש.

וקשה לפמ"ש"כ הגרע"א בתשו' (קמא סי' קכ"ט) דלא אמרי' אי עביד לא מהני אלא היכא דע"י ההחזרה יתוקן האיסור, א"כ מה שייך לומר כן גבי שוחד, והלא יסוד האיסור משום נטילת שכר על הדין, אלא מצד הטיית לב הדיין לטובת המשחד, וכמב' בלשון הפסוק, [ומה"ט ביארו הפוסקים דאין איסור על המשחד אלא מצד לפני עור, משום דהאיסור הוא מצד הדיין, שהוא מצווה לדרון דין אמת], וא"כ מה יועיל מה שלא תחול הנתינה ויצטרך להחזיר, הלא סו"ס נטיית לב הדיין היא ע"י עצם הנתינה, וד"ז לא יתוקן בהחזרת הדמים.

[ועוד דמשמע שאף באופן שכבר דן הדיין ע"פ השוחד, צריך להחזיר, והלא בזה בודאי לא יתוקן האיסור, שכבר נגמר הדין וכבר נתעוות, ובפרט באופן שנטל שוחד לדרון דין אמת, דל"ש להחזיר את הדין אח"כ].

בדיבוק חברים

תשובות הקוראים לקושיא
מגליון פרשת עקב

תמצית הנידון:

בברכות דף מ"ח ע"ב אמר' דג' ברכות הראשונות שבברכה"ז הן דאורייתא, ברכה ראשונה על המזון וברכה שניה על ארץ ישראל וברכה שלישית על בנין ירושלים, ורבנן תיקנו עוד ברכה רביעית על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה. וצ"ב, דהרי בגמ' שם מבואר דהמקור לברכה ראשונה למעט אחד הוא מק"ו, אם כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש, ולפ"ז כיון דמקור הברכה הראשונה הוא מברכה שלאחריה, הו"ל להזכיר בה ענין הארץ וירושלים, וא"כ למה מברכים קודם המזון רק על הלחם לבד. ונעצם הדבר צריך להבין, מה ענין דברים אלו להודות עליהם בתוך ברכת המזון [והרי ברכת המזון אינה מצווה תלויה בארץ כלל, ואף האוכל בהו"ל חייב לברך], וביותר צריך להבין מה שתיקנו ברכת הטוב והמטיב, שהוא הודאה על דבר פרטי, ומה ענין זה לברכה"ז.

א. בהא דבברכה ראשונה שעל הפת אין מזכירין הארץ וירושלים, הא כל מה שמברכין ברכה ראשונה הוא מק"ו שאם כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש, אם כן נילף אף לענין הזכרת הארץ וירושלים.

אמת, שלענין הזכרת הארץ אי"ז קשה שכבר הק' בשנ"א בברכות למה שינה ואמר על פירות הארץ בורא פרי האדמה ולא אמר בורא פרי הארץ, ותי' וז"ל, ועוד שז' ארצות הן ובכולן אינו מיני דגן חוץ מאותה שאנחנו דרים בה מפני שהיא ניוזנית מתמצית א", שממנה לחמה, לכך מיחסן כל ברכות של דגן ע"ש הארץ, אבל שאר דברים ישנן ג"כ בשאר ארצות, לכן מברכין בפאה"א, שגם שם נגדלין, עכ"ל. עיי"ש בהרחבה. וא"כ המוציא לחם מן הארץ - זו ארץ ישראל.

וכן איתא במדרש קהלת על הפסוק "עשיתי לי גנות ופרדסין ונטעתי בהם עץ כל פרי", אמר... ר' ינאי בריה דר' שמעון... עמד שלמה על משתיתה על ארץ נפי', על העולם, וראה איזה משתיתה מופנה לשם נפי', להינדק, כדאיתא שם] ונטע בה על משתיתה של ארץ וכך היתה עושה פירות, ע"כ הלשון. א"כ ל"ק כלל על הזכרת הארץ שכן מזכירין אותה אף בברכה ראשונה.

וכ"כ הב"ח בס"י קס"ז ד"ה ולפי"ז ז"ל, הא דמברכין על הלחם המוציא לחם מן הארץ כלישנא דקרא להוציא לחם מן הארץ (תהלים ק"ד, י"ד) ועל הפירות מברכים בפאה"א כלישנא דקרא (בראשית ד', ג') פרי האדמה, והוא, דבלחם שחיותו של האדם תלוי בו, מברכין על שעבר, דמשקה הקב"ה אר"י בעצמו, ובתחילה, ומשקה אותה מי גשמים גשמי ברכה ורצון, כדכתי' הנותן מטר על פני הארץ ושולח מים על פני חוצות, וגם מברכים על להבא להוציא מאר"י גלוסקאות, וז"ש מן הארץ דפי' אר"י, אבל פירות שאין החיות תלוי בו, מברך בסתם בפאה"א דמשמע כל פני האדמה, על חו"ל, דמשקה אותה ע"י שליח, ואינה שותה אלא לבסוף, ושותה מתמצית, כדאי' פר"ק דתענית (דף י'), עכ"ל.

אבל הזכרת ירושלים אכן צ"ב, אמאי לא אתי מק"ו

ונראה דל"ק דהנה צריך לבאר קודם סברת הק"ו שאם כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש, ועיין מש"כ רש"י וז"ל, כשהוא שבע, מצוה לברך ולהודות על שבעו. כשהוא רעב, והוא בא להפיק את רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה, לא כ"ש שזה צריך לברך להקב"ה יותר, עכ"ל. ונראה מזה שהביאור בק"ו הוא דעל שובע אינו דבר שבקום עשה הוא שבע, אלא בשב ואל תעשה יש מניעת רעב וע"ז הוא מודה, אבל כשהוא רעב והוא בא להפיק את רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה בקום עשה, לא כ"ש שזה צריך לברך להקב"ה יותר, א"כ סברא זו ל"ש על הזכרת ירושלים.

ב. מה שהוקשה עוד על מה שתיקנו ברכת הטוב והמטיב אחר ברכת המזון, מה ענין זה לברכת המזון, ועוד שהוא הודאה על דבר פרטי, אמנם הק' שהוא דבר פרטי אי"ז קשה כ"כ, שהלא כל המזון הוא ענין פרטי, וא"כ ל"ק.

אבל הק' מה ענין זה לברכת המזון, כבר עמד ע"ז הריטב"א בב"ב קכ"ב ע"ב וז"ל, ויש מברכותינו אומרים כי לפי שברכת המזון קבעו בו עניינים של הודאה על הארץ הטובה ועל מלכות בית דוד, והיה זה הנס חשוב מאוד, קבעוהו עמם לברך עליו בנפש שבעה ובלב שמח, עכ"ל עיי"ש.

והרוקח כתב שלפי שהאדם שבע אינו חושש ממורא שמים, כמו שנא' פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' וגו', לכך תיקנו ברכת הטוב והמטיב שנתקנה על המיתה ועל הקבורה בברכת המזון לאחר שאכל ושתה, להזכיר לו ענין המיתה ויום האחרון.

ונראה להסמך זה ע"ד רמז ע"מ שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ד' וגו' אשר נתן לך, הישמר לך פן תשכח וגו', ר"ל שבזה שמברך הטוב והמטיב, נשמר פן ישכח, דומיא דמש"כ החת"ס בתורת משה פר' עקב ד"ה ואכלת, עיי"ש.

יעקב ישראל הלוי נוביק
ישי' 'משכן עזרא', מודיעין עילית

על השאלה הראשונה שאם יש ק"ו שהברכה הראשונה יותר חשובה, אז שכל הג' ברכות יהיו בברכה הראשונה, תירץ המהרש"א (ח"א) שכיון שיש פירכא לק"ו, שיש יותר סיבה שיברך אח"כ משום שכבר נהנה ושבוע, משא"כ לפני האכילה, לכן הק"ו לא מוכרח. ואפשר להוסיף, שכיון שתוס' אומר שברכה ראשונה מדרבנן, לכן קבעו הג' ברכות בברכה אחרונה שהיא דאורייתא. והצל"ח תירץ (רש"י ד"ה כשהוא שבע) שעיקר הק"ו הוא על ברכה ראשונה שעיקרה על האכילה והשובע - וזה ברכת הזן אבל אין עיקר ההודאה על האכילה אלא על הארץ וביהמ"ק וע"ז לא הולך הק"ו.

ועל השאלה השניה מדוע תיקנו את הברכה של הרוגי ביתר דוקא בברהמ"ז. א. השטמ"ק והריטב"א והרא"ש (סי' כ"ב) והרא"ה, וכן נכתב במשנ"ב (סי' קפ"ה סק"ב) שמכיון שכל ברהמ"ז היא הודאה, תיקנו את הברכה של הרוגי ביתר בסופה.

ב. הרמב"ן והרשב"א (ב"ב קכ"א ע"א) ותוס' בפסחים (ק"א ע"א ד"ה בשינוי) והמאירי תירצו ע"פ הגמ' בגיטין (נ"ז ע"א) בסוף, ששבע שנים זבלו כרמיהם בדם הרוגי ביתר, אז תיקנו זאת על היין.

ג. המאירי מתרץ עוד תירוץ, שכתוב "במקום גילה שם תהא רעדה", וזה מתבאר ע"פ האבודרהם שכיון

שהסעודה היא מקור השמחה, וכיון שאסור להרבות בשמחה בזה"ז יותר מדי, אז תיקנו ברכה על הרוגי ביתר, שיחזור בו קצת משמחתו.

ד. הרא"ש והכל"ב מתרצים שכיון שבאותה שעה נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור, רק במלכות בית דוד, לכן תיקנו זאת בברהמ"ז [המעדני יו"ט אות צ' כותב, שזה ביאור למה בברהמ"ז, אבל לא למה אחרי בונה ירושלים, על זה לא צריך טעם, כי זה פשוט שברכה דרבנן לא תהיה בין ברכות דאורייתא, אלא אחר כולם, כי זה לא ראוי. אבל הרא"ש עצמו (וכן בשלמה משנתו) כותבים שזה סיבה למה אחרי בונה ירושלים].

ה. הרוקח כותב שכיון שאדם שבע לא חושש ממורא שמים [כפי שנכתב בכמה פסוקים], לכן תיקנו זאת אחר ברהמ"ז, שיזכיר לו יום המיתה.

ו. והצל"ח כתב שכיון שרצו שהחיי יתן אל לבו שסופו להסריח [ודוקא בהרוגי ביתר היה להם נס], וע"י כך ימעט באכילה כצדיק שאוכל לשובע נפשו ולא כרשע שממלא בטנו בבשר, כי כשממלא בטנו בשר מתרבה הסרחון שבא מהבשר.

ז. התשב"ץ כותב שכיון שברכו ברהמ"ז בסעודת הבראה לאבלי הרוגי ביתר, אז הם תיקנו שם את הברכה לזכרם.

ח. והעין אליהו תירץ שידוע שבאכילת מאכל, הנשמה מקבלת החלק הרוחני והנפש את החלק הגשמי, וכתוב בגמ' (שבת קנ"ב ע"ב) שמי שמקנא עצמותיו נרקבים, ובמדרש כתוב שביתר נחרבה נ"ב שנים אחר חורבן הבית, מפני שלא התנהגו בשנאת חנם, ובודאי שלא קנאה, לכן לא הרקיבו, ורצו שבברהמ"ז גם יהיה כתוב על הנשמה שגם מחיה את הגוף ולא רק הנפש מחיה את הגוף, לכן תיקנו את הברכה בברהמ"ז.

ח. כ. ירושלים

א. הברכה לפני אכילה ואחרי האכילה, זה בעצם ברכה אחת ארוכה, ואין סיבה שנברך על הארץ וירושלים פעמיים, וכעין זה ביאר הצל"ח על רש"י בק"ו בד"ה כשהוא רעב, שבא להפיק רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה, לכ"ש שזה צריך לברך להקב"ה יותר. שרש"י מדגיש שהק"ו רק על הברכה שעיקרה על האכילה והשובע. והכוונה שק"ו שצריך להתחיל את ההודאה עוד לפני שמתחיל לאכול.

ב. הסיבה שהברכות של הארץ וירושלים והטוב והמטיב מתקשרים לברכת המזון הוא שכן אדם שבע וטוב לו הנפש שלו נכונה להודות על שפע וברכה שהקב"ה נתן לנו. וזה לא מתאים כלל לפני האכילה.

ג. וברכת הטוב והמטיב, כתב הצל"ח שאדם ישים על לבו שסופו להסריח. ולא ימלא לבו כדרך הרשעים שע"י זה מתרבה הבשר. ועיקר הסרחון בבשר. מ. גודמן, ישיבת 'בית דוד'

בענין השאלה מ"ט תיקנו הטוב והמטיב בברהמ"ז, שזה הודאה על דבר פרטי, המשך חכמה בפרשה עמד ע"ז, ותי' שברהמ"ז יסודו גם הודאה על קיום האומה וחששו אחר החורבן שקיומה לא אפשרי, ובמה שהם ניתנו לקבורה, הראה את השגחתו יתברך עלינו גם

בגלות בצורה ניסית, עיי"ש דברים נפלאים. ועצם השאלה י"ל שהשפע מהשמים תמיד מגיע דרך א"י, שע"ז נכתב בתורה ארץ אשר ד' אלוקיך דורש אותה תמיד עיני ד' אלוקיך בה, זה נצחי ולא משתנה אם נכנסו לארץ או לא.

יצחק אליהו, ב"ב

נראה פשוט לכאור, דבאמת מה שמזכירים את א"י ובנין ירושלים בברהמ"ז הוא ענין נוסף מלבד עצם ההודאה על ששבע ע"י המזון, ואילו הק"ו הוא רק מהברכה על המזון - שאם כשהוא שבע מברך על שבעו, כשהוא רעב [ומרגיש ביותר עד כמה זקוק הוא למזון] על אחת כמה וכמה.

ויעויין במש"ח אקרא ד"ואכלת ושבעת וברכת" (ח, י), דציין לדברי הגמ', ומבואר מדבריו דהוק' לו דאי איכא ק"ו לברכה ראשונה, מ"ט היא ברכה ראשונה דרבנן ולא דאורייתא [ויעויין דהוק' לו כן גם גבי ברכת התורה לאחריה, דילפי' מק"ו], וכתב לבאר דבברכה שלאחר המזון, ענין נוסף יש בו [שעליו אין שייך ק"ו], והוא מה שסמך הכתוב "השמר לך פן תשכח וגו' פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ד' אלוקיך וגו'", והיינו דטעם הברכה הוא שלא יבוא מתוך שבע ולא כשהוא רעב.

ועפ"ד י"ל ביותר, דהזכרת א"י ובנין ירושלים הוא ענין נוסף בברהמ"ז, והק"ו אינו אלא מההודאה והברכה על מה ששבע, וא"כ ליכא ק"ו אלא לברכה ראשונה על המזון המשיב, ולא לברכה הכוללת ענינים נוספים.

ובעיקר מה שמזכירים את א"י ובנין ירושלים וביהמ"ק בברהמ"ז, יעויין בזה"ק פרשת תרומה (קנ"ז ע"א) דהק"ו יוסי אקרא ד"ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך", דבשלמא בא"י מברכים, אבל בחו"ל מנ"ל, ופי' ד"כל טיבו וכל מזונא דכל ישובא תמן נחית מלעילא, ולית לך אתר בכל ישובא דלא איתון מתמן" [נקודת הקדשים שהוא אמצעייתא דירושלים שהיא אמצעייתא דא"י שהיא אמצעייתא דעלמא], יעויין כל הענין [ויעויין עוד במש"כ בב"ח (בס"ר ר"ח) גבי מה שמזכירים בברכת מעין שלוש ונאכל מפריה ונשבע מטובה].

ומה שתיקנו ברכת הטוב והמטיב בברהמ"ז, פירש בערוך השולחן בס"י קפ"ט בסעי' א', בשם הרא"ש: "ואמרו שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד ביאת המשיח, ולכן תיקנו ברכה זו אצל בונה ירושלים, כאומר יהי רצון שתחזיר קרן ישראל בביאת בן דוד שהוא בנין ירושלים", והוסיף בערוה"ש שם, "ונ"ל, דמה שלא קבעו בתפילה אצל ברכת בונה ירושלים, משום דשם הוא באמצע התפילה, משא"כ בברהמ"ז שהוא לאחר גמר הברכות, ועוד, דבגיטין אמרי' דגדע בחרי אף כל קרן ישראל קאי אהרוגי ביתר, ע"ש, וזהו כמ"ש דאז נגדעה קרן ישראל, ובתפילה אמרינן אחר בונה ירושלים וקרנו תרום בישועתך, משא"כ בברהמ"ז".

ובסעי' ב' שם הוסיף לפרש בהך ענינה דנתקנה ברכה זו בברהמ"ז דייקא, "דעיקרה של ברכה שייך יותר לברהמ"ז, דכך אמרו חכמים שם, בשעה שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו כיבנה הטוב והמטיב,

הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה, כלומר להורות לנו שאפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא עלינו, עושה עמנו ניסים ונפלאות, דאין לך ניסים גדולים מאלו הרוגי ביתר, שהיו מונחים רבות בשנים על פני הארץ ולא הסריחו, ואח"כ ניתנו לקבורה, וזהו סימן שהקב"ה לא יעזוב אותנו לעולם, אף בעת שאנו חוטאים לפניו, כדכתיב "סור יסרני ק-ה ולמוות לא נתנני", ועל כי עיקרי הצרות הם העניות, כמו שאמר איוב 'עם כל זה בחרתי מעוני', וכמאמרם ז"ל 'קשה עניות יותר מחמשים מכות', ולכן כדי שלא נדאג שח"ו נהיה חסרי לחם לכן תיקנו ברכת הטוב והמטיב, וכמו שתיקנו בברכה זו הוא הטיב הוא ייטיב וכל טוב לעולם אל יחסרנו, ולכן שייך זה רק לברהמ"ז, עכ"ל. בברכה, י.ד. ירושלים

בהא דלא לומדים להזכיר הארץ וירושלים בברכה ראשונה, י"ל כיון שענין הק"ו הוא רק בענין מזון [שביעה ורעבון], לכן אין ראוי ללמוד אלא לענין מזון לברכה ראשונה, ובפרט שאין זה ק"ו הרגיל של י"ג מידות, אלא סברא בעלמא, ולכן יש ללמוד ממנו רק לענין דשייך הסברא.

ובקשר לשאלה למה להזכיר ולהודות על הארץ, הרי בפסוק כתוב מפורש "וברכת על הארץ הטובה" להודות על המזון נלמד מלשון "ושבעת" כדאיתא בברכות מ"ח ע"ב ועל ירושלים נלמד מלשון "הטובה", ואע"פ דאינה מצוה התלויה בארץ, מ"מ רואים דרחמנא רוצה שנעריך את הארץ שנתן לנו, וכן איתא במדרש תנחומא בפרשיות אלו כמה ד' אוהב את א"י ומשבח אותה, ונתנה לנו מחמת אהבתו אלינו, ממילא יש להודות על ירושלים נמי, שהיא עיקר גדול וחשוב בארץ ישראל, ואפי' מי שגר בחו"ל חשוב לו להעריך ולהאזין את א"י.

ומה שקבעו ברכת הטוב והמטיב בברהמ"מ, כתב הרא"ש שם משום דכולה הודאה, והביא מירושלמי "כשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, ולכן סמכוה אצל בונה ירושלים". ואפשר להוסיף בדרך טעם הרא"ש, דכיון שהנוסח שתיקנו הוי בצורה כללית, ושייך לכל הטובות שזוכרו בשלוש הברכות, וגם לכל הטובות שאנו מקבלים מד' יתברך ראוי לצרפו לברכות דאורייתא.

בכבוד רב ובהודאה על המדור הזה ועל שאר החלקים

ר.ה. קרית ספר

בהא דתיקנו הטוב והמטיב, יש לפרש דמאחר שנקבע ברכה על ירושלים, והלא נחרבה ירושלים, וזה כמה וכמה שנים שהננו מצפים לבנינה, ע"כ תיקנו ברכת הטוב והמטיב, להראות שגם בתוך עוצם הגלות לא עזבנו אלוקינו ועוד ישוב לגאלינו נותן לומר עוד בהא דניתנו לקבורה בט"ו אב, שהוא יום השלמת ד' ימי אבלות לחורבן הבית, וי"ל דהרי נחרבה ביתר משום דלא איאבול על ירושלים, כדאי' בגיטין, וא"כ י"ל דביום השלמת ענין האבלות נפסק הדין מעליהם, והוא דבר חדש וצ"ע, וחז"י שיש נחמה על חורבן ירושלים, וי"ל.

ד.ה. ק"ס

נופת צופים

בענינא דיומא

הרב טוביה שולזינגר

לא תיקח שוחד

האחרונים דנו האם בבן נח יש איסור שוחד. ויל"ע בבן נח שקיבל שוחד ואח"כ נתגייר, אם יכול לדון [אי אמרי' דיש איסור שוחד בבן נח]

ראשית דגנך

בירושלמי (תרומות פ"ד ה"ב): "אפילו כל שהוא".

ובתורה תמימה' כתב דלשון "ראשית" כלל גם כל שהוא, וכמו דקיי"ל בגמרא אפילו חיטה אחת פוטרת כל הכרי, וגבי ביכורים כתיב "ולקחת מראשית כל פרי האדמה". ובביכורים (פ"ג מ"א): "אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו ביכורים". ויל"ע, האומר תאנה זו בצפונה או בדרומה ביכורים, אי אמרינן דמה שגדל בצפונה יהיה ביכורים ובמזרח ומערב אין זה ביכורים.

לא ירבה לו סוסים

יל"ע, מלך ששלח שליח שיקנה

לו סוסים.

והנה בב"מ (י' ע"א): "אמר רבינא היכא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה, היכא דשליח בר חיובא הוא, אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא, מיחייב שולחו. רב סמא אמר, היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה, היכא דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד, אבל חצר דבעל כרחיה מותיב בה, מיחייב שולחו. מאי בינייהו איכא בינייהו כהן דאמר ליה לישראל צא וקדש לי אשה גרושה, א"נ איש דאמר לה לאשה אקפי לי קטן וכו'", וא"כ מלך ששלח שליח שיקנה לו סוסים, למ"ד דבעינן שליח בר חיובא הוא, הא לאו בר חיובא הוא, ולמ"ד דהיכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שליח, ה"נ דאין שליח [ויל"ע אי שליח חשיב בר חיובא הוא, אם ימנו אותו למלך].

אין מושיבין מלך בעיבור השנה

פנהדרין (י"ח ע"ב): "ולא מלך וכהן גדול בעיבור השנה מלך משום אפסניא", וברש"י: "משום אפסניא, מחלק ממון לחילותיו כך וכך לשנה, ונוח לו שיהיו כל השנים מעוברות". ויל"ע האם חיילי המלך יכולין לתבוע בבי"ד תשלום אפסניא.

פתח בית האב במלך

יל"ע, נערה המאורסה שנסקלת פתח בית האב, אי גם בביתו של מלך, ונדחה כבוד מלכות מפני חיוב מיתת בי"ד.

שום תשים עליך מלך

בפנהדרין (כ"ב ע"א): "תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, לפיכך אין רוכבין על סוס". ויל"ע, מלך רשע שרוכב על סוס וחמור, אי נאסר הסוס מדין סוסו של מלך.

לא ירבה לו סוסים

יל"ע, סוס טריפה אי עובר אלא ירבה לו סוסים. והנה קיי"ל עוקרין על המלכים (ע"ז, י"א) והיינו בהמה שהיא תשמישו של מלך, עוקרין הגידין. ויל"ע אי בבהמה טריפה עוקרין.

נשים במלכות

בספרי: "שום תשים עליך מלך - ולא מלכה". ויל"ע, טומטום שנתמנה למלך ונמצא זכר, אי חל המינוי [טומטום לא חשיב בעל מום. עי' בכורות מ"א].

הרואה מלך

ברכות (נ"ח ע"א) ת"ר הרואה חכמי

ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו וכו', הרואה מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו". ויל"ע, הרואה מלך והוא חכם ומברך שתי ברכות, איזה ברכה יקדים, וביש לפניו מלך וחכם, ויכול לראות אחד מהן.

הנה בברכות (נ"ח ע"א): "לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל", ולגבי חכמי ישראל לא אמרו לרוץ לקראתם.

מורד במלכות

יל"ע ההורג מלך, אי חשיב מורד במלכות.

ולמ"ד הרוגי מלכות נכסיהן למלך (סנהדרין מ"ח ע"ב) נכסיו למלך, או דהריגת מלך אין זה מורד במלכות אלא רוצח, ומחייבי מיתות בי"ד הוא.

מלך אין רואין אותו בבית המרחץ

פנהדרין (כ"ב ע"א): "ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ, שנאמר שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך".

והנה בשבת (י' ע"ב): "הנכנס לבית המרחץ, מקום שבני אדם עומדין לבושינן, יש שם מקרא ותפילה וכו', מקום שבני אדם עומדים ערומים ולבושים וכו'", וא"כ י"ל דאין רואין אותו בבית המרחץ, היינו אע"פ שהוא אינו ערום.

ינאי המלך

בברכות (מ"ח ע"א): "ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי ומדקטל להו לרבנן לא הוה ליה אינש לברוכי להו וכו', אייתיתיה לשמעון בן שטח וכו' יהבו ליה כסא לברוכי וכו'", והנה ינאי המלך צדוקי היה (ברכות כ"ט), וצדוקי אין מזמנין עליו [ע"ה אין מזמנין עליו, וכ"ש צדוקי].

מלך שנצטרע

ביומא (כ"ב ע"א): "שישה חדשים נצטרע דוד". ובירושלמי הוריות (פ"ב) כל שישה חדשים שנצטרע דוד, היה מתכפר כהדיוט.

ויל"ע, האם לאחר שנרפא מצרעת וחזר ונעשה מלך, אם היה צריך מינוי ע"י נביא ומלך ומשיחה.

והנה דוד היה בימי גבעון, ובנוב וגבעון לא קרבו קרבנות חובה, ואיך הביא דוד קרבנות מצורע.

תכין לך הדרך

במכות (י' ע"ב): "תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם". וביומא (נ"ה ע"א): "תנן התם

רבי יהודה אומר, לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות, מאי מפני התערובות, אמר רב יוסף מפני תערובות חובה בנדבה, א"ל אבא ונעביד תרי ונכתוב עליהו הי דחובה והי דנדבה, רבי יהודה לית ליה כתיבה, דתנן רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד וכו', וברש"י: "לית ליה כתיבה, אין סומכין על כך, דזמנין לאו אדעתיה לעיוני בכתבא".

והנה ב'ביאור הלכה' (ס' ער"ה ד"ה לאור הנר): "ושמעתי על אנשי מעשה שכותבין על חתיכת נייר באותיות גדולות 'שבת היום ואסור להדליק', ומדבקין מבעוד יום הנייר, ונראה שע"ז בודאי יש לסמוך להקל וכו', גם כיון שבכל שעה רואה לעינו אסור בהדלקה בשבת, דמי קצת לקריאת פרק במה מדליקין המבואר בסעי' ז' דמותר".

וביאור דבריו, דגם למ"ד דלית ליה כתיבה, הכא שאני דהו"ל כקריאת פרק במה מדליקין [עיין בתשובות דובב מ"ט סי' מ"ט] בדבר בית הקברות ישן, שהשלטונות רוצים לעשות למקום נוי, ויעמידו טבלא שבמקום זה היה בית הקברות שלא ינהגו בו ביזיון, וממילא יבואו כהנים ליהרג והביא שם מהא דאמרינן דל' יהודה לית ליה כתיבה].

וכל העם ישמעו ויראו

בפנהדרין (פ"ט): "משמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל". והנה בערכין (ה' ע"ב): "היוצא ליהרג אחרים שחבלו בו פטורין". ויל"ע, זקן ממרא שנגמר דינו ומשמרין אותו וחבלו בו אחרים.

לא נודע מי הכהו

בספר צרור המור: "דין ההרורים הוא קשה מאוד, לפי שהולכים נעים ונודים, ואין עולים למעלה עד שינקמו נקמתו, ועל כן אמר כאן לא נודע מי הכהו, שאם נודע מי הכהו מיד חייבים לנקום נקמתו, כדי שתעלה נפשו למעלה ולא יהיו דמיו צועקים ושואלים דין על מי שאינו נוקם נקמתו. וזהו הכוונה במש"כ ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל, כלומר שלא יהיה דם ההרוג הולך וצועק בקרב העם שיעשו לו דין, אלא אנו מבקשים רחמים שיעלה נפשו למעלה וכו'", ע"כ.

והנה בפנהדרין (ק"ב ע"ב): "ויצא הרוח ויעמד לפני ד' ויאמר אני אפתנו, ויאמר ד' אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאי וכו' מאי רוח אמר ר' יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי" וברש"י: "רוחו של נבות, שלפי שהוא הרג נבות היה רוחו מחזר לפתותו ולהפילו".

המכירה הידועה (עיקרי הדברים)

דברי החזון אי"ש

ודעת מרן החזון"א כדעת האוסרים את המכירה בהחלט. [במכתב למרן הגר"ע זצ"ל].
ובעיקר הטעמים שאין לסמוך על ההיתר מכירה כלל, כתב בחזון"א (סי' כז, ז): המכירה של כל הארץ לערבי אינו כלום, ואינו ענין למכירת חמץ.
וכתב בזה ג' טעמים: א) מפני שנמכרו ע"י שליח ואין שליח לדבר עבירה, [משום עבירה דלא תחנם].
[וכדעת רוב האחרונים דהשליחות בטילה. ע"י קה"י ב"מ סי' טז, ו]. ואמנם לטעם זה, א"כ המוכר בעצמו לגוי שלא ע"י שליח, אף שעבר איסור, חל הקנין. חזון"א (סי' י סק"ו).

ב) מפני שלא נמסר להם בטאב"ו, ואם היה הערבי תובע לקיים המקח, היו אומרים לו "כך דינכם" דבלא רשימת הטאבו לא קנה.
ואע"פ שבמכירה מישראל לישראל אין הרישום בטאב"ו מעכב, מ"מ במוכר לנכרי מעכב, ומשום דא"ל "כך דינכם". כתבי הקה"י (שביעית). [ובאמת בעיקר ד"ז בדין מכירת קרקע בלי רישום בטאב"ו לענין מכירת ישראל לישראל, האריכו בזה אי הוי כדין מקום שכותבים שטר, דאין הקרקע נקנית בכסף בלא שטר, וע"י בחזון"א (חומ"מ ליקוטים סי' טז), [ואמנם שם כ' ד"ל דגם במכירת ישראל לנכרי מהני בלי טאב"ו ע"ש]. ולעיקר נקטי' דמהני, ע"י פתחי חושן (ח"ח פ"ב סי"א)].

ג) מפני שכלב כל אדם שאינו קנין באמת. ושאינו מכירת חמץ דאמרי' כדי שלא יעבור בב"י גמר ומקנה, אבל הכא בשביל הפקעת מצות שביעית לא ימכרו כל הארץ לנכרי, אדרבה [האומדנא ד]נוח לנו לשמור את מצות השביעית מלמכור כל הארץ לנכרי. [גם אגן סהדי שגם אם יפרע הנכרי את כל הסכום, לא ינח"ל למכור כל א"י לנכרי]. [ואמנם ביחיד המוכר בעצמו, אין אומדנא כ"כ. כתבי הקה"י (שם)].

והנה כאמור, נקטין דהמכירה לא מועילה כלל, וזהו אפילו כשהיו המוכרים שומרי תורה ומצוות, [וגם היה שעה"ד גמור ורעב בארץ], וכש"כ בזמנינו שרוב המושבים והקיבוצים שייכים לכופרים, והם לא רואים צורך כלל במכירה, דאין לסמוך על המכירה כלל. [ובאלו כבר העירו טובא גם לענין תוקף מכירת חמץ שלהם, ואכהמ"ל]. וכל החרדים לדבר ד', אין סומכים על המכירה כלל. וכנ"ל.

ושוב דנו בזה לפני שמיטה תרס"ג, והתירו מפני שעת הדחק ופקו"נ, [והוסיפו תיקון בהא דאם לא יקון הקונה]. אך תלמידי מהר"ל דצ"ל התנגדו בתוקף לכ"ז.

ושוב לקראת שמיטה תר"ע, התחדש הפולמוס, ע"י הרידב"ז צ"ל שהתנגד לגמרי להיתר המכירה, וגם מגאוני ירושלים צ"ל גילו דעתם דלא נח"ל כלל בהך היתרא, [משום חשש 'לא תחנם', או משום חסרון הרישום בטאב"ו]. ומ"מ בחוגי המזרחי [עם הסתייגות] ביססו את המכירה - הנהוגה אצלם מאז ועד היום - והרכיבו את שני סוגי ההיתרים יחד, [אם כי בכל פעם שהתירו, היה זה בהסכמה שהיא רק 'הוראת שעה']. ואח"כ עוד הוסיפו למכור אף מדין 'זכין', וגם נפרץ הדבר והתירו אפילו עבודה ע"י ישראל.

הנידונים

והנה רבו הספיקות שעמדו לבירור בענין המכירה: א) דין שביעית בזה"ז דרבנן, ב) הא דעבודת הארץ - ע"י ישראל - אסורה אף בקרקע של נכרי, [וגם בזרע ישראל, איכא אף איסור ספיחים, וכן במוכר לישראל, ע"י חזון"א סי' י' סק"ו], מלבד לדעת ספר התרומה, [ונחלקו בזה אם בשעה"ד יש לסמוך על דעת יחידאה זו, ומ"מ אף המתירים התירו רק ע"י נכרי, ולענייני התירו רק מלאכות דרבנן]. אבל לענין קדושת שביעית נקטו דליכא - לדעת הבית יוסף - בשל נכרי. ג) הא דאף דהמכירה נראית כהערמה, [ובפרט המכירה על מנת לקרן], מ"מ מהני.

אבל היו כמה ספיקות שאין פתרונם מוחלט, א) אם מכירה לזמן הוי בכלל 'לא תחנם', או עכ"פ בכלל שכירות האסורה מרבנן, או דקילא אף משכירות. ב) אם גם מכירה לזמן מהני' להפקיע קדו"ש, [ולהתיר עבודת הארץ לדעת סה"ת הנ"ל]. [וב' ענינים אלו ל"ש בתקנת מכירה ע"מ לקרן]. ג) אם מהני המכירה שאין לה תוקף בדיני המלכות, משום חסרון רישום בטאב"ו. וגם משום שנראית בעיניהם כהערמה בעלמא.

הנה ידועה דעת גדולי הדורות זצ"ל, שאין ממשות כלל ב"היתר המכירה" של מכירת הקרקעות לנכרי. וביותר בזמננו, שרוב המושבים והקיבוצים שייכים לכופרים, והם לא רואים צורך כלל במכירה. והרי זה כחוכא ומללא לגמרי.

וכל החרדים לדבר ד', אין סומכים על המכירה כלל. וה"ז נשאר כקרקע של ישראל, בין לענין איסורי עבודת הארץ, ובין לדיני הפירות, דקדושים בקדושת שביעית [אף להדעה דבפירות נכרים ליכא קדו"ש], ואסורים בסחורה, ובאיבוד וכו', [וכן אסורים לדעת האוסרים שמור ונעבד]. וחייבים בביעור, וכן איכא בהו איסור ספיחים. [ובפשוטו נקטי' דהווי של ישראל אף לקולא, [לענין הפקידא דשביעית, לפטור מתרו"מ, ודאין בהם משום גזל], ע"י בספר עטה אור סי' טז].

להלן יובא קצת מהשתלשלות עיקרי הדברים, והטעמים בזה:

עיקרי הדברים

התחלת הפולמוס הייתה לקראת שנת השמיטה תרמ"ט, והיו מגאוני חו"ל באותו הדור [וביניהם מרן הגר"א מקובנא צ"ל] שהתירו למכור לזמן (לשנתיים) לערבי. אך גאוני ארץ ישראל וכן רבים מגאוני הדור בחו"ל [מרנן הנצי"ב, הבית הלוי, והגר"ד מקרלין, ועוד], יצאו נגד היתר זה.

ושוב נתחדש הנידון לקראת שמיטה תרנ"ו, ואז הציע הגר"ה צ"ל אב"ד יפו למכור לנכרי לקנין עולם, אך רק את האילנות עם שיעור הקרקע הנצרך ליניקתם, על מנת לקצוץ את האילנות ולפנות העפר ולהעבירם לקרקע הנכרי, [ומ"מ התנו שגם אם לא יקוץ לא תתבטל המכירה], ועדיפא מהנ"ל כיון דהוי קנין לעולם, [ורק אח"כ חוזרים וקונים ממנו בחזרה, וכמו במכירת חמץ]. וגם דבזה ליכא לאיסור מכירת קרקע לנכרי בארץ ישראל. [ולכן גם לא הקפידו למכור דוקא לערבי - ד"א דקיל טפי, שאינם עובדי ע"ז].

ומהר"ל דיסקין צ"ל לא הכריע אז בדבר. אולם הגר"ש סלנט צ"ל הסכים. ויש שכו' שגם מהר"ל דיסקין צ"ל הסכים לכך, ועכ"פ לא מיחה בהם, [וכהוראת שעה לשנה ההיא בלבד].

במעונות אריות

אלול' וימים נוראים' במחיצת מרן ראש ישיבת חברון
הגאון רבי יחזקאל סדנא זצוק"ל

הרב אריה לוי

ובפעם אחרת (תשי"ז) כתב:
והוא עיקר הכל, ללמוד בכל יום
ויום בהתבוננות בספרי מוסר, כי בלא זה
האדם הוא פרוץ לגמרי, וכעיר זה הולך
אחרי סיחה נאה, ואין לו שום שלטון על
עצמו.

בהזדמנות זו רשם לעצמו גם את
דרך ההתבוננות במעשיו:
גם יתבונן על דרכיו ביחוד, קודם
המעשה, בשעת מעשה ולאחר מעשה.
ושוב במוצאי שמחת תורה (תשכ"ב)
כתב לעצמו כחוק ולא יעבור:
שלא יעבור יום בלי לימוד המוסר...

בירא עמיקתא: "בגדנו ביתרה חבה"

בסליחות של צום גדליה נאמר:
"בגדנו ביתרה חבה ותהי להפך
סיבה". וכיאר רבי יחזקאל שהבגידה
היא לפי ערך קבלת הטובה. ועל כן
ביחסנו עם הבורא יתברך, כל מה
שהאבה רבה והחיבה יתרה והחמלה
גדולה, כך בגידתנו אימה יתרה. "ולכן
היודי של "בגדנו" למחרת ראש
השנה יש בו ענין מיוחד, והיינו שכיון
שהשי"ת הגדילנו ורוממנו, עד שהוא
מבקש מעמנו להמליכו ולהכתירו
וכביכול להושיכו על כסא קדשו,
ואילו אנו בעניות דעתנו ובקטנות
מוחנו נשארים קפואים בקרירותנו
ומטומטמים בערלת לבבנו, היש דף
בגידה גדולה מזו. וא"כ הלא החיבה
היתרה נהפכת על ידי הבגידה בה
לסבה הפוכה, ופתחון פה למקטרגים
חלילה; והתשובה ביום השלישי של
עשי"ת, אחרי שני ימי תשובה של ראש
השנה שהם ימי עליה והשפעת אהבתו
יתברך עלינו בשפע רב, צריכה להיות
שלא נרד חלילה מאיגרא רמא לבירא
עמיקתא, מחיבה לבגידה.

ומעשה שטן הוא שדוקא למחרת
ראש השנה, על ידי שהוא יום תענית,
יש בו רפיון ידים מן התורה, גם לאלה
שאינם רשאים להתענות ואינם מתענים,
על ידי פיתויי היצר ואמתלאות שאין
להם אחיזה, ומה גדולה היא הבושה
ומה רבה היא הכלימה.
ולכן כשאנו באים ביום השלישי
לעלות אל מעלות התשובה עלינו קודם

יחזקאל גם כראשית התשובה. וכך
גם ביאר בכתביו: "והנה כתב הגר"ס
זצ"ל שכמו שאי אפשר לראות בלי
עינים ולהלך בלי רגלים אי אפשר
לעבוד את ד' בלי לימוד המוסר,
והיינו בלי הדרישה והבקשה הקבועה
והתמידית איך לעבוד את ד'. ולפיכך
ראשית תשובתנו היא יסוד לימוד
המוסר, והיא הדרישה והבקשה
הקבועה והתמידית איך לעבוד את ד',
שזוהי ההתייצבות על דרך טוב בכלל,
ואח"כ לחפש ולמצוא הדרך לא טוב
המיוחד לכל יחיד ולעצמו, ואח"כ לשוב
בתשובה לפי גדריה תחילה החרטה
ואח"כ העזיבה וכו' וכו'".

חלק חשוב מהשתלמותו הפרטית
של רבי יחזקאל בעבודת המוסר שלו
נטלו הרשימות האישיות שלו. בהם
היה רושם את הגיגיו, מחשבותיו ואף
קבלות שקיבל על עצמו אשר הרבה
מהם היו נרשמות על ידו במוצאי היום
הקדוש - יום הכפורים.

במוצאי יום כפור אחד (תש"ד)
שהוקדש עבור רשימה מוסרית אישית
עורר את עצמו בענין לימוד המוסר,
אותו הגדיר כ"אחד מדרכי העבודה
העיקריות:

דרכי העבודה העיקריות: 'ללמוד
מוסר בכל יום במחשבה או מתוך
הספר', 'לשמור על יסוד היסודות של כל
התורה והמצוות והוא: עבודת המידות,
הזהירות בהן... והעליה בהן'.

הלא תדעו כי שר וגדול היה רבינו זצ"ל, אישיות גדולה ומגוונת, לביא
היה בתורה ובמוסר, גיבור ברוחו, איתן בדעתו, שכל רוחות שבעולם אינן
מוזות אותו, ונפשו איזוהי לחבוק ורועות עולם ומלואו להיאחז בו ולעזמו
משאננותו הרדומה; דמות גדולה ומופלאה בריבוי גווניה, שר וגדול, מורה
ומנחה, שהיסוד לכל זה: יושר לב וכנות רבה; אנן דעת ומעורר הטעם היה, ובעל
נפש פיומית ורגישה, והיה אמן הביטוי בלשון נקיה וזכה, ואף הצטרפו לשכלו
הבהיר והגיגו הבריא ויצרו מציגה מופלאה שהרהיבה אנשים, ולא לחינם היו
דבריו כה מרוממים וכה מרשימים ומשכנעים".

שורות אלו שנשפכו מקולמוסו הנובע של הגאון הגדול רבי שמחה זיסל ברוידא
זצ"ל, מתארות את דמותו ואישיותו הייחודית של מרן ראש ישיבת חברון הגר"י
סדנא זצוק"ל. עם כניסתנו בשערי ימי ה'אלול' ו'הימים הנוראים' - ובסימן יום
השנה לפטירת ראש הישיבה זצ"ל שיחול בשבת-קודש, ו' באלול - יצאנו במסע
התחקות אחר עקבות הגאון זצ"ל במהלכו בהיכל עבודתו לפני ד' בימים קדושים
אלה. כמדומה שבמידה ניכרת הצלחנו לטמון בשורות הבאות משהו המסמל מעין
בבואה דבבואה של דמותו הטמירה והנעלמת. תקוותנו כי הקורא המשכיל יצליח
לדלות מבין השורות בבואה זו ולהעמידה למול עיניו, למען יתחמם מאורה ויצרך
בכבשונה.

"אני לדודי" - ע"י ההכרה ב"דודי לי"

האפשרות של תיקון האדם
בתשובה לאחר שחטא, למשנתו של
רבי יחזקאל, היא מתוך ההכרה של
קרבת ד' אל האדם. "והקדמונים אמרו
רמז לאלול, אני לדודי ודודי לי, ועניין
רמז זה, שההתעוררות היותר גדולה
לאני לדודי היא ההכרה העמוקה עד
כמה מגעת קרבתו של הקב"ה לישראל
הכמוסה בבחינת דודי לי". [ובענין
זה הוסיף רבי יחזקאל הערה נוקבת:
"ויתבונן נא האדם עד היכן מגעת
אהבתו של "דודי לי" ומהי מדתו שלו
ב"אני לדודי"---"].

נקודת המוצא של הפנייה
המחודשת אל ה' היא הכרת קרבת ה',
"דודי לי". הכרת הקרבה המיוחדת של
ה' לישראל מעמיקה את מחויבותנו
כלפי הקב"ה. "הכרת מעלתו כיחיד
מישראל שבו בחר ה'... ודאי שצריכה
לחייבו ולשעבדו לקונו ולהביאו לידי
יראה עציונה שלא יטריד עצמו מן
העולם, אלא שישתדל השתדלות
תמידית להתרומם והדמות לקונו".

ההפטרות של ז' דנחמת קודמות
להפטרה של שבת שובה אשר עניינה
תשובה, כי בהפטרות אלה "ההקדמות
היסודיות לתשובה". בהפטרות אלו

"כמוס סוד האהבה העמוקה אהבת
עולם בלי הפסק בכל התקופות
הזמנים והדורות".

הכרת קרבת ד' והשמחה בה,
מביאות את האדם למעלות עליונות
בחינת שאיבת רוח הקודש, "כי ישרים
דרכי ד' וצדיקים ילכו" בס, והיינו
כדרך הליכה צעד אחר צעד, אבל על
ידי השמחה עולים ומתרוממים אל על
דרך קפיצה. ואולי זה הביאור בהא
דגרסינן בירושלמי בן יהוצדק היה
משתבח בקפיצותיו... כלומר, שהיו
החסידים ואנשי מעשה מלמדים את
ישראל שאפשר להגיע לדרגות ומעלות
גם בדרך קפיצה לא רק בדרך הליכה
רגילה".

לימוד המוסר ועבודתו

מלחמה גדולה לחם רבי יחזקאל כל
ימיו על ענין המוסר. כל מקום אשר היה
מופיע בו, הן כדי למסור שיחה מוסרית,
דרשה, הספד או משא התעוררות, היה
נעשה לזירת מלחמה על עניין זה, ובקול
תרועת מלחמה היה יוצא נגד האדישים
והמזלזלים בזה.

ענין המוסר בכללו היווה את
תמצית חייו ובלמוד המוסר ראה את
חזות הכל, כי בלא מוסר אין תורה,
בלא מוסר אין תפילה, ובלא מוסר אין
כלום!
את יסוד לימוד המוסר ראה רבי

כל לזכור ולא לבגוד בד'. ולהשתדל להתייבב על דרך טוב בדברים הכוללים והוא תלמוד תורה השקולה כנגד כל המצוות, כי גם כל חפציה לא ישוו בה, ולהזהר עד כמה שאפשר מבטול תורה שהיא חמורה גם מהעבירות החמורות שהן ואביזריהן הן ביהרג ואל יעבור, ובזה נפתח לעצמנו פתח של תשובה ויהיו שערי התשובה פתוחים לפנינו, ונמלא בזה את בקשת השי"ת שהוא מבקש ומתחנן מאתנו: פתחו לי פתח כפתחו של מחט ואני אפתח לכם פתחים כפתחו של אולם, ויהי נועם ד' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו.

מוצאי יום כיפור - "ותשובו ותחללו את שמי"

ועל הזמן של מוצאי יום הכפורים גם כן היה רבי יחזקאל תובע ומעורר תמיד שלא לאבד את רגשי היום ורשמיו, והיה מייצק תכף ומיד במוצאי היום הקדוש לשוב אל המחזור ולהתחיל ללמדו מבראשית. "הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל היה אומר", שח לימים בשמו הגאון המופלא רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, "כי הכי טוב שאחרי יום כיפור אדם לא יניח את המחזור למעלה בנפתלי... אלא שיתיישב ללמוד את המחזור של יום כיפור מהתחלה. להתבונן. עמדת יממה שלימה, הבטחתי לקב"ה, והתחרטתי, והחלטתי!!! ולא להתחיל לרפוק את הסוכה ולצעוק על זה, ולצעוק על זה, וללכת בשוק של ארבעת המינים, ופה גזל ופה הונאה...!!!".

בשיחה שמסר לבני הישיבה, עמד על הזכות והחובה שבעבודה על שמירת רגשי היום הקדוש בימים שלאחריו ועל החומרה הגדולה בשיבה אל קיא החטא אחר שכבר פג בנפש הרושם שהותיר בה היום הקדוש:

...ולפי דרכנו למדנו, כי אף שהתשובה מעולה מאוד, זהו רק אם היא מתקיימת, אבל אם בעל התשובה חוזר לסורו אז גרוע הוא הרבה וחמור עונו מהחטא שחטא בראשונה קודם התשובה, ואם התשובה היתה בדרך קדוש ה' מיוחד, דהיינו ברוב עם, ובכריתת ברית, והמאורע היה במקום מקודש ביותר כמו בבית המקדש "בבית אשר נקרא עליו שם ד'", וקיימו את הברית ואח"כ חזרו בהם, מלבד העבירה עצמה שהיא חמורה ביותר אחרי התשובה מאשר לפניו, יש בזה גם משום חילול ד'. כי לעומת קידוש שם שמים הגדול שהיה בקבלתם וקיומם, יצא משובם אל קיאם חלול ד' גדול, וכפי מדת קדוש השם, מדת החילול, וזהו שנאמר כאן: ותחללו את שמי.

ומכאן תוכחה איזמה גם לנו,

כשאנו עומדים ברוב עם במקום קדוש ויום הקדוש יוה"כ, ואנו חוזרים בתשובה ומקבלים על עצמנו קבלות למעשה להטיב את דרכנו, בהתלהבות רבה והרגשת נפש, ונתינת לב, ותיכף אחרי יוה"כ עוד מקיימים אנו, כל זמן שרשמי יוה"כ עוד חיים בקרבנו, ואח"כ שוב חלילה לשבים על קיאם, נורא הוא דבר הנביא, שקרא לזה: "ותחללו את שמי", והלא יחרד לב האדם ויחיל כשיתבונן בזה התבוננות עמוקה, ויירא לנפשו, כשיושג נגד עיניו את העונשים שהודיע הנביא על זה...

אולם, סבר רבי יחזקאל, לא רק שימור רגשי ורשמי היום הקדוש היא העבודה המוטלת על האדם במוצאי יום כיפור, אלא אף יותר מכך - זו העת כבר להתחיל את עבודת ההכנה לימי החרמים הבאים:

התחלת עבודת התשובה היא מתחילת חודש אלול... אמנם נראה, כי באמת אין מקום כלל לשאלה למה מתחילין מר"ח ולא מאוחר יותר, כי באמת השאלה היא להפך, כיון שמלאכת עבודת היראה והחיפוש בדרכי התשובה היא מרובה כל כך, למה דחיה עד ר"ח אלול, ולא הקדימו להתחילה מיד ממוצאי יום הכיפורים דאשתקד וכאשר מסופר על רבותינו מהדור הקודם תלמידיו של אורי ישראל וקדושו מרן הגרי"ם זצוק"ל שאמנם עשו כן, שעשו עבודת ההכנה לימי החרמים הבאים ממוצאי יום הכיפורים שלשעבר.

למענך אלוקים חיים

וכפי שנאה היה רבי יחזקאל דורש, כך נאה היה מקיים. ברשימה שערך לעצמו במוצאי יום כפור אחד (תשי"ח) עורר את עצמו על ענין זכרון

רגשת הימים הנוראים למען יותירו את רשמייהם על נפשו משך כל ימות השנה:

להזכר בכל יום על ראש השנה ויום הכפורים, הזכירה על ר"ה בשעת אמירת 'עלינו', והזכירה על יוה"כ פ בשעת אמירת 'לעולם יהא אדם'.

ובשנה אחרת (תשכ"ב) במוצאי שמחת תורה עורר את עצמו שוב בענין זה:

להזכר לכל הפחות פעם בשבוע בשעת אמירת 'עלינו' ולעולם יהא אדם בראש השנה ויום הכפורים, ויותר רצוי בתפילת שחרית של תחילת השבוע.

ובמוצאי יום כיפור אחר (תשי"ד) - "היסודות", היסוד הב':

לקונה עבדיו בדן. להיות קנוי קנין עולם לד', לתורתו ולרצונו. לזכור תמיד שבקשת החיים היתה: למענך אלוקים חיים.

"מפני שזו פתיחה, נפתחים כל העולמות..."

שח תלמיד ישיבת חברון דאז, הגאון רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצ"ל: "אי אפשר לשכוח את האווירה המיוחדת בישיבה בחודש אלול בכלל ובימים הנוראים בפרט, אווירה שהיתה ספוגה בחרדה של אימת הדין עם שיחות המיוחדות של רבי יחזקאל, שלעיתים היו מלוות בבכיות".

בציור אותו שרטט ביד אמן תלמיד ישיבת חברון רבי צבי קפלן ז"ל (כנו של ידידו ורעו של רבי יחזקאל מהישיבה בסלבודקא הגרא"ק זצ"ל) מופיע רבי יחזקאל במלוא הדרו מוסר את שיחות ה"אלול" ו"ימים נוראים" שלו:

"רבות היו השיחות בשיחותיו. שתיקה ארוכה של הקדמה. לאחריה, מלה בודדת. שוב שתיקה. שוב מלה. השיחות הולכות ומתקצרות אט-אט, עד שהדיבור נעשה "נורמלי". אלה שזכרו את רבו המובהק, את ה"סבא", היו אומרים שכך היה הוא, ה"סבא", מדבר. ממנו קיבל את נוסח הדיבור. אך בעיקר, כמובן, קיבל ממנו את הרוח החיה באפנים, הלא היא רוחו של הזרם הסלבודקאי שבתנועת המוסר, שנבע ממעינו של ה"סבא".

ההרגשה הדקה, המעוררת, השירית, היתה שרויה בהגיגותיו, כך הרגיש וכך נתן להרגיש במקראות ובמאמרי חז"ל, אם בעניני גדלות האדם, אם בתכנס הפנימי של עוד מערכי היהדות, כגון היראה, האהבה, התשובה, האמונה והבטחון, צפית הישועה וההודאה עליה, גודל התורה ושגבה וכו' וכו'. דבריו היו מלאים הברקות של הרגשות שיריות דקות, שנבעו מפיו בשפע רב. כך היה אפילו בעודו צעיר, בשנים בהן אפינה אותו השתיקה, או ה"מלה בסלע". גם אז, למרות כל זאת, הירבה להבריק ברכי מחשבה שבשירה, או שירה שבמחשבה. ומכל שכן בשנות זקנותו, כשפרץ את גדר ה"מלה בסלע", שפעו ממנו הברקות כאלו לאין ספור.

אנסה להעלות משהו מן הזכור לי, מאשר יעלה המזלג. וכאמור, אך הברקות, אך הטעמות. הללו, ההטעמות, תפסו מקום נכבד בשיחותיו. יש ונשתייר בזכרון לא רעיון ש"ל, מה שאמר ע"ה הכתוב, או ע"ה מאמר חז"ל, אלא רק הכתוב עצמו, מאמר חז"ל עצמו - כפי שהוא היה מטעימו וחוזר ומטעימו, כסיסמה, כ"מוטו". היו לו פסוקים "שלו", מאמרי חז"ל "שלו", שאהב להטעימם בדבריו.

בימי "א"ל" ו"ימים הנוראים" - אם בשיחות המוסר השקטות, בקול החרש; והעולה אט אט; ואם בדברי ה"התעוררות" שמעל מעלות הארון, בקול המתנגן והמעורר - היה מטעים וחוזר ומטעים את ה"אחת שאלתי מאת ד', אותה אבקש, שבתי בבית ד' כל ימי חיי", וביחוד את המילים הראשונות: "אחת שאלתי..." "אחת שאלתי..." או את ה"פתחו לי פתח כחודו של מחט - ואפתח לכם פתח כפיתחו של אולם"; או את ה"מה הוא - אף אתה"; וכדומה וכיוצא.

ואת שיחת-הפתיחה שלו בהיכל הישיבה בהתקדש ליל א' דראש-השנה, היה פותח כרגיל בהטעמת אותו מאמר-חז"ל: "איזו אומה כאומה זו, שיוצאת אופיה של אלוקיה... אדם שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך

צפרניו, לפי שאינו יודע איך יצא דינו. אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ומחתכים צפרניהם ואוכלים ושותים בראש השנה, לפי שיודעים שהקב"ה יעשה להם נס..."

בזה היה פותח ובוזה היה מעיין וחוזר ומעיין, מדייק וחוזר ומדייק, בשיחה הראשונה ובשיחות שלאחריה. וזכורני מוצאי ראש השנה אחד, בביתו. היה זה לאחר שנחלש ונתעלף, כפי שהיה מצוי אצלו בשנות מחלתו הרבות. וכששבה רוחו אליו, פתח ושאל:

- מדוע אין נצי"ה בראש השנה?... הוא שאל - והוא עצמו השיב? - מפני שזו פתיחה. נפתחים כל העולמות...

בזה היה אמץ. בהברקות קצרות וקולעות ו-שיריות".

"ודבריו היו בהתפעלות ובבכי שגרף את בני הישיבה"

תיאור נוסף על שיחותיו בכלל, תיאור בנו הגאון רבי חיים זצ"ל. בתוך הדברים הוא נותן דגש מיוחד לשיחות ה"אלול" ו"הימים הנוראים":

"...וכן היו שיחותיו בימי השבוע שמסר בדרך כלל עוד פעמיים, וביחוד בחודש "אלול", ודבריו בימים הנוראים היו בהתפעלות וגם בבכי שגרף לפעמים את בני הישיבה הקדושה, והיו הזדמנויות נוספות גם מחוץ לישיבה הקדושה כשמחות וכדומה שהיו דיבוריו בכל פעם קולעים אל המטרה ואל הנקודה המיוחדת שהיא ראוייה ושיש צורך להבליט בה".

"אלול" - בגלות

בשנת תש"ח, בעת המצור על ירושלים על ידי הירדנים, היתה קבוצה מבני הישיבה ששהתה מחוץ לעיר ולא יכלו עקב המצור לחזור לישיבה. אך לא כתלמידי ישיבת חברון יחטפו פיק ברכיים, ותיכף בעמל ויזע כוננו לישיבה סניף בעיר תל אביב למען יוכלו לשקוד על תלמודם עד יעבור זעם.

מירושלים לתל אביב משגר רבי יחזקאל מכתב מיוחד, כולו רצוף אהבה וחיבה, בו מעודד ומחזק את כל בדי מזהירים ומבהיר להם בצורה חדשה כי "אל יעלה בדעתכם שגלות היא אמתלא לרפיון". בהמשך המכתב הוא מזכיר להם כי חודש "אלול" עתה ומזרזם להתחזק יותר בקביעת הסדרים "בלימוד ומשא ומתן בהלכה, וגם התבוננות מיוחדת במוסר ובהכנה נפשית לימים הנוראים":

אחי ורעי אהובי נפשי בחירי לבבי דגולי התורה, ה' עליהם יחיו.

אחי היקרים, נותקתם כאנוסים על פי דיבור ההשגחה מירושלים עיר קדשנו, והוגלתם מבית אמנו וחדר הורתנו, ואף כי גולות יש לו סגולה מיוחדת לתורה וכמו ששנינו: והווי גולה למקום תורה, אבל אתם, רבים מכם לא אך שלא גליתם למקום תורה אלא חזרתם לביתכם והועמדתם בפני ניסיונות קשים והפרעות רבות.

ולכן אחים יקרים אל יעלה בדעתכם שגלות היא אמתלא לרפיון. ולהתיימש מן התורה ולרפות ידיים מגבורתה של תורה, שאין כן הדבר, כי גם הישיבה שגלתה לעיר מקלטו של הרב ודאי שהיתה בשלמותה ותפארתה, כי אם תמות הישיבה הרי אי אפשר להחיות בה את הרב וכל גלותה היא משום שנאמר וחי. אלא שנוסף על ישיבה זו ניסיון הגלות ועליה לעמוד בניסיון ולהתגבר על כל המכשולים, ולפום צערא אגרא.

אחים אהובים, ישיבתנו הקדושה הועמדה עכשיו בניסיון זה כי חלק גדול

נעקר ממקומו וקדושתו, ויש לכוון כינון חדש, אבל בידינו בעה"י לעמוד במבחן, אם נתאזר בגבורה ונתאחד כולנו כאיש אחד בלב אחד לכוון את בית חיינו, לא להתפזר למקומות מפוזרים, אלא להתכנס בכינוס הנאה לצדיקים, ואיש לרעהו יאמר חזק, לקבוע את הסדרים בקביעות חזקה שכל אחד ואחד יהיה אחראי לשמירתם בדייקנות מפליאה ולתקן תקנה קבועה מתחילת האלול עד אחרי יום הכיפורים הבא עלינו לטובה לא להיגרר בבטלה בשעות הסדרים רק בלימוד ומשא ומתן בהלכה. וגם התבוננות מיוחדת במוסר ובהכנה נפשית לימים הנוראים והקדושים, ששערי הרחמים וסייעתא דשמיא פתוחים לכל הבא לטהר ולהתקרב אל עבודתו יתברך.

אהובי יקירי, דעו שבידכם הדבר ביד כל אחד ואחד מכם חזקו ואמצו ויהיה ה' עמכם שתעמדו במבחן להגדיל תורה ולהאדירה ולמרות כל הקשיים וההפרעות תהיה תורתכם משתמרת ומתברכת.

הבן יקיר לי

שהיא טובתו, והילד בילדותו ושובבותו מתפתל ומתעקם להתחמק מתחת ידי אמו, וצייר בעצמך, אם ברגע זה יתחכם הילד הזה ויראה את אשר לפניו, מה יעשה לו אמו בתחנוניה והשתדלותה ומה ענה לה הוא בהתפתלותו ועקמומיותו, האם יש ערך להבושה וכלימה שתאחזנו כרגע.

כזה ממש הוא מחמדי, מחזה האדם עם קונו, הקב"ה ימינו פשוטה לקבל שבים וידינו פתוחים להשביע לכל חי רצון וזה לכל אדם חביב הנברא בצלם, אכן לבנו בכורו ישראל להבן יקיר לו אפרים שכאישון עינו יצרנהו, חיבה יתירה נודעת לו, והקב"ה בכבודו ובעצמו ניצב עליו ומתחנן לפניו הרחב פיך ואמלאהו, וכמה גדול הוא הצער של מעלה אם הבן החביב הזה שובב הוא ואיננו שומע לקונו ולא אוהב לו ושובבותו ופחזותו הוא מתפתל ומתעקם כדי להתחמק מתחת ידי המקום ולסתום פיו מפני הטובה שעומדים למלאהו, ואם אך לרגע קט יתעורר האדם משובבותו ופתאום יתגלה לפניו המחזה הנהדר והאיום הלזה, חסדו וגעגועיו של האב הרחמן ולעומת זה שובבותו וסוררותו של הבן השובב והפחזן, האם לא אך בושה וכלימה תאחזנו? בושתי עולם וכלימת נצח!

ולפיכך אם האדם מטה את בחירתו אף הטיה כל שהיא לטובה ומכשיר את עצמו על ידי זה לקבל רוב טובתו של הקב"ה שהוא מתגעגע להשפיע עליו, עושה בזה נחת רוח לקונו ונוחל כבוד עולמים בזה ובבא". בסוף המכתב מוסיף רבי יחזקאל אהבה על גבי אהבה ומגלה לאותו "בן", בבחינת מגלה טפח ומכסה טפחיים, את דעתו עליו:

"ואתה מחמדי הלא תדע את דעתי עליך כי תוכך רצון אהבה ורק מכשולים קלים חיצוניים עומדים לפעמים להכשילך וכתריס בפני קבלת הטובה, אם כבר עלה בידך להטות עצמך הטיה לטובה, כבר מוכשר הנך לקבל השפעת טובת קונך עליך, ופתחו של אולם יפתחו לפניך פתחי רחמים ושערי רצון, וכבוד ד' אליך יזרח!"

אוהבכם אהבת נפש המצפה לראותכם בכבודה וגדולתה של תורה ויראה יחזקאל

"אני שומע: קול דודי דופק!"

ככלל, רבי יחזקאל באותם ימי פחד ואימה היה שרוי באוירה עילאית ורוממה. שח תלמיד ישיבת חברון רבי שלמה הופמן זצ"ל על אותם ימי פחד ואימה במחיצת רבי יחזקאל:

במלחמת תש"ח, הפחד מילא את הלבבות, תחושת מחנק ואימה חתכה את האוויר כבסכין, הדי פצצות הירדנים הלמו באוזניים, כל 'בום', הרעיד את הבתים ואת הלבבות...

בישיבת חברון שבשכונת גאולה שבירושלים, הוכן מקלט בחדר האוכל ששכן בקומה הראשונה. היחיד שלא נכנס למקלט היה ראש הישיבה, הוא עסק בענייניו בחדרו למעלה, ורק השגיח שלא יהיו בחורים שיצאו מהמקלט החוצה, בשום פנים.

והיה מעשה הצדקה

צדקה ומעשר כספים + 5 ידיעות

הרב הנאור ר' מרדכי יפה שליט"א

במי שנדר בעת צרה לתת מעות לצדקה, כוונתו בנתינה זו להוסיף זכות, ואין לו לפרוע נדר זה ממעות מעשר. (נהר מצרים י"ד, צדקה ומשפט פרק ד' הערה ג')

נוכן נדרים שנדר על עצמו דרך קנס וזירוז, שאם יעבור עבירה ח"ו ישלם סך מסויים, אין לשלם ממעות מעשר.

ההנדר לצדקה סתם, כוונתו להוסיף על מה שמחויב כבר, ואין יכול לפרוע את נדרו ממעות מעשר.

העיקר מעלת התורמים 'לעילוי נשמת' או לרפואת פלוני, וכל כיוצא בזה, היא כשמוסיפים יותר על חיובם למעשר.

ההסכם שותפות יששכר וזבולון יש בו תוספת מעלה על מעלתם הרמה של תומכי התורה. והוא שכאשר התמיכה של 'זבולון' מאפשרת ל'יששכר' להרבות בלימוד התורה, שכרו של הלומד אינו נגרע, ונחשב כאילו גם זבולון לומד בעצמו, וזכות התורה משותפת לשניהם באופן מלא ושווה. ועל כן אין להשתמש ל'עסק' זה בכספי מעשר. (שו"ת מנחת שלמה חלק ב' סימן צ"ז אות י"א. האגרות משה ביו"ד ד' סימן ל"ז הרחיק בדיני ובמעלת שותפות יששכר וזבולון, וסובר שהסכם זה חל רק כשהם שותפים מלאים בכל נכסיהם, ואין ליתן את דמי שותפות זו ממעשר כספים. ועיין שם שהרחיק באופני החזקת תלמידי חכמים, והשותפות בשכר תלמודם)

צדקה וברכה באספקריית חכמינו

להנהגתו זו בחומר רב: 'השומר קץ פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע', מזהירה אות שישמר ויזהר ולא ימנע עצמו מלתת לחברו הלוואה זו, ומי שימנע מלתת לחברו הלוואה משום חשש זה, מכנה אותו התורה בשם 'בליעל' שם השמור לעובר עבודה זרה.

החחנך במצוה ת"פ מלמדנו מה התורה מצפה ורוצה מאיתנו: משרשי המצוה, לחזק ולקבוע בלבבנו מדת הנדיבות, ולהרחיק תכלית ההרחקה מדת הכילות. ואין נדיב בעולם המלוה מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלוואתו ולהפסידה ממנו, אם אולי יארע בו אונס או שום מקרה שלא יוכל לתבוע הלוואתו קודם שנת השמיטה. וכא' מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפילו מנע בחין ערכה, ידע בברור, כי המפורז ממנונו אל הצריכים - נופס עוד, וחושך מיושר - אך למחסור (משלי יא, כד). כי השם ידין את האדם לפי מעשיו, ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליו, ומדת הכילות - מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה, והנדיבות - חלק מחלקי הברכה, ונמצא המתנהג בו שהוא בתוכה, ישמע חכם ויוסף לקח.

התורה דורשת מכל אחד ואחד מכלל ישראל דרגה גבוהה מאד במידת ההטבה. אנו מצווים להלוות לאחינו ללא ריבית. במשפטי העולם ריבית לא נחשבת לעוולה, מאד מוכן שאדם נותן את מעותיו להשתמש בהם, שיתחלק ברווחים, כמו שמקבלים כסף על השכרת חפץ, נרווחים מופרזים נחשבים לעוולה, אך ריבית סבירה לא נחשבת לעוול. התורה מחמירה כ"כ בריבית עד שמי שמלוה בריבית עונשו שאינו קם לתחיית המתים, ונכסיו מתמוטטים. נתבונן בדעה המקובלת בין אנשים, מה הם ייעצו לאדם שחשך ממנונו כדי לחתן את ילדיו, או להזדמנות להרחיב את ביתו וכדו'. ניגש אליו חברו המוכר לו כפורע חובותיו, מבקש ממנו הלוואה בסך שלושים אלף דולר, ומתחייב להחזיר את החוב בכ"ה אלול, בשנת השמיטה, וספק עולה בליבו, אולי יקרה מקרה או אונס שלא יוכל חברו להחזיר לו את חובו קודם השמטת השמיטה, ומפני כך יאבד את כספו, ומשום כך נמנע מלהלוותו. האם תהיה לנו ביקורת על דרכו של אדם זה, שאינו רוצה לסכן את כספו שהרוויח ביושר, ושומרו למטרות נצרכות? אולם התורה הקדושה מתיחסת

אני שכבר היה מושבי בגוש דן, ואך ניצלתי את זמני ההפוגה שבין הקרבות לעלות ירושלימה, נכנסתי אצל ראש הישיבה, ומפני שכבר שמעתי מאחרים על הנהגתו הנזכרת, שאלתי אותו, האם אינו חרד או חושש מה'בומים', הקולות ומהברקים. ענה לי ראש הישיבה בהטעמה ובהתרגשות: "אני שומע קול דודי דופק"...

"אלול" - אחרי פרעות תרפ"ט

ישיבת סלבודקה שבליטא, המשיכה להתקיים במקביל לישיבה בעיר חברון - עד לימי השואה, עת עלתה בסערה השמימה בתוך כל יהדות ליטא. במכתב ששיגר רבי יחזקאל זצ"ל לסלבודקה אל ראש הישיבה דשם מרן הגר"א שר זצ"ל מספר חודשים אחרי פרעות תרפ"ט, תיאר את מצב הישיבה בימי ה"אלול" שבאו עליה, מספר שבועות אחרי הטבח הנורא בעיר חברון.

הוא מספר על הקושי הגדול להעמיד צורת ישיבה, ועוד צורת ישיבה של "אלול", בעוד בני הישיבה שבורים ורצוצים מהמאורעות הקשות שחלפו עליהם. "בשבוע שלפני ראש-השנה", הוא מספר, "כבר קיבלה הישיבה צורה וכמנהגה בימי ה"אלול":

גדול כים שברנו, ד' ברחמי ירפא לנו, אמנם גם ברגז רחם זכר, כי רק רגע באפו וגם באותו הרגע חיים ברצונו, בחסדיו המרובים ובנסי נסים השאירנו לפליטה גדולה כיום הזה, ומה רבו רחמינו כי אחרי חורבן נורא כזה, שכבר אמרתי נואש חלילה, זכינו ברוך ד' כי הישיבה קמה לתחיה.

כמוכן בהשבועות הראשונות היה הכל במצב של חולים נדכאים שבורים ורצוצים עד דכדוכה של נפש, גם ערומים ויחפים, אבל מט"ו באלול התנערה לאט לאט, ובשבוע שלפני ראש השנה, כבר קבלה צורה של ישיבה במלוא המובן, וכמנהגה בימי האלול, וגם בזמן הזה אף שסובלים אנו מה שאין לנו עדיין המקום המתאים מקום מיוחד בעד הישיבה, בכל זאת מתנהגים ברוך ה' סדרי הישיבה כסדרם ולומדים ומתעלים ברוך ד'.

וגם אני בפרט עלה בידי ברוך ד' להשליך מעלי במידה מרובה ירב הגשמיות ופניתי את לבי יותר לרוחניות, בשעורי הלכה ובמוסר, יעזרני ד' גם להבא שלא יעמדו בטלים הרבה כנגדי, אבל עם כל זה צריכים אנו לרחמים רבים בבניין הרוחניות של הישיבה, כי בבחינה ידועה צריך לבנות הכל מחדש.

יומיים לפני הסתלקותו: "אלול עכשיו!"

כעבור ירח האיתנים של שנת תש"ח, כתב רבי יחזקאל מכתב לגיסו ושותפו בראשות הישיבה, הגאון הגדול רבי אהרן כהן זצ"ל, בו בישר לו כי בסייעתא דשמיא "ימי האלול וימים נוראים עברו בעבודה ביראה וימי החג בעבודה בשמחה":

...ולעזרתו אקוה שירפאני ויחלימיני ואזכה לזכות עם הרבים יחי', שב"ה נכר התרוממות רוח גדולה, וימי האלול וימים הנוראים עברו בעבודה ביראה וימי החג בעבודה בשמחה וביחוד בשמחת תורה הי' סיעתא דשמיא והצלחה מיוחדת, עיין תרגום יונתן והיית אך שמח, באצלחותא, כלומר, שאך מיעט שמחה שאינה מוצלחת.

בחודש אב האחרון לחיי רבנו, הורע מצב בריאותו ואושפז במרכז הרפואי "הדסה" שבעין-כרם. תלמידיו ומעריציו הרבו בתפילות לשלומו, אלא שהוא הלך ונחלש מיום ליום. לפרקים איבד את הכרתו, אבל ברגע שהתעורר שבה אליו צלילות דעתו. יומיים לפני פטירתו אמר לאחד מראשי הישיבה: "הרי עכשיו אלול, התלמידים מן-הסתם ישקדו בהתמדה על התורה והמוסר, מחלתי לא תפריע, ביאות לחודש אלול". בהגיגים אלו היו שרעפו תפוסים על סף המעבר מן 'התקן עצמך' שפרוודור - אל הטרגלין.

אחר מיטת גאב"ד טבריה הגדול רבי אברהם דב אויערבאך זצוק"ל

להאי שופרא

דמענות ראשונות במחיצת גיסו הגאון הצדיק
רבי יצחק ירוחם בורודיאנסקי שליט"א

הרב משולם אינדורסקי

וי, וי, וי להאי שופרא דבלי
בארעא, נעקרת אנחה רוטטת
מעומק ליבו של המשגיח
שליט"א --

מתו מוטל לפניו, טרם היציאה
למסע אשכבתיה דרבי בטבריה. לא עת
דברים היא השעה הזו, אבל אנו ביקשנו
רק להסכיח אל הבכי הגדול...

"כזה מין יופי של תלמיד חכם, גדול
באמת בתורה", נשקלות המילים אחת
אחת, חצובות מהערצה בל-תתואר בת
יובל שנים. "הכל אצלו נעשה עם ישוב
הדעת, בהבנת והרגשת הלב, והכל עם
שיינקייט", זהו היופי האמיתי שניתן
למצוא בעולם הזה. היה לו ידע רחב
מאד בכל חלקי התורה, אצלו ניתן היה
לראות את השילוב הייחודי של כח
ההבנה מחד וכח הפסק מאידך..."

בזה היה דומה לאביו, גאון ישראל
הגרש"ז זצוק"ל... - אנו מעזים להעיר
בלחישא.

למור"ח זצ"ל היה ג"כ שתי כוחות
אלו, אך אצל מור"ח כוח ההבנה היה
מאד מקורי, לאו דוקא בדרך הלומדות
המקובלת בעולם הישיבות. כח ההבנה
אצל רבי אברהם דב היה בדרך ההבנה
הישיבתית, אותה קיבל בלומדו בישיבת
סלבודקא דאז, שם גדל והתחנך, למד
והבין בכל חלקי התורה, ובכוחו הרב
שילב את הידע הרב שהתברך בו עם
הבנה מעמיקה.

כך זכה לכח ההבחנה בין מילתא
למילתא, שלא לערב בין ענינים שאינם
דומים, וכך היה כוחו לדמות מילתא
למילתא. ומעל לכל, הבהירות הייחודית
לה זכה בכל תלמודו, כל דברי תורתו
היו בהירים ונהירים, וכאשר בא הדבר
לידי ביטוי כששוחחו עמו בלימוד
בכל חלקי התורה, וממילא כמה פשוט
ומובן הדבר שדברי תורתו היו מתוקים
מדבש ונופת צופים כפי שהדבר בא
לידי ביטוי בספריו. כמה הבנה ומתיקות
הכנים בחומש עם חידושי המתוקים,
כך גם בדברים שרבים התקשו בלימוד
החומש, זכה להבהיר ולהסביר עד
שהיו הדברים מחוורים כשמלה.

אנו מבקשים להבין. המשגיח
הזכיר את כוח ההבנה בדרך

הלומדות הישיבתית, היכן בא הדבר
לידי ביטוי?

אצל יודעי הלכה ופוסקיה ניתן
להבחין היטב את רמת ההבנה של
הפוסק. אצלו ראו בביור, שהידע
הוא לא ידע יבש, וכל דבר הלכה
ופסק שנשמעו ממנו, היו מעורבים
ומתובלים בהבנה ישיבתית בלמודנות
עמוקה וטעם זקנים משובח ומעודן.
גם כשהסביר פשט בחומש בא הדבר
לידי ביטוי, וכל שכן כשדיבר בסוגיות
הש"ס, היה זה בטוב טעם כמסורת
הלומדות הישיבתית, וטוב וישר ואהוב
וחביב ונחמד.

כיצד באמת הגיע לידי שילוב
נדיר זה?

הוא למד בעץ חיים, אך לא משם
קיבל את דרך הלימוד. היה זה דבר
חידוש שמור"ח ישלח את בנו ללמוד
מחוץ לירושלים, ואגב, אחיו הגדול
מרן הגר"ש זצ"ל שלמד בעץ חיים, שם
דבק באביו מורי הגאון הגדול רבי אפרים
זצ"ל שהיה מורו ורבו ור' שמואל דבק
בו ובתורתו, אך כאשר אבא עזב את
עץ חיים לטובת ישיבת מיר חיפש אף
מרן הגר"ש לילך אחר רבו. אך מור"ח
לא חפץ שבנו יעזוב את עץ חיים.
וכאן, מסיבה שאינה ידועה לי שלח
מור"ח את גיסו הגרא"ד ללמוד בישיבת
סלבודקא, ולאחריו גם יבלחט"א אחיו
הצעיר רבי עזריאל שליט"א (שמישיבת
סלבודקא המשיך אל ישיבת פוניבז'),
ושם בסלבודקא קיבל את דרך ההבנה
והלומדות הישיבתית, ואת כח הפסק
בבית אביו.

הנעימות והעדינות שהתברך בהם,
זהו אף מאמו הצדקנית ע"ה. כמו"כ
זכה ליישוב הדעת באופן מיוחד,
ולזכרון מפעים ומפליא, כשמלבד
זכרוננו המופלג בש"ס ובפוסקים, היה
לו ג"כ ידע מקיף בתהלוכותיהם של
דורות קודמים עד שהוא ממש כמו טייל
בין שבילי הדורות הקודמים, ובזה היה
מאוד דומה לאחיו מרן הגר"ש.

שמענו בשם אחד האחים
למשפחת פגמבית וגן (שהיו כידוע
קשורים מאד עם מרן החזון יחזקאל),
ששמע מפי מרן הרב אברמסקי זצ"ל:

"ר' אברהם דב ער איז א עילוי..."

עובדת היותו עילוי היא פשוטה
ומוכחת, אך זאת יש לדעת, שלפעמים
המושג "עילוי" הוא סתירה למידות
טובות וחמודות, וזאת יש להדגיש
שרא"ד שילב יחד עם העילויי שקייט
מידות טובות ונחמדות להפליא.
ועכ"פ מרן הרב אברמסקי הכירו היטב
מסלבודקא, שם זכה הגרא"ד לשמשו.
האם הגרא"ד קיבל תורה אף הוא
מאביו של המשגיח, הגאון הגדול רבי
אפרים בורודיאנסקי זצ"ל?

לא, רא"ד הגיע לעץ חיים שלוש
שנים אחרי אחיו הבכור, ואז אבא זצ"ל
כבר לא היה בעץ חיים. ואולם נוצר
והיה ביניהם קשר תורני חזק, ובהיותם
משוחחים ביניהם בד"ת היה זה בבחינת
"עליונים ששו ותחתונים עליו". הרבה
השתעשע אבא זצ"ל בגיסי הגרא"ד,
וכשנסתלק אבא לבית עולמו, כתב
לנו גיסי רא"ד מכתב תנחומים. הסיבה
ששלח מכתב ולא בא בגופו לנחם,
היתה מפאת ריחוק המקום מטבריה,
ולכן הרבה בכתיבת מכתבים, המהווים
באמת אוצר בלום מלא תורה וחכמה חן
וחסד.

במכתבו אלינו בזמן השבעה,
כותב רא"ד שהמנוח הביא לירושלים
את הלומדות הישיבתית של ליטא
מלפני המלחמה, וזכה המנוח לעשות
בירושלים את שעשה הגר"ש רוזובסקי
בישיבת פוניבז' בב"ב. וכאמור למרות
שרא"ד לא למד אצל אבא באופן
מסודר, אך שררה ביניהם אהבה ואחוה
גדולה וקשר גדול בדברי תורה.

נבקש לשמוע על טבריה של רבי
אברהם דוב...

במילה אחת: רבי אברהם דוב גידל
את טבריה!

מה ניתן לומר על טיב הקשר בין
מרן הגרש"ז לבנו הגאון הגדול זצוק"ל?
אביו אהבו אהבת נפש. בכל פעם
בעת ביקורו של הגרא"ד בבית הוריו,
היה זה ממש בבחינת "יום טוב", כאשר
הגרש"ז היה מתרפק על חכמתו של
בנו, ובפוגשם זה את זה, היה כמו נשפך
מביניהם ים של ד"ת וחכמה ואהבת
עולם במתיקות נפלאה שאינה ניתנת

לתיאור.

הגרש"ז אף הנהיג בביתו שיש
לכבד את הגרא"ד באופן מיוחד,
למרות שלא היה הבכור בבית, אך
מכיון שהוא משמש כרב בישראל, יש
לחלוק לו כבוד, ולפי דרכנו למדים אנו
מכאן, מבט של תורה מהו, ובית של
תורה מהו. ואכן, מהיכרותי עמו, הרי
הוא היה "רב" בעצם אישיותו, שכולו
אומר כבוד והדר של תורה, וזאת מלבד
התואר "רב" בו הוכתר לשמש בפועל.

בולטת באישיות של הגרא"ד,
התקיפות והעזות דקדושה...

אכן בעת הצורך השתמש בתקיפות,
אך מעבר לנצרך נהג בנעימות, כפי
שאכן היה באישיותו נעים ונחמד. בכל
שיחה עמו באה לידי ביטוי הנחמדות
המפורסמת שלו, בה היה ייחודי.
המתיקות המיוחדת של גיסי הגרא"ד
אין לה אח ורע, ובאמת ידע לשלב
באישיותו תקיפות עם נחמדות וכל זאת
מבית אביו באה לו, כי בבית אביו מור"ח
זצ"ל חניכו לכל דבר שבקדושה, ובאמת
מור"ח זצ"ל ידוע היה בגאונות מידותיו
אך בעת הצורך השתמש בתקיפות
יתירה והיה ממש תקיף שבתקיפים, וזו
מומחיות מיוחדת במינה לדעת להבחין
מתי יש להשתמש בחריפות ומתי
במתיקות, כי להיות רך ונעים לעולם
ועד אין זה מן החכמה כלל.

מובא בח"ח בספרו שמיח"ל
שאדם השלם יכול להתנהג בשני
הפכים...

אכן דבר זה מובא בח"ח, אך
מופיע כבר במקורות קדומים. זהו דבר
פשוט שאינו נצרך להוכחה כי זו עצם
המציאות של אדם גדול, השולט על
כוחותיו להשתמש בהם כל אחד ואחד
לפי המדה הנכונה הראויה לו.

אחד מסימני ההיכר הייחודיים
ל"מרגלית", שבהיותה מתלכלכת
בעפר לא נפגם מיופיה כהוא זה, וזאת
בשונה מחפצים אחרים. דבר זה ניתן
לומר על גיסי הגרא"ד, האדם הגדול
הזה עבר בימי חייו מסכת ייסורים
קשה, כאשר כלל וכלל לא קלים היו ימי
חייו, כך בפטירת בנו הגאון זצ"ל על
פני אביו, ועוד ועוד, עד שניתן להגדירו

"איוב" של דורנו. גם עצם הדבר שהיה רב בטבריה, בזמן שלפי כוחותיו יכול היה לשמש ברבנות במקומות גדולים וטובים בטבורה של א"י (ובאמת היו צדדים לקחתו כמרא דאתרא במקומות רבים, ומאת ד' לא יצא הדבר לפועל) ויכול היה להגדיל השפעתו לאין ערוך, אמנם למרות כל סאת ייסוריו נשאר ביופיו, שלא הועם בכי הוא זה, רק להיפך הבהיק בשלל גוונים כמרגלית הזו, וכך היה תמיד כשראינוהו ברוממות והדר יופי וחן.

אולי אפשר להוסיף כי גם מדה זו, מוצר מחצבתו ראה לו, כי היופי של הגרא"ד הוא משופרא דירושלים, ובתוך ירושלים הוא משופרי דשערי חסד, ובתוך שכונת שע"ח זהו היופי שביופי של ביתו נאווה קודש דהגרש"ו...

אכן כן, ועל זה יש להוסיף שגם בתוך היופי של בית הגרש"ו, יופי ייחודי שמור לו לגיסי הגרא"ד, כי הלא שני אחים המה לאביהם גאון ישראל, גאוני עולם שניהם, ר' שמואל ור' אברהם דב, שהיו צמודים זה לזה בסדר היוולדם, (ואגב, שניהם נסתלקו לבית עולמם באותו גיל), באופיים היו שונים זה מזה בתכלית ואף מהלך הנהגתם בארחות חיים האישיים רחוק היה האחד מן השני, והאהבה ואחוה ששררה ביניהם, ומסירות נפשם זה לזה, אינם ניתנים לתיאור כלל!

בשנים האחרונות ראו כולם כיצד הגרא"ד מתכופף מלא קומתו מול פני אחיו הבכור, אותו אף הכתיר בתואר "מרן".

אכן הגרא"ד התכופף באופן מוחלט לאחיו, והוא הדבר אשר אמרנו שעם שהיו ביניהם חילוקי דעות ושינויי דרך ואופי ולעיתים קרובות אף התווכחו ביניהם כדרכה של תורה, אעפ"כ שררה ביניהם אהבה ואחוה ושלוש ורעות מופלאים ממש, עד שגיסי הגרא"ד למרות שהיה צמוד לאחיו בגיל, ובעצמו היה גברא רבא מאד, על אף זאת ובגלל זאת התכופף וקד קידה קמי אחיו, זוהי גדלות עצומה הראויה להערכה בפני עצמה.

יש לידע שאפילו שכאן במרכז כמעט ולא שמעו את שמעו, אך בגליל היה הגרא"ד ממש בבחינת מרא דאתרא, גם בשיבות בגליל שאלו לדעתו, וגם בעניני זרעים הנוגעים הרבה להלכה ולמעשה בצפון הארץ ביקשו את פסקיו ונהגו על פיו. כמו"כ הרבה למסור שיעורים באיזור הצפון, וזכה ששתו בצמא את דבריו. כך גם השיב לשואלים הרבים דבר ד' זו הלכה בעוז וברמה, ורבים השתיתו אורחותיהם על פי פסקיו.

האם השתית את פסקיו לפי פסקי

אביו הגדול צוק"ל?

הוא כאביו היה גדול ומבין מדעתו, וכל אחד מהם היה גדול בהבנה ובכשרונות, כמו"כ היו שניהם גדולים בתורה וביראה, ואמנם לא ידועה על איזו שהיא מחלוקת הלכתית משמעותית ביניהם.

האם הגרא"ד קיבל את כח הפסק מאביו צוק"ל?

הגרא"ד קיבל את כח הפסק מהתורה עצמה. הגרא"ד היה "מקורי" ולא "העתק".

היכן שימש הגרא"ד קודם היותו "פוסק"?

אכן, מי שגדל בבית אביו מרן הגרש"ו, מאליז עשה שימוש ואף בלי לייחד עצמו לכך, אך לגדול מקוריותו של הגרא"ד בכל דבר, כמו כשרונותיו, דעתו, הבנתו ועוד, ואף מוחו פתוח היה עד שלא ניתן א"כ לומר אודות הגרא"ד שקיבל והעתיק דבר מה מאביו, ואמנם כידוע, המקוריות עצמה, מקורה כאביו צוק"ל כידוע לכל. אך אף שקיבל כה רבות מבית אביו מר"ח, אין כאן המשכיות מאב לבנו כמנהג האדמו"רים שכוחו של הבן מעצם היותו בן ועושה כמעשה אביו, אלא כאן כל אחד ואחד עומד בזכות עצמו.

מה ניתן לשימוע אודות הקשר של כב' המשגיח שיב"חמ"א עם הגאון הגדול המנוח?

הוא כיבד אותנו ואהב אותנו משל היינו אחים ממש, מאז נישואי לרבנית שתחי' שהיתה אחותו ועד היום האחרון בכל פעם שנפגשנו היתה לנו ממנו תחושת אחווה ונעימות נפלאים. כמו"כ יצא לנו להתארח אצלו בטבריה כמה פעמים בשבתות בצעירותנו, והתקבלנו על ידו יחד עם אשתו הרבנית שתבלחט"א בכבוד מלכים.

דבר אחד ברצוני לציין במיוחד, מלבד עצם האירוח המלכותי של גיסי יחד עם רעיתו הרבנית שתבלחט"א שניתן היה לראות וללמוד כיצד יש לקיים מצות "הכנסת אורחים", ולא רק "קבלת פנים" גרידא, אלא לטרוח

שלום במאור פנים, ומיד הזכיר בפניו את יום חתונתו ואת שמות בניו מתוך חביבות יתירה... הנה לפנינו דוגמא איך שניצל גיסי הגרא"ד את כוח זכרוננו הנדיר בכדי לשמח את הבריות ולקרב את קרוביו, ובמיוחד התבלט באהבת הבריות, במדותיו הטובות, ובלבביותו שעלתה על גדותיה.

ועל כל אלה אנו אומרים בכאב "וי להאי שופרא דבלי בארעא", כי על כל מעלותיו היתה החותמת הייחודית של ה"יופי". המידות הטובות, התורה לכל חלקיה ואופניה, בלומדות ובפסק, על כל אלו אפפו יופי וחן מיוחדים במינם.

שופרא זהו יופי, זוהי מדרגה מיוחדת וגדולה, אוי לנו שאבדנו את היופי ההוד וההדר של הגרא"ד צוק"ל!

מעניין להוכיח שדווקא אדם אשר עמל בתורה כל חייו והוא משוש לבו, ולכאורה היה מתבקש שיהיה אדם זה עסוק בעניני תורתו, על חשבון הקשר והשייכות עם משפחתו וסביבתו, אמנם כאן רואים אנו את ההיפך הגמור...

אכן, היא הנותנת. אדם הלומד ועמל בתורה כראוי, אין הוא בבחינת חמור נושא ספרים, כי אם נהייתה התורה הקדושה בה הוא עמל, לעצמם מעצמיו, וחלק בלתי נפרד ממהותו ומאישיותו, והיא מחנכת אותו לנהוג כראוי.

גיסי הגרא"ד למד והתחנך לגדול ישר ולברוח מכל עקמומיות, והרבה להתגבר על קשיים שנערמו בדרכו עד שצמח לאילן גדול, ואף זכה בסוף ימיו לראות בהוצאת ספריו לאור עולם וגדולה היתה שמחתו בהגלות נגלות דברי תורתו לאור עולם. מפליא היה להוכיח כשעיינתי בספרו על סדר ההגדה של פסח, ונוכחתי לראות שלמרות שייצאו במרוצת השנים כ"כ הרבה פירושים על ההגדה עם זאת הניחו לו מקום מן השמים להתגדר בו ולהאיר את ההגדה בפנינים יקרים ובחידושים נפלאים חדשים מקרוב באו שלא שמעתם אוזן מעולם, ובספרו זה ובשאר ספריו חותמת של מקוריות וברק מיוחדים במינם טבועים בהם, וזאת מבלי להתפתל ולהתעקם, רק בישרות חדה ומוחלטת.

כמדומה שהשי"ב הזה של ישרות עם מקוריות וברק, זהו דבר לא קל כלל ועיקר...

אכן כן, צדקו דברייכם, ובזה התייחד גיסי הגרא"ד.

גדול מאד היה בכל מדה נכונה, אך לצערנו ארץ ישראל לא זכתה כ"כ לנצלו וליהנות מאורו הוד, אם כי בשנים האחרונות נהנו ממנו קצת יותר, אך ביחס לגדלותו ויכולותיו, אין די < המשך בעמ' 15

נסתם מעיין המתגבר

"הגאונות וההיקף היו בלתי נתפסים ממש, אבל שירת חייו ומגמתו העיקרית של סבא זיע"א היו לגלות את העומק שבפשט, לתת מפתח למתיקות התורה ולהרבות כבוד שמים" • "גדולה שימושה": שיחה מרטיטה ומאלפת בשעת חימום עם נכדו חביבו ומקורבו, עורך ספרי חידושי תורתו "סתחי אברהם"

בנימין סופר

כך גם היו השיחות חולין שלו מלאים חכמת חיים עצה ותבונה.

עוד חזון למועד להרחיב את היריעה על היותו מעתיק השמועה ממש, כמעט חד בדרא בדיעות ועובדות מדור העבר, ובשימושה של תורה מהרבה מאוד גדולי ישראל, אשר שמע מגדולי ירושלים של מעלה, וכן הרבה עובדות והנהגות ממרן החזו"א ומרן הגרי"ז זיע"א, מרן הרב מפוניבז', ועוד ועוד.

ואפשר לדבר הרבה מאוד על היותו עמוד צלותהון דישאל, אעפ"י שהיה חי במדבר שממה בטבריה, היה מתפלל בצורה של "כל עצמותי תאמרנה", פסוקי דזמרה כמונה מעות ממש, וכך כל התפילה, ובשבת קדש היה אומר את ה"נשמת כל חי" בצעקה וברגשי קודש להודות להקב"ה על כל החסד.

איש זר אשר לא ראה וחווה לא יכול להבין כמה מדובר, ובפרט הנעימות המיוחדת בהיותו ניגש שליח ציבור בתפילת מוספין של ראש השנה ויום כיפור, באויר הרגישו את חרדת הדין, איך שהיה אומר את "ונתנה תקף קדושת היום", את מלכויות זכרונות ושופרות, ב"מלכויות" היה הטעמה במנגינה של מלכויות, ול"שופרות" היה הטעמה במנגינה של שופרות, נורא נוראות. היה ניגש הרבה להיות ש"ץ, והיה בעל מנגן ברגש מיוחד, זה היה עבודה קדושה וגדולה.

אבל עיקר העיקרים שזכינו וראינו מעט מזעיר מגדלותו העצומה כחד מגדולי קמאי, פחד פחדים ממש, היה בתורה. תורת חיים אשר נוסף לה חלק מיוחד, של חידושים ערבים ומתוקים, עמוקים ברורים ובהירים. כל אחד ששמע ממנו ווארט מלבד החידוש עצמו, שכמעט תמיד היה יסוד ופתח לעוד הרבה חידושים וביאורים בתורה, גם קיבל גובה אחר של ההסתכלות על

כן מה שחידש על המועדים וכדומה וכן בשאר מצוות היה נותן לו טעימה חדשה במצוה, והנהגה מכאן ואילך היתה משנית.

ונקודה זו של תורת חיים היתה גם בחלק של "שימושה של תורה", שמאז קטנותו ממש שם אזנו כאפרכסת לשמוע דברי חכמים, וקלט בחכמתו הנדירה הרבה תורה והנהגה מגדולי ישראל, לא סתם סיפורים של עובדות ללמד על גדלותם - אלא תורת חיים ממש, התורה והחידושים המאירים התמזגו בתוך החיים, וכל חייו היו שירת התורה, כל כולו היה מלא חיות ושירה ושמחה של תורה.

ענין זה הזכירו יב"א האחים הגאונים הגדולים שליט"א בהספדים באשכבתיה דרבי, שהיה כולו מחמדים וכולו ממתקים, כל דבר תורה שלו האיר ושימח והיה מתוק מדבש ונופת צופים. כל מי שעמד לידו הרגיש שהוא עומד ליד אדם אחר, גבוה מעל גבוה. הוא לא חי כמו שאר בני אדם, הוא לא מדבר כמו שאר האנשים, כל שיחת חולין שלו צריכה תלמוד, ולא סתם תלמוד אלא בעומק העיון. כמו כל החידושים שלו שהיו עמוקים מאוד,

בחכמתו המאירה בכל שטחי עבודת ד'. אמנם מרחוק זכינו לקבל במקצת מהאור הגדול. ולכן אדבר רק בעיקר בנקודות שזכיתי בשנים האחרונות לעסוק בכתביו וחידושי תורתו."

כנכד שזכה לקבל ולראות גם בבתי גוואי, נבקש לשמוע על דרכו היחודית כפי שאפשר לראות בספריו "פתחי אברהם" בצורה הזו של תורה והוראה השזורות יחד עם גאונות אדירה, מסורת וטעם וזנים בכל חלקי ומכמני התורה, במילי דאגדתא ומוסר כמו בחלכות החמורות וסוגיות הקשות שבש"ס, בחידושי העמוקים המאירים ושמחים כנתינתם מסיני.

אי אפשר להקיף ולתאר את הענק שבענקים, אפשר לדבר הרבה על לימוד התורה הקדושה שלו עם כוח החידוש הנדיר, כשם שאפשר לדבר על התפילות הנוראות, על המצוות, קידוש, שופר, לולב, ממש לאורך כל השנה, כל מצוה עם הטעם המיוחד. אך זאת יעיד כל מי שעמד במחיצתו, שכל תורתו היתה "תורת חיים", כל לימוד תורה היה מתוך חיות עצומה ונפש בוערת. כל לימוד היה על מנת לעשות, ולכן זה עשה נפק"מ בצורת החיים, וכמו

המכה טרייה עדיין. תוך שבעה לשבר הגדול, בהינטל העטרה, אשר בתוך כלל ישראל שניאותו לאורו כאשר שפט את העם למעלה משישים שנה, במיוחד זכו לחסות בצילו ציבור בני התורה בעת מטו ונתגעשו מוסדי תבל, ממנו עצה ממנו תושיה, בתורה ביראה בהשקפה בהעברת המסורה ובכל מידה נכונה. הי צדיק הי עניו, אשר מתוך יסורים של אהבה זעק את קול ד' בכוח ובהדר, בע"פ ובכתב, וניצב כעמוד אש לפני המחנה בדרך אחיו רבינו מרנא הדרכי שמואל זיע"א, לסלק המכשולות והנסיונות וליישר המסילות, להכות על קודקודי המבינים בעם ולאמר זו הדרך המשיכו ולכו בה, אל תיראו ואל תערצו. לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב, ועלינו להתחזק יחד, לקחת צידה וללמוד מקצות דרכיו של אותו צדיק, להגות במשנתו ולאחוז בדרכו.

זכינו וניאות להפצרותינו יבלחט"א נכדו חביבו, איש האשכולות הרב הגאון רבי צבי אויערבאך שליט"א אשר עמד לימינו וזכה לקרבתו ולשמושה של תורה - כאשר הגאון הגדול זצ"ל נהג בו טובת עין, ואף הסמיכו לעסוק בכתביו ולהוציא תורתו לאור עולם ובכך זכינו למעט שבמעט ממקחו של אותו צדיק שהיה מעיין המתגבר כפשוטו - להשמיענו בשעת חימום מקצת מקצות דרכיו של הגאב"ד, הגאון הגדול רבי אברהם דב אויערבאך זצוק"ל.

"לפני שנדבר במקחו של אדומו"ז זיע"א", פותח ומקדים בדמע איש שיחנו, "אני חש שאיני ראוי לדבר כלל על אדם גדול כל כך, כה גבוה מכולנו, מכל מי שעמד לידו, הן בגדלות התורה בעומק העיון בכל חלקי התורה, והן

ארבעים יום

- מאלול עד יום כיפור

מכתב יד הגאון הגדול זצוק"ל

לוחות אחרונות שסדר נתינתם היה בשליטת השלוש עשרה מידות של רחמים, הנה מעתה מוכתב שלא יוכל להיווצר מצב שכלל ישראל יאבדו את השייכות ללוחות, יום הכיפורים יום מחילה וכפרה, הוא הוא יום מתן תורה של לוחות שניות, 'יום חתונתו'.

[ועיין ברש"י (פ' כי תשא, ל"ג י"א) שכתב שם, "בעשרה בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך, ומסר לו לוחות אחרונות". ועיין שם ברמב"ן שעמד ע"ז שרש"י עצמו הרי מפרש דהתפילות שהיו במשך הארבעים יום היינו מ' אמצעים, ובסופם כבר אמר לו 'פסל לך' הרי שנתרצה כבר אז, עיי"ש ברמב"ן מה שהאריך שם, ואפשר ליישב הדברים עם כל מה שנתבאר].

ונמצא כל הענין, ממש, דומיא דבריאת העולם, שמתחילה נברא במידת הדין ולבסוף ראה הקב"ה שאינו מתקיים בזה ושינתן את מידת הרחמים, כך המתן תורה הראשון הוא כולו דין, ונתחדש כדי שיהא בר קיימא, מתן תורה מחודש ולוחות שניות מתוך עולם הרחמים והסליחות.

ג. ובמקור"א נתבאר ששיתוף הרחמים לדין בהנהגת העולם, היה בזה שהקב"ה הוריד את יום הכיפורים לעולם, והפסוק שנאמר בתהלים (קלט, טז) על יוה"כ 'ימים יוצרו ולו אחד בהם' (דאיתא במדרש שם דקאי על יוה"כ), מלמד שגדר יוה"כ הוא, שהוא למעלה מן הטבע והוא חוץ לחשבון ימי השנה, וגם לשטן ליכא רשות לאשטוני ביה, כמבואר בגמ' יומא, וזהו גדר שיתוף הרחמים שהוא מחוץ לעיקר וסדר הבריאה.

ומצאתי אח"כ שזהו מדרש מפורש (ריש בראשית רבה), "א"ר ינאי מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה מעשיהן של צדיקים ומעשיהם של רשעים, והארץ היתה תהו אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלוקים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים, וכו', ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים, יום אחד, שנתן להם הקדוש ברוך הוא יום אחד, ואיזה, זה יוה"כ", עכ"ל. הרי שיוה"כ נתן משיתוף מידת הרחמים שראה הקב"ה שאין העולם יכול להתקיים בלעדיו.

א. לא מובן כ"כ כל הענין של הארבעים יום האחרונים של עליית משה להר סיני, שהם מר"ח אלול ועד יום הכיפורים, מה טעם הם ימי רחמים מיוחדים, שהרי לכאורה לפי המהלך של רש"י בכל התורה, שמ' יום ראשונים היו לקבלת הלוחות, ומ' יום אמצעים לתפילה ולתחנונים, [ככל האריכות בפרשת עקב על סדר 'הארבעים יום וארבעים לילה אשר התנפלתי', ובמקומו בפ' כי תשא כתוב בקיצור 'ועתה אעלה' וגו' ולא מרומז כלל כל האריכות], אשר אם כן הם נקראים בכעס (ראשונים ואחרונים ברצון ואמצעים בכעס) כי הקב"ה לא נתרצה מיד ולקח זמן, אבל סו"ס נתפייס הקב"ה ונתרצה, ואמר למשה 'פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים'.

ולפי מהלך זה גם הגילוי של הי"ג מידות היה אז בגמר מ' ימים ולילות של התפילה, ולפ"ז יפלא שנמצא שהכפרה והפיוס וההתרצות היה ערב ר"ח אלול, והארבעים יום שמר"ח אלול ועד יו"כ הם משך זמן ששייך לסדר קבלת הלוחות שניות, שכשם שבתחילה היה צריך ארבעים יום ללוחות ראשונות (וכל התורה מכונה על שם זה, שהעולם נברא בששה ימים והתורה ניתנה בארבעים יום כידוע) כן סדר לוחות שניות זקוק לארבעים יום, אבל אינו שייך לכאורה לסדר הכפרה, וא"כ אפוא למה כל ימי הרחמים והסליחות קשורים עם ארבעים יום אחרונים, וכן זה נקבע לדורות, אתמהא.

ב. והנראה בזה כי ישנה שאלה היאך נבטיח שמה שקרה בלוחות ראשונות לא ישוב ויקרה בלוחות שניות, והרי זה עיקר התכלית, שהמתן תורה ונתינת הלוחות יהיה דבר יציב ושריר ובר קיימא לנצח נצחים, ונתחדש כאן שבסיום הארבעים האמצעים שנתגלה השעת רצון בכל היקפו ונתרצה הקב"ה מיד ללוחות שניות, הנה העת רצון הלז נמשכה כל אותם הימים עד גמר נתינת הלוחות, והמתן תורה ונתינת הלוחות ונתינתם למשה הכל נעשה מתוך עולם הרחמים והסליחות.

וזה גופא ההבדל בין לוחות ראשונות שהם ניתנו בדין, כסדרה של תורה שהתורה עצמה עמוד הדין ומשפטי ד' אמת, ולכן כשאירע מה שאירע לא היה קיום ללוחות כאשר קבע משה והסכים הקב"ה על ידו. משא"כ

צורת הלימוד של התורה הקדושה, וכמו שהזכיר אחיו הגאון רבי מרדכי שליט"א שהרבה מאוד דברי חז"ל קיבלו אצלו מבט אחר ואור חדש אחרי ששמע ממנו חידושי תורה, וכך היה אצל כל מי ששמע ממנו חידוש. וזה היה עיקר העיקרים אצלו כל ימי חייו, גם בהיותו בזמנים יותר קשים של יסורים קשים, עיקר העיסוק הוא לימוד התורה, ללמוד, לחדש בתורה, ולברר עוד ועוד.

כמה פעמים הציעו לפניו שאולי יכתבו עובדות והנהגות מגדולי ישראל שנשמעו מפיו תחת השיחים, אעפ"י שמאוד החשיב ענין זה והשקיע בזה הרבה זמן לספר וללמד את החוסים בצילו חכמה ודעת, אבל לא הסכים בשום פנים ואופן לעשות מזה עיקר, אלא העיקר זה אך ורק לימוד התורה, והסכים להשקיע אך ורק בחידושי תורה ובהוצאת הספרים. תמיד הביע את רצונו להשקיע בספרים של חידושי תורה, ולא בעובדות ומעשים.

וכך זכיתם בס"ד ללכת כעמור גרנה בשנים האחרונות ולקבל מתורתו מושג חייו, לקבצם לספרים הנודעים "פתחי אברהם". אם תוכלו לשתף אותנו מתולדות הוצאת הספרים היקרים לאור עולם.

ענין הוצאת ספרי "פתחי אברהם" התעורר בחודש תמוז תשע"ד, כאשר הפצירו בו כמה וכמה אברכים תלמידי חכמים ועמלי תורה שצריך לפרסם את חידושי תורתו ולהוציאם לאור עולם לזיכוי הרבים. ביחוד הגדיל לעשות הרב הגאון רבי יעקב זלושינסקי שליט"א, שהרבה להפציר ולבקש מלפניו. הרב זיע"א אמר שהיה סבור בתחילה לא להדפיס ספרים, אבל הגיעו ימי הזקנה, והגיע הזמן שיהיו הדברים מתבדרין בי מדרשא. אך זאת התנה שהוא עצמו יפקח על הכתבים שייצאו כמו שצריך, ובפרט שאחז שכל שינוי קטן משנה את כל החידוש. דבר מופלא שלא מצינו בהרבה ספרים, שהגאון הגדול זצוק"ל רגיל היה לכתוב תמיד במטבע לשון מיוחד במינו, תפוחי זהב במשכיות כסף, והרבה מלשונות אלו הם לשונות של חז"ל באיזה מקום או של רבותינו הראשונים, והוא היה מקפיד לכתוב דוקא ברוממות הלשון שכן יופיה והדרה של תורה. ולפעמים שינוי קטן משנה את היופי וההדר אצל מי שיודע שלשון זו היא בעצם מטבע לשון הכתובה בחז"ל.

כשסיפרתי מזה לאחר זמן קמי רבינו מרן ראש הישיבה זיע"א, וכן על התנאי המעכב בכך שרבינו זצ"ל רוצה לפקח על כל תג בהוצאת הספרים שלא ישנו מהדברים, מאוד נהנה מזה, ואמר

כידוע בהוראתו הכרך הראשון היה על ההגדה של פסח, מדוע בחר להתייחס דווקא בחלק זה?

אכן אמר"ו זצוק"ל אמר להתחיל בהדפסת ההגדה של פסח, ואמר שפסח זה שורש האמונה של כלל ישראל, ולכן צריך להתחיל מפסח.

למרות שאמרו לו כמה פעמים שאולי עדיף להתחיל מהחידושים בש"ס ובשאר חלקי התורה, אך עמד בדעתו ואמר שלפני שאדם הוא למדן הרי שהוא יהודי, ולכן ראה בזה העמדה של היהדות לחיות את הפסח עם חידושי תורה יסודיים שנותנים משמעות בכל יסודי היהדות ושורש

כאן בחינה של הקדים רפואה למכה, שענין הוצאת הכתבים דוקא בזמן החולשה היה לעזר וסיוע שיוכל לעסוק בתורה, כאשר עקב החולשה לא תמיד יכול היה לעיין בעומק העיון בדרגות הגבוהות כאשר היתה באמנה איתו, אך בדברים שכתב תמיד היה יכול לצלול בעומק, והעיסוק בדברי תורתו נתנו לו את האפשרות להיות שקוע בלימוד גם בזמנים הקשים ביותר.

ומצאתי כעין זה בספר 'משיב דבר' למרנא הנצי"ב שכתב בהקדמה שאחר שנשתתק בחצי גופו התחיל לכתוב את הספר 'משיב דבר'.

אם יורשה לעמוד על דעתו,

לי, 'הוא צודק מאוד, חייבים להדפיס זאת עכשיו', והוסיף שבהקדמה לשו"ת 'תורת חסד' כתב כן שמוציא ספר זה לעת זקנותו בחייו, כיון שראה איזה ספר של אדם גדול שהוציאו לאחר פטירתו עם שיבושים.

וכך התחלנו אז במלאכה בחרדת קודש, ועלי להדגיש שלא היה בזה הרבה מלאכה מצידו, כי עיקר הדברים היו כתובים וערוכים.

למגינת לב כל ישראל כמה שבועות לאחר מכן בפתאומיות רבינו קיבל אירוע מוחי, באותו זמן לא ידענו מה יהיה מכל זה, וחששות רבות ליוו את מלאכת הקודש. אבל משמים היה

האמונה. והזכיר את דברי הרשב"ם על הפסוק "ליל שימורים", שכלל ישראל יושב ומצפה ללילה זה כל השנה, ויש על זה מאמר שלם בהגדה של פסח - ליל שימורים.

לאחר יציאת כרך זה לאור עולם, שמעתי מכמה ת"ח מובהקים שמאז שראו את ההגדה הם לא זזים בליל הסדר בלי הגדה זו, והם קוראים את ההגדה מתוך ה"פתחי אברהם", ואומרים חידושים וביאורים מתוך ההגדה, וזה נותן להם טעם אחר בכל הפסח ובכל שורש האמונה. בתקופה האחרונה התקשר אלי אחד מתלמידי מרן הרב גוסטמן זצ"ל שעבר על עשרות הגדות, ולא ראה כבושם הזה. אף שפעמים רבות באו הדברים בקיצור רב ובעומק גדול, זכינו שהספר נתפשט בכל העולם ומביני מדע הבינו את יקרת הספר ורוממות הדברים, ולא זזו מלעיין בו ולחבב דבריו הקדושים השמחים ומאירים.

הייתה עוד נקודה מעניינת לפני הוצאת הכרך הזה הראשון, רבינו זיע"א בעונה גדולה אמר שמנהג ישראל לבקש הסכמה לפני שמוציאים ספר, ובפרט בנושאים כאלו חשובים שהם שרשים גדולים זה יוהרא לכתוב ספר בלי שום הסכמה, וגם בזה לא עזרה שום טענה שטענו לו מה שייך הסכמה, והרי סבא הוא נותן הסכמות לאחרים, אך הוא בשלו אמר שזה יוהרא. והחליט שרבינו הגדול ר' שמואל זיע"א יכתוב חידושי תורה ונפרסם זאת בראש הספר ובוזה יהיה כעין הסכמה ובוזה הוא כבר יוצא מכלל יוהרא...

ידועים הדברים שכתב מרן אמו"ז זצ"ל בראש הספר: "ובבואי עם הספר אמרתי אננו עטרה לראשי מאחי וראש, ה"ה אחינו הבכור, נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק, מוריני ראש הישיבה הגאון רבי שמואל שליט"א, לעטר את הספר מחכמת תורתו ויראתו, אשר זכה במצב של עכשיו בהסתר פנים המיוחד בבחינת אנכי הסתר אסתיר,

להיות צופה לבית ישראל בעיני פקידא ובדעתא תקיפא, בכח תורתו ויראתו, ומסור בכל נפשו ולבו ומאודו לא לסטות מדרכי ההנהגה שקיבלנו מרבתינו, וכיצד להתנהג כלפי השלטונות כאשר הם באים להצר את צעדינו, יתן ד' לו כח להמשיך בהרצת תורה שלו, לאורך ימים ושנים מתוך שמחה בריאות ושלום..."

צריך להוסיף עוד נקודה חשובה שמרן זצ"ל תמיד היה אומר, שעיקר מגמתו בחידושי תורתו הוא לבאר את "עומק הפשט", כי הפשט עצמו חסר מאוד, וצריך לדעת שהפשט הוא עמוק, והתורה הקדושה היא אין סוף בדברים עצמם, ולכן כל עיקר הספר תמיד בא לבאר את עיקרי הפשט ולהראות את העומק, המתקנות והערבות שיש בדברי התורה שלו.

ובאמת שבהקדמה שכתב על ההגדה של פסח הוא כתב כך: "וברוך

לי שהוא קורא לספר 'פתחי אברהם', כי הוא אינו בא להעמיד סוף דבר, אלא לפתוח פתח למי שרוצה להשכיל על דבר אמת, ובאמת כל מי שזוכה ללמוד בספרים יכול להמשיך ולחדש על פי היסודות שכתובים בספר 'פתחי אברהם' עוד הרבה חידושים טובים ונפלאים.

יש להוסיף שכיון שזה תמצית מחידושים שאמר במשך כל חייו, יש דברים שזכה לומר לפני גדולי הדור שעבר וקלסוהו. כגון הדרוש לברית מילה שנדפס בספר 'פתחי אברהם' על התורה פרשת שמייני, שיש שם ביאור נפלא בכל המשא ומתן של רבי ואנטונינוס, מעשה הקב"ה נאים או מעשה בשר ודם נאים, אשר זה כתוב בקיצור גדול. ואמר לי שהרצה ענין זה לפני אביו מרן הגרש"ז זצ"ל, והוא מאוד מאוד נהנה מדברים אלו וקלסם, ותקופה קצרה לאחר מכן נערכה שמחה של ברית במשפחה, ומרן הגרש"ז אמר לו תחזור על מה שאמרת בענין זה כי הדברים ערבים ונפלאים.

היו שציינו כי בל"ה תשעה באב האחרון, זה היום אשר הלך רבינו זצ"ל לבית חולמים בפעם האחרונה ל"ע, על יום זה כתב הרמב"ם שהוא "יום המוכן לפורענות", ובעונותינו באותו יום שמוכן לפורענות נלקח מאיתנו מאוד עינינו, אשר כל זמן שהיה חי היה עוד מוחין דגדלות...

בספר פתחי אברהם על תשעה באב כתב מרן זצ"ל יסוד נפלא, על מה שכתב הרמב"ם לגבי חורבן ביתר שהוא נעשה ב"יום המוכן לפורענות", ודקדק מדוע רק לגבי חורבן ביתר כתב

ה' שיצא דבר שלם ונאה ומתוקן, והנני תקוה ותפילה שהדברים יתקבלו בבי מדרשא ויהיה לתועלת, בהיות ורוב הדברים הם בעומק הפשט שבזה עיקר מתיקות התורה, ויתרבה כבוד שמים על ידי עיקרי הדברים שנתחדשו לי בעזרת ה' יתברך בהאי עיניא, שזה בעצם קשה עתיקא מחדתא, ומה לנו עתיקא יותר מההגדה, וגם דשו בו רבים מרוב החביבות, אמנם עדיין מורגש חסרון בדברים הנוגעים בפשט, הן בסגנון ההגדה, והן בעצם המושגים של גלות מצרים וגאולה, ועטרת המצה הקרויה "כלה", עוד זאת, זכיתי להביא דברים מקדמונים שנעלמו מעיני המלקטים."

אחרי כרך זה הוצאנו לאור את הספר על חנוכה ופורים, הספר יצא כשרבינו זיע"א חזר לדור בטבריה, למעמד הוצאת הספר הגיע רבינו מרן ראש הישיבה זיע"א, ובדרשתו חזר כמה פעמים ואמר "זכינו שיצא ספר מאחי הגאון האמיתי ממש, ממש", והדגיש ענין זה כמה פעמים.

הספרים הללו, שכדבריהם הם מעט מזהיר מתורתנו הנובעת כמים שאין להם סוף - האם הם מכתבים מסוף ימיו, או משנים עברו?

נגעתם בנקודה נכונה, כיון שלא היה רגיל בכתובה במשך שנות חייו, הכל היה חרוט בלבו. אבל בעשר שנים האחרונות לפני האירוע המוחי, הוא התחיל לכתוב ראשי דברים ועיקרי היסודות שהיה רגיל לחזור ולומר, וכיון שהיה מעיין הנובע לא היה שייך שיכתוב הכל, ולכן כתב רק דברים עיקריים שיש בהם יסודות.

ובאמת בהוצאת הספר הוא אמר

פרשת שופטים - עגלה ערופה

מכתב יד הגאון הגדול זצוק"ל

גולגולת צפה ע"פ המים ואמר "על דאטפת אטפון וסוף מטיפין יטופן". כי הנמצא בים אין מביאים עליו עגלה ערופה, ולכן אמר הלל כ"ז.

ג. וזה הביאור בדברי שאול שחז"ל דרשו יורב בנחל, על עסק עגלה ערופה, טף מה חטאו בהמה מה חטאה, ואינו מובן הקשר לעגלה ערופה, ולהנ"ל הדברים מבוארים כי שאול חש מהשפעה גרועה ח"ו על הכלל בזה שיקום וירצח אומה שלמה חייבים וזכאים טף ונשים ובע"ח שיזולזל ערך האדם ויגיעו למצב של שפיכות דמים הוא דול.

כי כשהאדם מבין בשכלו טעם העונש הר"ז כהורג נחש ועקרב, אבל בעמלק שזה גזה"כ ואף שכלו של שאול לא משיג הריגת טף ובע"ח כ"ש שהעם לא יבין, וא"כ יכול לקרות תקלה של שפ"ד הוא דול וכמה חששה התורה מהשפעה של רוצח אחד שכל הסביבה צריכה כפרה אם ח"ו בעיניהם ירד קצת ערך של חיי אדם.

אבל האמת כי המרחם על האכזרים סופו וכו', והתורה העידה בהריגת עיר הנדחת שגם שם הורגים טף ונשים, ונתן לך רחמים והרבך, כי קיום מצות ה' כמאמרה לא תזיק ח"ו אלא אדרבה תוסיף רחמנות, וב"ה שהדברים קרובים לאמת בס"ד.

ד. ומכבוד דודי הגאון המופלא ר' שלום שבדרון זצ"ל, שמעתי דבר נפלא, כי הרמב"ם כתב שיש הבדל בין מצות שכליות וחקים, כי לשכליות צריך האדם להשתדל להבינם ולקרבה לשכלו ולהרגישם, משא"כ לחוקים אדרבה אפשי ואפשי בחזירי אלא שהתורה אסרה. ושאול המלך לא נתכון למרוד בדבר ה' אלא שעשה ק"ו מעגלה ערופה, כי סבר שמחית עמלק זה חוקים וצריך גישה לזה כמו לחוקים, אולם זה אינו כי מחית עמלק היא מצוה שכלית.

א. בגמרא יומא (כג, א) "עמד ר' צדוק על מעלות העזרה וכו' על מי להביא עגלה ערופה על העיר או על העזרה געו כלם בבכיה וכו' לעורר את העם", ויש לתמוה מה התעוררות שיש בענין זה.

ואמיתי לבאר בזה (וכמדומה ששמעתי כע"ז גם בשם מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל) כי הנה בהמשך הגמרא שם מיבעיא להו אי שפיכות דמים הוא דול או טומאת סכין הוא דחמירא, וזה נוגע לעצם הרצח, כי אם שפיכות דמים כדקיימא קיימא הרי שהרצח אינו השפעה כללית אלא מעשה פרטי של איש זה, ואז ע"פ העזרה להביא עגלה כי שם הוא מקור הסיבה לרצח, אבל אם שפיכות דמים הוא דול הרי שהרצח הוא תוצאה מאוירה כללית שהולל ערך האדם ואז ע"פ העיר להביא עגלה מקום שהרצח התחנך וקבל השפעה ומסיבתם אירע הדבר.

וזה בגדר 'לא נודע מי הכהו' במי הסיבה של הרצח, אם בסביבה של הרוצח או ברוצח עצמו, "געו כל העם בבכיה" כי הרגישו דברים כדרכנות שיתכן שכלם אשמים בזה, שהאווירה מורעלת וידינו שפכו ח"ו.

ב. והנה ענין עגלה ערופה הוא לכפר על הענין דשפיכות דמים הוא דול, וכשיודעים מי הכהו והרוצח חייב מיתה אז עצם קיום הגזר דין 'ובערת הרע מקרבך' מטהרת את השפעת הרצח למען ישמעו ויראו, משא"כ כשלא נודע מי הכהו ואין קיום של עונש, צריך לתקן את הסביבה שממנה יצא הרצח כי אולי שפיכות דמים הוא דול, ולזה צריך להביא עגלה, וזקני העיר באים לרחוק ידיהם ידינו לא שפכו, שיודעים להוקיר ערך האדם שלא פטרנו בלא מזון ולויה, כי זה שפיכות דמים אצלנו, ואז נתכפר הדם ומטהרת האווירה, ויש להוסיף כי הלל ראה

הרמב"ם דברים אלו. וכתב בזה, שרק בחורבן ביתר נתגלה העומק של תשעה באב שהוא יום המוכן לפורענות, עיין בספר דבריו הנפלאים והמאירים בענין זה.

שנה שעברה מצאתי בס"ד באיגרת רב שרירא גאון (בקטע, כיצד נכתבה המשנה) שכתב וז"ל: "וכיון דחרב בית מקדש ואזלו לביתר, וחרב נמי ביתר ואתבדרו רבנן לכל צד, ומשום הנך מהומות ושמדים ושבושים שהיו באותו זמן, לא שמשו התלמידים כל צרכן ונפישו מחלוקות, מן כד נח נפשיה דרבן יוחנן בן זכאי והוה רבנן גמליאל והוה נמי עדין רבי דוסא בן הרכינס ואחרני נמי מהנך ראשונים, הות פלוגתא בין בית שמאי ובית הלל, ואף על גב דאידחו ב"ש ונקבעה לכל הלכה כב"ה (עירובין יג, ב), היתה פלוגתא בדורו של רבן גמליאל בדברים אחרים בין רבי אליעזר דהוה שמותי ור' יהושע (ב"מ נט, ב) דאנן תלמידי רבן יוחנן בן זכאי".

ומבואר בדברי רב שרירא גאון, שעיקר שכחת התורה וכל המחלוקות נעשו ע"י חורבן ביתר. והיינו, דבעצם לאחר החורבן עדיין המשכיה התורה בכלל ישראל ע"י החכמים שהיו באותו דור, אבל בחורבן ביתר מחמת השמדות לא למדו כל הצורך ונשתכחה תורה מישראל, וזה חידוש עצום, דבביתר בעצם חל החורבן כלפי התורה, וזה המשך אחד עם חורבן הבית.

ויש בזה השלמה לדברי רבינו זצ"ל שבחורבן ביתר נתגלה שהחורבן לא נגמר אלא הוא ממשיך כל הזמן ח"ו. בבין הזמנים אב שנה שעברה הראיתי לסבא זצ"ל את דברי רב שרירא גאון, ואמר לי יישר כח על זה, שזה דברים חדשים ונפלאים ביותר שלא יודעים מזה.

ועכשיו שבוע שעבר כשהייתי בבית חולים לבקרו, הוא היה ממש תשוש וחלוש מכל המצב, ובקושי שמע והגיב, הזכרתי לו את החידוש שלו בדברי הרמב"ם על חורבן ביתר, הוא מיד נתעורר ממש כארי, וצעק, זה הרי חידוש נפלא.

כך היה כל ימיו, התורה היתה מושג חייו, זה הדבר היחיד ששימח אותו, תורה וקיום המצוות. בגדלות עצומה אשר מי יוכל לעמוד בקצות דרכיו בקודש...

והנה ביום המוכן לפורענות שלפי דברי רב שרירא גאון נתפזרו החכמים, גם מאיתנו נלקח בעוונותינו רב רבנן, גדול מרבן שמו, שהעניק חמה בקומתו. וזה מצטרף לחורבן בית המקדש, וכמו שאמר בגמרא קשה סילוקן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו. אוי מי יתן לנו תמורתו.

להאי שופרא / המשך מעמ' 11

הגרא"ד זצוק"ל, שעמו העמיד את כל מעלותיו בשיעור קומתו באופן הראוי והנכון, מסכם המשגיח שיבלחט"א, "היה לדעתי "אונתא דלכא" - "הבנת הלב", חכמת לבו ובינתו, היא היא שקשרה את כל מעלותיו יחדיו והיו לאחד, ובזה נמדדת גדלותו, כי כל שפעל ועשה היה מתוך הבנת הלב. כפי שמוכח בתשובת הרשב"א (ח"א סי' צ"ד) על הפסוק 'הגות ליכי תבונות', שכאשר יבין האדם דבר לבו נפתח. הגרא"ד היה אדם נבון, ובתבונתו הרבה לקח את כל שהיה סביבו, כל הכלים והכוחות שנתברך בהם, ועמם צלח את כל האי עלמא על כל משבריו גליו וקשייו".

לא רק אדם אחד גדול אנו מספידים כאן, אלא וי להאי שופרא דבלי בארעא. כזה מין יופי של ת"ח, חבל על ארץ ישראל שחסרה את היופי הגדול הזה.

המקום ינחם אתכם בתוך כ"ל ישראל. שלא נדע עוד צער ולא ישמע שבר בגבולנו, ונזכה מהרה לראות פניו המאירים בתחיית המתים.

למעשה, ולא חת ולא פחד מאיש, רק צעד בדרך האמת בכל כוחו, ובל נשכח שכשם שהקריב הגרא"ד מעצמו עבור דרכו של אחיו מרן בעל הדרכי שמואל כמו כן אחיו התמסר רבות למענו בסתר ובגלוי.

כפי שכבר אמרנו הייתה ביניהם אהבת לב ונפש. לשם דוגמא, בספרו הראשון שיצא לאור על הגדה של פסח, מצא הגרא"ד לנכון לפאר את ספרו עם דברי תורתו של אחיו בענין בדיקת חמץ, ואנו שואלים, וכי כך מתבקש לנהוג, הלא הפרש הגיל ביניהם בס"ה ג' שנים, ועם זאת מצא הגרא"ד לנכון לעטר את ספרו בד"ת של אחיו הגדול, כי כך היה טיב הקשר ביניהם כדוגמת משה ואהרן "וראך ושמח בלבו", מדות כאלו אינם דבר של מה בכך, ובכך נמדד האדם, וכמקובל מהחזו"א שבכדי לבדוק טיב מידותיו של אדם, יש לבדוק כיצד מתנהג הוא בתוך ביתו, עם בני משפחתו הקרובים, כי לנהוג במדות טובות מחוץ לבית, הרבה יותר קל.

"הברית התיכון באישיותו של

בזה כלל וכלל.

מוכח בחז"ל ונמצא בנפש החיים שהאדם שעמל בתורה כראוי הרי מבח תורתו וקדושתו גדולה השפעתו על כל בני דורו, ועל כל העולמות.

חז"ל אינם צריכים להסכמתי, ומזאת לא דברנו כלל, רק אנו אומרים שאדם כמותו, יכול היה לפאר את כלל ישראל, היה בכוחו להיות ראש ישיבה ומנהיג כי היה ממש איש האשכולות וכל מעלותיו העצומות התמזגו בתוכו כמין חומר, וב"ה שזכה לבנים נפלאים מופלגי תורה הממשיכים בדרכו.

המשגיח הזכיר את סאת יסוריו שעבר בימי חייו, כשהוא עובד את הקב"ה מתוך קושי ומכאוב. אנו מבקשים לציין את הנהגתו בקודש בשנים האחרונות לחייו, בהם צעד באומץ ובגאון לצד אחיו מרן ה'דרכי שמואל', תוך שהוא מפסיד ביוזעין הרבה ממעמדו הציבורי ואף הרבה מבני קהילתו ומבני עירו שהפנו לו עורף בעקבות כך.

אכן, ומה מתאים הדבר לאופיו, כי כאשר סבר ברוחב דעתו, כך נהג

"ושפטו את העם משפט צדק" דין אמת

בשולי גלימתם של גדולי התורה זצוק"ל
ביושבם כסאות למשפט במושב תלתא בבתי הדין

זאב סלדמן

רבות בשנים ישבו הם, המופלאים שבסנהדרין, במושבי בתי הדין ודנו דיני אמת. בעת שבתם על כס הדיינות להורות דין אמת לאמתו, ניתן היה לראות בעליל את ה"חרכ מונחת לו בין ירכותיו", לגודל חרדתם לפסיקת ההוראה כהלכתה, ומתוך קיום הצו "לא תגורו מפני איש", עמדו בכל עוז על משמר ההלכה הצרופה. לרגל קריאת פרשת 'שופטים' הפותחת בפסוק "ושפטו את העם משפט צדק", ליקטנו מארחותם של גדולי התורה זצוק"ל בעת שישבו כסאות למשפט על כסא דין, והוציאו פסקיהם לאמיתה של תורה והלכה.

שלא ליטול שכר

ס"אנא זצוק"ל, נודעו לשם ולתהילה. רבים ומגוונים, נכתב אודותיו בספר 'גאון ההוראה', "היו הענינים שבית הדין עסק בהם - עניני שכנות, נחלות, השגת גבול, טענות ותביעות בדיני ממונות, גיטין וקידושין, סכסוכים בדבר בניית השכונות ודרכי הנהגתן, עניני מוסדות, מינוי גבאים ופתרון עיות שעלו על הפרק". בכל עניני ההלכה שבאותה עת, היה בית הדין שבראשותו נחשב כסמכות עליונה והיו הכל נשמעים להוראותיו, כאשר הכרעותיו של רבי שמואל ופסיקותיו היו כמורי דרך עבור חברי בית הדין אשר ניאותרו לאורו. במכתב שכתב הגאון רבי משה נחום ירושלימסקי זצ"ל לרבי שמואל, ביקשו כי "לא ימנע מלהשיב בקצרה דעתו והסכמתו בחתימתו הטהורה, ויצרף גם כן חתימות בית דינו הצדק ויהיה נחשב לנו כבית דין הגדול בירושלים".

בדעת ובתבונה

חכמתו ופקחותו של הגאון הגדול רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, בעת שיבתו על כסא דין בבית הדין בחצר 'החורבה', נודעה בשער בת רבים.

רבי יעקב לייב לעווי ארצה, שימש רבי יוסף חיים בכתר הדיינות. בנותן ענין לציין כי בשנת תרס"ה פרץ סכסוך קשה בין הברון רוטשילד ובין מתיישי המושבות שלו - זכרון יעקב, ראשון לציון ועוד, אודות זכויותיהם בקרקעות אותם עיבדו, חרשו וזרעו במושבות. לאחר דין ודברים, נמסרה הכרעת הדין לבוררות מוסכמת, כשאחד הבוררים היה רבי יוסף חיים. לאחר מתן פסק הבוררות, העניק הברון חמישים נפוליון זהב לכל אחד משלושת הבוררים. על אתר החזיר רבי יוסף חיים את הכסף לבעליו, על אף שזכאי היה לשכר טרחה על המאמץ והשעות הרבות שהשקיע עבור הכרעת הדין וליבונו, באמרו כי בעת שנתן את הסכמתו לשמש כבורר, גמר בדעתו שלא לקבל שכר טרחה, כי עצם קבלת השכר עלולה לגרוע ולפגום בטהרת השיקולים והצדדים לבחונם בלא משוא פנים.

"בית דין הגדול"

שמוטבעו של בית הדין בחצר בית הכנסת 'החורבה' בירושלים, מיסודו של רבה של עיר הקודש, מרן הגר"ש

מהרי"ל דיסקין, כשהוא מנמק בענוות חן ובהתבטלות של תלמיד לרבו מ'י אנכי', וניסה לשכנעו כי אינו ראוי לאיצטלא זו. אלא שהפצרותיו של מהרי"ל דיסקין גברו, ומשכך ביטל רבי יוסף חיים רצונו והסכים לשמש בתפקיד, אחר שהציג שני תנאים. האחד, שיפטר והו מהתפקיד מיד כשימצא אחר הראוי למשרה זו. והשני, שאת תפקידו ימלא ללא קבלת שכר או טובת הנאה כלשהי. ואכן, ניאותר מהרי"ל דיסקין לדבריו, וכמשלוש חודשים, עד עת שובו של

בשנת תר"מ פנה מרנא מהרי"ל דיסקין זצ"ל אל מרן הגר"ש זוננפלד זצוק"ל בבקשה שישמש בבית דינו. היה זה לאחר צאתו של חבר בית הדין הגאון רבי יעקב לייב לעווי זצ"ל, אל הגולה, ורבי יוסף חיים נתבקש למלאות את מקומו. בעוד ביקש רבי יוסף חיים לישב צנוע בפנינתו נחבא אל הכלים ולשקוד על התורה באין מפריע, באה הבקשה הזו וביקשה להודיע חזותו לרבים. משכך, מצא עוז בנפשו לסרב לבקשה היוצאת מפי קודש הקדשים מרנא

"אני לא דיין בזה"...

סיפר הגאון רבי אברהם שרמן שליט"א, אשר העלה נידונים רבים בעניני הדיינות על שולחנו של מרן הגר"ש א"ישיב זצ"ל בעניני הדיינות: "זכיתי שישבנו להתייעץ עם מרן זצ"ל על פסקי דין וראינו שאלות רבות הנוגעות לדיני תורה איך שפסק בדיינות. היתה לו זהירות לא לפסוק בשום אופן כאשר אין שני צדדים שהוא דיין שלהם, והיה חוזר ואומר: 'אני לא דיין בזה, זה יתברר בבית דין'".

"אפילו בשאלות חמורות של גט מעושה באו כמה וכמה פעמים למרן זצ"ל להסביר את הדברים כדי להשתמש ולטעון בכוח הפסק שלו, ובכל פעם חזר ואמר 'אני לא דן לכם, הדבר יתברר בבית דין. בית הדין יפסוק את ההלכה'".

מידאי ההוראה

עליו לכל יסודותיו וכלליו ופרטיו, כאילו למד ענין זה היום, בכזו בהירות וידיעה מקיפה, לא כמי שלמד בספרי הקיצורים... ואחרי כל הנ"ל, אמר לי רבנו זצוק"ל: 'עכשיו אומר לכם מה שאמר ה'חזון איש' בזה בעל פה, ולא נדפס בספר', והסביר לי את דברי ה'חזון איש' ולבסוף יצא ברור, שהשאלה אשר השואל חשב עליה שהיא איסור גמור, למיעוט ידיעותיו האפסיות, הנה נגזר עליה מרבינו זצוק"ל שהיא היתר גמור."

אמנם פעם אחת ויחידה, לאחר הסתלקותו של מרן החזון איש זצ"ל, נתבקש מרן הסטייפלער זצ"ל לשמש כבורר בדין תורה שנתגלע בין מייסד שכונת 'זכרון מאיר' הרה"ח רבי יעקב הלפרן זצ"ל ובין הנהלת העדה החרדית שבירושלים, אודות 'בית החיים שומרי שבת'.

באחד הימים, כאשר דן בדבר, התעורר לו למרן הסטייפלער זצ"ל ספק הלכתי, וקם ועלה לירושלים אל מעונו של מרן הגרי"ז זצ"ל, וישלח ערוך' חלק 'חושן משפט' בידו. בהכנסו, אמר מרן הסטייפלער למרן הגרי"ז: 'יש לי שאלה ב'חושן משפט'', והגיב מרן הגרי"ז: 'הלא אתם יודעים שאיני פוסק שאלות'. הפטיר מרן הסטייפלער: 'אבל הלא אין לי את מי לשאול'... או אז עיין מרן הגרי"ז בשאלה והביע דעתו.

באחד הימים לאחר קבלת הבוררות על עצמו, צעד מרן זצ"ל ברחובה של עיר ושוחח עם ר' יעקב. כבמעשה שיגרה הוציא ר' יעקב סיגריה מכיסו ורצה להגישה למרן זצ"ל, כדרך שהיה עושה מפעם לפעם, אולם מרן זצ"ל דחה ואמר: 'עכשיו אסור לי לקחת מכם, הלא נהייתי בורר אצלכם'.

גם אחר שהוכרע הדין בבוררות, הפסיק מרן זצ"ל ליטול אתרוג לארבע מינים מר' יעקב, כפי שהיה נוהג מדי שנה, מחשש שוחד מאוחר...

ביראתו העצומה, היה מרן הקהלות יעקב זצ"ל מיראי ההוראה ונמנע בכל מאודו מלהורות הלכה ולישב בדין. כאשר נכנסים היו אליו בשאלות בהלכה, היה מגיב ואומר: 'אני לא רב ולא פוסק', כשלעיתים אף הוסיף בענוותנות: 'זה לא שייך אלי, זה שייך לגדולי הדור'... כך, אפוא, כתב למחותנו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: 'באמת רבו הפונים אלי בשאלות שונות ומשונות ואני בעניי לא הגעתי להוראה בעודה', כי מעולם לא עסקתי בהלכה למעשה אלא בלימוד הישיבה, והנני משתמט ככל האפשר מלהשיב', ובמכתב נוסף כתב: 'יודע ידי'נ שליט"א שאני מאד מאד מיראי הוראה כי מעולם לא עסקתי בהוראה אלא בדרך לימוד הישיבה ליישב סוגיא או רמב"ם קשה כו' אבל לא להוראה'.

עם זאת, סיפר הגאון המופלא רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל בספרו 'פניני רבנו הקהלות יעקב': 'נזכר אני כעת שנכנסתי אל רבנו זצוק"ל, כמדומה בשנת תשכ"ה, לפני עשרים שנה, ביום אחד בצהרים, ושאלתי אותו שאלה חמורה מאד בענין חמור מאד ב'יורה דעה'. רבינו זצוק"ל קרא היטב את השאלה, וחייך: 'מנין אוכל לומר לכם את הדין בזה, ואני אין לי ידיעות ב'שלחן ערוך'... כשהיה נוגע לי הלכה למעשה - הייתי לומד הרבה ב'חכמת אדם', וכידוע בראש כל כלל ב'חכמת אדם' הוא מציין לסימן ב'יורה דעה', שהוא המקור לכלל הזה, ולפי הציון הזה הייתי מעיין לפעמים ב'יורה דעה', ואם כן איך אוכל לפסוק לכם את הדין אם למדתי באופן כזה?... ואחרי ההקדמה הזו, התחיל רבנו זצוק"ל, בענוות קדשו, לדבר בענין השאלה, לא כמורה וכפוסק, אלא כמשוחח כמדבר בלימוד, כנושא ונותן עם חברותא, ובדיבוריו אלו הסביר לי כל כך היטב את כל הענין החמור ששאלתי

בדין תורה שהתקיים בין שני אנשים, טען האחד כי הלווה לחברו עשר לירות והשני טען לעומתו שלא היו דברים מעולם, כי לא לווה ואינו חייב לו מאומה.

נכנס עמו רבי צבי פסח בדברים ובעיצומה של השיחה פנה אל הנתבע ושאלו כבדרך אגב 'אמור את האמת, קבלת ממנו תשע לירות או עשר?... הלה התבלבל לרגע ואמר 'אני מוכן להישבע שהיו רק תשע לירות'... בכך הפך הנתבע למודה במקצת ונאלץ מיד להודות בהלוואה שקיבל מן התובע.

במקרה אחר באו שניים לבית הדין כששניהם אווזין במטפחת אדומה, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי.

שמע רבי צבי פסח את טענותיהם, ולאחר מכן שלח את רעייתו הרבנית אל השוק הערבי בירושלים העתיקה, בכדי לקנות מטפחת דומה בצבע אדום. מששבה ובידה המטפחת, נכנס שוב רבי צבי פסח אל חדר בית הדין והציג את המטפחת החדשה בפני אחד מבעלי הדין ושאלו 'האם אתה מכיר את המטפחת, זו המטפחת שלך?', והלה השיב מיד 'כן, זו המטפחת שלי'.

קרא, אפוא, לבעל הדין השני ושאלו 'האם זו המטפחת שלך?', הלה התבונן בה והשיב ברורות 'לא, אין זו המטפחת שלי'...

"לא תגורו מפני איש"

לפני כשישים שנה, בראשית שנת תשכ"ב, כאשר עלתה על הפרק שאלת יהדותם של 'בני ישראל' מהודו, החלו ראשי השלטון והרה"ר דאז, בגיבוי כתבי התקשורת הכללית, במסע של לחצים כבירים על רבנים ודיינים שיסכימו ויאשרו את פסק הרה"ר להתיר את קבוצה זו לבוא בקהל. הכותרות בעיתונות הכללית דאז ציטטו את דברי רה"מ דאז מר אשכול בנאומו, בו קרא להכיר באותה קבוצה לבוא בקהל: 'אשכול קורא להנהגה הדתית למצוא פתרון לבעיית 'בני ישראל' ולהמנע ממחלוקת בעם, דינה של עדת 'בני ישראל' כדינם של כלל בני ישראל'. ככל שחלף הזמן, גברו הלחצים מצד הרה"ר לאשר את הכשרתם לבוא בקהל. דיינים שלא ניאווה לכך, אויימו כי אם לא יעשו זאת, יפוטרו לאלתר ממשרתם, וכך דווח בעיתונות הכללית: 'המנהל הכללי של משרד הדתות ד"ר כהנא דורש בתוקף כי כל רב מקומי חדש לא יוכל לקבל את מינויו, בלי שיתחייב להשיא את 'בני ישראל' כדוגמת כל יהודי אחר ולא להפלותם לרעה... ד"ר כהנא הביע גם את דעתו, שיש לנקוט צעדים משמעותיים נגד רבנים סרבנים'...

בין אותם דיינים שעמדו תחת מסע

התפרץ בדבריו וטען אל מול הרב ואזנר כי הינו יודע ברורות כי הוא לוקח שוחד, ח"ו... הדיינים שישבו לצידו של הרב ואזנר, וכמובן גם אנו כספרא דדיינא, ביקשנו לתפוס את אותו אדם ולהוציא אותו החוצה מכתלי בית הדין. היתכן כבר הזה?! אבל די היה להביט בפניו של הרב ואזנר בכדי לראות שמבקש ומתחנן שלא נעז לעשות כך. ואכן בלית ברירה וכמי שכפאו שד, הבלגנו והדין נמשך כרגיל."

"כשנסענו לדיון הבא, ביקש הרב ואזנר לספר לנו על השתלשלות הדברים לאחר מכן, וכה סיפר 'עוד באותו ערב, בשעת לילה מאוחרת מאד, שמעתי לפתע קול בכי ליד דלת ביתי, נבהלתי והשתוממתי מי האיש שבוכה על יד הדלת בשעה זו, שמא אירע איזה אסון ח"ו. מיהרתי לקום ולפתוח את הדלת, והנה האיש ההוא עומד כעני בפתח בוכה ומתחנן על נפשו ומבקש מחילה סליחה וכפרה, והסביר כי אמר זאת כיון שהיה במצוקה נוראה וח"ו לא עלה בדעתו לומר דברים שכאלו. כמובן שמחלתי לו בלב שלם ואמרתי שאין לי שום קפידא עליו'."

מכל הלחצים, ובענין מה שהם מאיימים לפטר את אותם רבנים שאינם מוכנים ללכת לפי הקו שלהם, וכי מה בכך, מובטחני שלחם לאכול ומים לשתות עוד יהיו לנו... אין ממה להתפעל!..."

כדת של תורה

רבות בשנים ישב הגאון האדיר רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל על כס הדיינות במושב בית הדין 'זכרון מאיר' שבראשותו.

על דיוני בית הדין, שחו וסיפרו מקורביו ששימשו כספרא דדיינא: "דמותו האצילית של המרא דאתרא ה'שבט הלוי' עשתה רושם כביר על המתדיינים, לפעמים היה ניתן לראות בחוש כיצד שני בעלי הדינים נכנסים כרוח סערה לחדר מושב בית הדין וניתן היה להעריך איך יתנהל הדיון, אולם כשראו את הרב ואזנר יושב על מקומו בהדרת פניו, אחזה בהם יראת הכבוד ודיבורם היה בנחת."

"אולם מעשה אירע בדין תורה סבוך וטעון בשני מתדיינים. לפתע, ללא כל הודעה מוקדמת, אחד המתדיינים

קובץ מפרי עץ הג'ן - אלול ומועדי תשרי

מתורתו ומוסריו של הגאון רבי נתן נטע גוטסגנדה זצ"ל

בעולם הספר

אי"ש ימיני

בבכיה ובדמעות שלישי. "אשרי עין ראתה". בתפילות הימים הנוראים, ב'סדר העבודה' ביום הכיפורים, באמירת ההלל, ובתחינת ההושענות. מעט מזער מתיאורים אלו, ומדברים שהיה חוזר ומשנן במעלת ימים קדושים אלו, באו במדור 'רוח הג'ן' שבקובץ שלפנינו. יהיו הדברים להגברת החיזוק והשקידה, ולהלהיב הלבבות בטעם ומתיקות בתורה ובעבודת ד', כאשר היתה באמנה איתו בימי חייו, לזיכוי הרבים ולעילוי נשמתו הטהורה. (את הקובץ ניתן להשיג בטל. 08-974-1630).

בנוסף נקבע גם בקובץ זה, כקודמיו, מדור 'רוח הג'ן' - ובו לקט עניני יראה ומוסר. ודבר בעיתו מה טוב כאשר לקראת ימי הרחמים ומועדי תשרי הבעל"ט, נדפסו ובו בו מדברי חיזוק והתעוררות שמסר לתלמידים בהזדמנויות שונות, בתוספת פניני מוסר רבים וקטעים ממכתביו המלהיבים את החשק בתורה ובעבודת השי"ת. לרגל הימים הקדושים שלפנינו, מועדי ירח האיתנים, באו בו מעט מזער מהתרגשותו והתבטאויותיו של הגרנ"ג זצ"ל בימים אלו. כנודע, פרק מיוחד בדברקותו בבוראו היה עת גברו עליו רגשותיו בהגיעו לענינים בהם מתגלית אהבת וקרבת השי"ת לעמו ישראל. והיה קולו נשמע בקודש, כשהוא גועה

מלקט עניני היראה והמוסר, המלהיבים את הלבבות וההשתוקקות בעסק התורה ובעבודת ד' באופן מפליא ומיוחד, כאשר היתה באמנה איתו בימי חייו זצ"ל. עתה כאמור, זוכים אנו בשלישית למקבץ נוסף, ובו מחידוד"ת משנתו ומוסריו של הגרנ"ג זצ"ל. גם קובץ זה כולל לקט חידושי תורה ובירורי הלכה בשלושה מדורים, כאשר במדור חידוד"ת 'פרחי ג'ן' נערכו ענינים נוספים מחידושי תורה ובירורי הלכה אשר העלה הגאון זצ"ל בעניני מסכת בבא קמא, ועתה לקראת שנת השמיטה הבעל"ט, נוסף קונטרס בעניני "שביית הארץ" אשר נערך מהערוות-הארותיו וביאוריו, בשיעוריו ובכתביו, וכן מדור מיוחד מעניני מועדי ירח האיתנים.

התרגשות רבה בקרב שוחרי תורה יראה ומוסר, כאשר עם מלאת חצי שנה להסתלקותו של הגאון רבי נתן נטע גוטסגנדה זצ"ל, רואה אור קובץ נוסף "מפרי עץ הג'ן" (אלול ומועדי תשרי), ובו מקבץ מתורתו משנתו ומוסריו של הגאון זצ"ל. הקובץ הראשון "מפרי עץ הג'ן" יצא לאור עולם לקראת יום השלושים להסתלקותו, וכן הקובץ השני שי"ל לקראת חג השבועות, עלו על שולחן מלכי רבנן, כשרבים הם המתענגים על הדברים, הן בחלק החידושי תורה ובירורי הלכה, מאשר יגע והעלה בעמלו הנורא בעסק התורה במשך כל שנות חייו, ובפרט משיעוריו בביתו - בשנותיו המאוחרות - לתלמידים מבקשי ד', והן

"זכם קרבתך, חפץ כבראשונה" | לקט פניני חיזוק ומוסר

אנחנו מחפשים! ויש כאן ג' בקשות: מבקשים חנינה - זה שלא יענשו, זכם קרבתך - שלב שני, מבקשים קרבת ד'! חפץ כבראשונה - שלב שלישי, כמו שרבינו יונה אומר בשערי תשובה, שלפעמים אדם חטא כנגד חבריו, והוא סולח לו, אבל זה כבר לא יחזור למצב הקודם. זה לא כמו שהיה בהתחלה... הוא לא חבר שלו כמו שהיה בהתחלה, זה כבר לא אותו סיפור. ואנחנו מבקשים "חפץ כבראשונה", לא כמו בגד מכובס, אלא כמו בגד נקי שאף פעם לא כיבסו אותו. "הלכן חטאינו כשלג". לבן מקורי!

בוודאי, צריך גם לטפל בעברות, וכמו שאחרי זה ממשיכים "וכשלג וכצמר הלבן חטאי שושנה", אבל זה אלול, אלול זה הכנה, "אני לדודי ודודי לי", לזכות לקרבת אלוקים, לקרבת אלוקים שעכשיו עומדת לבוא, כל מועדי תשרי הנוראים --

שמעתי מהגר"צ שינקר (שליט"א) [זצ"ל], ששאלו את מרן ה'אבי עזרי' זצ"ל האם גם בדורנו יכול אדם להתנהג עפ"י המהלך של "מידה כנגד מידה" (כגון אם לקה באבר מסוים, ידע שעליו לתקן את אשר חטא באותו אבר)? והשיב שכיום א"א לדעת, כיון דאנו פגומים מכף רגל ועד ראש... ובאופן נראה, עפ"י מה דאיתא מהאר"י, שרוב הנשמות בדורנו הם מגולגלים מדורות קודמים, ולפי"ז בד"כ א"א לדעת, כי אולי זה בא לתיקון חטא מגולגול קודם.

פעם כשהייתי בבית החולים ע"י אבי ז"ל, ראיתי דבר פלא. במיטה לידו שכב חולה נוסף, והנה מידי פעם היו נכנסים מהצוות וקוראים בשמנו להודיע שיש לנו טלפון וכדו', ואותו אדם היה קופץ כל פעם מחדש: מה? הילדים התקשרו אלי? ...! מה הפירוש בזה? ...! הפירוש הוא, כי אבא געגועיו הומים לילדים שלו! ...! אז אפילו אם השמות בלי כל קשר וצליל דומה, אבל לו נראה שהוא שומע שקוראים את השם שלו... ("בטח הילדים מתקשרים אלי..."). הנה לנו רק כ"משל" - "כרחם אב על בנים".

והוא כתב לו במחברת כל מילה והפירוש שלה... והנה עברה תקופה, ובנו של החלבן מגיע לאדמו"ר רבי נחמן זצ"ל ואומר לו, שאביו החלבן לא מרגיש טוב, ומבקש שיבוא לבקרו. הוא הגיע, ורואה שהחלבן שוכב חולה במיטה, שאל אותו רבי נחמן מה קרה? ענה לו החלבן: לפני כמה חודשים אבדה לי המחברת, ולא היה נעים לי להטריח שיכתוב לי שוב את הפירוש, אז מה הוא עשה? ! פשוט הפסיק לאכול לחם... ולכן עכשיו הוא חולה, והרופא אומר שבעצם אין לו שום דבר, אלא הוא פשוט חייב לאכול לחם! אז הוא מבקש מהרבי שיסדר לו שוב אברך שיפרש לו את הברהמ"ז! ...! הרבי מצא אברך שיכתוב לו שוב את הפירוש, וכשהמחברת הגיעה אליו, הוא באותו יום נפטר... ואמר הרבי, שלפי מה שידוע לו מהספרים, צריך לקבור את היהודי הזה עם המחברת... מה זה יהודי! ...! בלי המחברת אז הוא לא אוכל! ...!

"וסלחת לעוני כי רב הוא" (תהלים כ"ו) - פירש"י ונאה לרב לסלוח לעוון רב. וצ"ב דלכא' אדרבה ככל שהרב גדול יותר החוצפה בעון גדולה יותר! אלא יש לבאר, עפ"י מש"כ התניא (באגרת התשובה פי"א) לבאר מהו שבכל תפילה חוזרים ומבקשים שוב סלח לנו, ג' פעמים בכל יום! ("א שבין תפילה לתפילה שיש לאדם עוד קצת זמן, אז עוד פעם עשה עבירות..."), והרי בשר ודם לא היה סולח ככה לחבירו שוב ושוב. וביאר, משום שלאדם בשר ודם יש גבול כמה הוא יכול לסלוח, אבל הקב"ה הרי הוא א"ס, וביחס לאין סוף אין שום משמעות לריבוי פעמים, ולכן אצל הקב"ה אין חילוק בין פעם ראשונה להרבה פעמים.

ומעתה יובן לפי"ז מה שאומר דוד המע"ה, "וסלחת לעוני כי רב הוא", כי אדרבה, בסליחה על עוון גדול ורב, הרי בזה יותר ניכרת גדולתו של הקב"ה!

-- אנחנו אומרים בסליחות עדיך ימצאו היום חנינה, זכם קרבתך חפץ כבראשונה. רבוש"ע זה מה שאנחנו מבקשים באלול! "זכם קרבתך", קירבת ד'

מקשים מדוע ראש השנה - יום הדין הוא בתחילת השנה, והרי לכאורה משפט יש לעשות בסוף? אלא יש לבאר, עפ"י הקרא (בר"פ שופטים) "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", ומדוע צריכים השוטרים להיות מיד בשער העיר? (ועי' בזה דיבורים קדושים בביאור הגר"א במשלי). אלא כדי שכבר מיד כשהאדם נכנס לעיר ידע 'יש משטרה'! ויחסוך אח"כ בכיות... (שלא יגיד: לא ידעתי שיש כאן משטרה...). והנמשל מובן. והנה כידוע יסוד "עש"ן" המובא בספר יצירה. דהיינו שכל דבר מתגלה בג' הבחינות, עולם - היינו במקום, שנה - היינו בזמן, נפש - היינו ישראל. וכך בעניננו, אותו גילוי שהתגלה בתורה ב"עולם" שמקום המשפט בכניסה לעיר, כך אותו גילוי ב"שנה", שהדין של 'ראש השנה' בתחילת השנה. להכניס לראש כבר מתחילה שיש דין ויש דיין! ועל הכל יביא במשפט! וממילא ההנהגה בכל השנה תהיה לאור זה!

פעם שהינו קבוצת אברכים באכסניא בירושלים, והשתמשתי במיחם המים, ורק לאחר זמן נודע לי שהדבר כרוך בתשלום. שאלתי את בעלת הבית (מהדור של פעם) שאיני יודע כמה השתמשתי, והאם מוחלת על כך, למשמע השאלה נזעקה: 'אלול' היום, ואני לא אמחול? ...!

היה בבני ברק (ברחוב רבי יהושע), האדמו"ר רבי נחמן כהנא זצ"ל מספינקא. והוא סיפר את הסיפור דלהלן, כשענינו זולגות דמעות: בשכנותיה היה גר חלבן שיצא לפנסיה, והוא שמע בדרשה בבית הכנסת הגדול, שבכל ראש השנה צריך לקבל קבלה חדשה. ובא לשאול את האדמו"ר שיגיד לו איזו קבלה לקבל. היה שם בחור בר מצוה, שאמר שהרב שלו אמר לו לקבל לברך ברכהמ"ז מתוך סידור, אמר האדמו"ר רבי נחמן לחלבן, זו אכן לא קבלה קשה, תקבל זאת גם על עצמך. אלא שאחרי כמה ימים החלבן מגיע ואומר לו, שהוא לא מבין מה הוא אומר בברהמ"ז, ומבקש אם האדמו"ר יוכל לסדר לו אברך שיסביר לו. ואכן הוא לקח אברך שביאר והסביר לו,

שמח בחלקו

בלי להיות מתוכנן?

- אחת ההארות הפלאיות ששמענו משמיה דמרנא ה'דרכי שמואל': **"גם ברוחניות צריך לדעת להיות שמח בחלקו..."**

ביאור הדברים: החובה להיות שמח בחלקו, אינה משום שעניני עולם הזה אינם חשובים להיות מיצר עליהם. אלא משום האמונה שכל מה שניתן לאדם - הכישורים, הבריאות, תנאי הסביבה, יכולותיו הכלכליות וכו' וכו', הכל בגזירת עליון, והגורז יודע טוב ממך מה טוב עבורך.

מי שאינו שמח במה שניתן לו, אומר כביכול: אילו הייתי אני עצמי מסדר עבורי את הנתונים, הייתי נותן אחרת... יותר בשפע... עם דגשים אחרים... אין כפירה גדולה מזו.

חובתך להיות שמח במה שניתן לך. כלומר, גם ברוחניות נקצב לכל אדם היכולות שלו, לאן יוכל להגיע. וזה לימדנו ה'דרכי שמואל' זיע"א, אם עשית כל מה שמוטל עליך, חובתך להיות שמח במה שהגעת אליו... משום, שמאמר חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות ל"ג: ובעוד מקומות), נאמר רק לענין העבודה שלך, אבל ממקום שנגמרה עבודתך, התוצאה בודאי בידי שמים, ועליך לשמוח בה. דוק בדברים העמוקים הללו, שהם רק חלק מההבנות שיש בדברי מרן זיע"א.

הבה נדייק את דברי מרנא החפץ חיים אחר שהביא את דברי חז"ל הנ"ל במדרש משלי: "והאיש אשר אינו מזרז את עצמו לקבוע לו עתים לתורה בכל יום, בודאי ישאר ריקם מכל, ומה יענה ליום הדין". עד כאן לשונו.

דוק בדברים, החפץ חיים לא אמר לזרז עצמו לגמור את כל הש"ס בבלי וירושלמי וכו', כל החלקים שנזכרו במדרש עליהם ייתבע האדם ביום הדין.

נמצאנו למדים כך: מראש צריך לדעת שתהיה תביעה על הכל. ומשום כך - צריך לקבוע עתים לתורה [פשוט שעיתים של בן ישיבה הוא כל היום]. אחר שקבעת עתים לתורה, לא ברשלנות, אלא עם כל החושים ובמיצוי כל האפשרויות העומדות לרשותך, עשית מה שצריך לעשות. מכאן ואילך, פשוט וברור שהכל בידי יתברך שמו, ואין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו.

ככל מאמרי חז"ל, יש במאמר זה עוד ועוד רובדים עמוקים. ננסה לחשוף עוד אחד מהם.

כפי שייעדנו, נתחיל בדברי חז"ל שהבאנו במאמר הפתיחה: אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. ופירש"י (בל"א) מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי, מועלת להשביית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדברי תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא (סנהדרין כ"ו:). המאמר מדבר בעד עצמו... גלומה בתוכו אחת העצות הבסיסיות לבן תורה בדרך עלייתו. ולא רק על דרך השלילה - לדעת מה לא לעשות.

כבר הזכרנו, אדונינו ריש"א דגלותא העמיד את הדברים כבסיס לדרך לימודו. ואף טרח לומר זאת... כך העיד אחד ממקורביו - שמעתי מרבינו: "אף פעם לא הקצבתי לעצמי כמה להספיק ביום זה או אחר, התחלתי את המסכתא בלי חשבון. לא הפסקתי באמצע כדי לעבור למסכת אחרת, אלא גמרתי את כל המסכת. דפים שהיה ראוי להתעכב עליהם כדי להבין, התעכבתי".

בשורות הבאות ננסה להבין מה טמון במאמר זה של חז"ל.

נדייק את לשון הגמרא, מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. כלומר מחשבה - תכנית - מועילה לשבש את התכנית בכל דבר, ושמא תאמר לדברי תורה תתקיים המחשבה, קמ"ל אפי' לדברי תורה תועיל המחשבה להפר ולהשבית הדבר, שלא תתקיים מחשבתו.

לכאורה הרעיון הבסיסי הוא - תכנון כמותי [כך וכך אספיק] נובע ממחשבת האדם שהוא מנהל את מהלכי האירועים, הוא קובע מראש כמה ואם בכלל. בכך הוא מסיר מעצמו את האמונה הבסיסית ביותר שרק הוא יתברך ויתעלה עשה עושה ויעשה לכל המעשים. וכדי שיבין וידע עיקר זה באמונה, צריך שמחשבתו לא תועיל. יותר מדויק, צריך שתכנונו יגרום תוצאה הפוכה.

אדרבה! מחשבתו שהביאה לתוצאה הפוכה, היא איתות וליטוף משמים... מטפלים בך! דוק בזה. ואחר ההתבוננות, יש בזה עוד רבדים של עומק. בעצם יש כאן נקודה לא מובנת, אדם המתכנן להספיק כך וכך, מראה שהדברים חשובים אצלו, נדמה שאין אדם המתכנן כמה מנות עוף או אורז יסיים עד יום פלוני - והסיבה פשוטה, אין אדם רואה חשיבות בעצם החיסול של כך וכך מוצרי מזון... הוא רעב, או במקרה הפחות מעולה הוא תאב למאכל, והוא אוכל. כאשר בא על סיפקו הוא מסיים אכילתו. אבל תיכנון? כמה יסיים? אין דבר כזה אצל בן תרבות. המתכנן כמה מסכתות יסיים בגירסא עד יום פלוני, הוא משום החשיבות המרובה שהוא מייחס לידיעת התורה. חשוב לו להתקדם למטרה נשגבה זו, והוא מתכנן...

יתר על כן, ידוע מאמר חז"ל במדרש משלי (הובא בביאור הלכה ס"י קנ"ה): בא וראה כמה קשה יום הדין, שעתידי הקב"ה לדון את כל העולם וכו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקב"ה הופך את פניו ממנו ומצירי גיהנם מתגברין בו וכו', בא מי שיש בידו שני סדרים או ג', הקב"ה אומר לו בני כל ההלכות למה לא שנית אותם וכו', בא מי שיש בידו הלכות הקב"ה אומר לו בני תורת כהנים למה לא שנית וכו', חמשה חומשי תורה למה לא שנית וכו', למה לא למדת הגדה וכו', תלמוד למה לא למדת.

האדם נדרש לדעת הכל, כולל הכל, וכבר האריך בזה אדונינו הנפש החיים בשער ד'. ואין יגיע לכך

הנה סיפור שנשמע מפי הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל: זכורני שיום אחד אחרי התפילה בבוקר בישיבת סלבודקה, ניגש אל הרב אברמסקי בחור אחד מבעלי התריסין הגדולים בישיבה, ואמר לו שאתמול בערב הוא נהיה חתן, ומאחר שהוא נהיה חתן וריחים על צוארו, זקוק הוא לברכה מהרב, שה' יעזור לו שיוכל לשבת וללמוד כל ימי חייו.

הרב אברמסקי אמר לו: אני רוצה להגיד לך, מברכה שלי לא תוכל ללמוד... אבל אני אדם זקן עם נסיון בחיים, ולכן אומר לך, איך תוכל ללמוד? כל ימך תלמד בלי הכנות!!! מתיישרים ולומדים בלי הכנות... בלי 'צריך עוד לסדר את זה' ו'צריך לסדר את ההוא' ומיד אח"כ אתיישב ללמוד. לא! כך אף פעם לא תלמד. כי לעולם לא תגמור לסדר... מתיישרים ללמוד. קמים בבוקר, מתפללים, צריכים לאכול, וכשגומרים מתיישרים ללמוד, 'בלי הכנות'.

עד כאן הסיפור. ואפרש שיחתי!

אדם בכל מה שעושה הוא רואה את עצמו... את עתידו את הצלחתו, וגם - לא נעים, מה יחשבו עלי וכו'. לכן כל פעולה שהוא עושה כרוכה בהכנות.

אדם הרואה את עצמו כעבד ד', כולל בלימודו, כלומר גם בלימודו הוא עושה את רצון בוראו, הוא אינו זקוק להכנות, עכשיו ד' רוצה שאלמד, וזה מה שאני עושה...

כל זה מבלי לחשוב ולתכנן מה יצא ממני. אלא שעל כרחך 'דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול'! (תוס' כתובות ס"ג).

הולך ללמוד נאמר, לא נאמר הולך למצות את כישוריו ושאפיותי. גם לא לתת ביטוי לאישיות העצמית שלו, ולא כל כיוצא באלה. הולך ללמוד, כפשוטו הולך ללמוד, כמו שאומרים הולך לעשות מצוה, הולך לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם, הולך לעשות נחת רוח לבוראו בעצם מה שיושב ולומד...

פשוט שצורה זו של לימוד חוסכת משברים מיותרים. היא חוסכת משברים, משום שהלומד הזה לא מצפה להכרת הסביבה במעלותיו...

והנה עוד סיפור שסיפר הגאון הנ"ל: נכנסתי אל רבינו [הסטייפלער] זצוק"ל עם בחור שלא ראה סימן יפה בתלמודו. רבינו הורה לנו לשבת.

לפני שמסרתי לו את הפתק פנה אל הבחור, פתח ואמר: האם אתה יודע למה יש בחורים ש'נשבר להם' בלימוד, מפני שלומדים וחושבים על כבוד, הוא רוצה שראש הישיבה יחזיק ממנו, שיכבדו אותו, וכואב לו שחברו נחשב יותר ממנו, כואב לו שחברו שואל שאלות טובות יותר. כל זה גורם לו צער, והקנאה אוכלת אותו, ונשבר.

אבל דע לך שלומדים תורה רק בשביל דבר אחד ויחיד: אחרי מאה ועשרים באים לעולם האמת, עולם הנצח, ושם לא תופס שום חשיבות ושום ענין שבעולם. רק דבר אחד ויחיד: תורה! שם כל המשא ומתן הוא רק בתורה, ושם יבחנו כל אחד ואחד על ידיעותיו בתורה. עמוד וערוך מקרא שקרית משנה ששנית וכו'. וכאשר לומד לתכלית זו בלבד - לא אכפת לו שום עניני כבוד, ושום קנאה לא תעלה על ליבו, משום שלא אכפת אם מכבדים אותו כאן או לא. ואז אין לו שום משברים, ותמיד הוא בשמחה.

לסיכום פרק זה: דרך הוא בהולך ללמוד - לשם ללמוד, אך ורק לשם כך, ללמוד משום שזה רצונו יתברך ויתעלה - שנעשה אדם גדול.

פרשה פתוחה

הרב יאיר ארלנגר

לשמור על הגבולות

לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשונים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר ד' אלוך יתן לך לרשתה

'לא תסיג גבול רעך' (דברים י"ט), א"ל ולא כתיב כדין 'מתן בסתר יכפה אף' (משלי כ"א) והוה מסתפי מיניה, עריק מקומו" [רב חנינא בר פפא היה סובב בלילה ועוסק בענין צדקה פעם אחד פגש אותו ראש הרוחות, אמר לו לא כך למדנו לא תסיג גבול רעך? ובלילה הזמן שלנו הוא שאנו שולטים בעולם. אמר לו ר' חנינא, הלא גם כתוב מתן בסתר יכפה אף. פחד ראש הרוחות ממנו וברח].

היינו שהמזיק בא בטענה, שרבי חנינא מסיג את תחומו של מלאך החבלה, בכך שהוא מסתובב בלילה, ומכיון שמי שמסיג את גבול רעהו הרי הוא בגדר "אורור", הרי שהמזיק יכול לפגוע בו חלילה, אך רבי חנינא עונה ש"מתן בסתר יכפה אף", בכוחו של מתן בסתר לכפות על כעסו של מלאך המוות, ועל כן הוא יוצא לדרך לחלק מתן בסתר, בלא לפחד ממלאכי החבלה. היינו שעל ידי השגת הגבול החיובית, יכול היה רבי חנינא למזיקים.

לילה זמן הדינים

ויש בנותן טעם, להזכיר מה שדנו בזה המקובלים מכוח מעשה זה של רבי חנינא בר פפא, במצות הצדקה, שאף שכתבו המקובלים שאין זמנה בלילה, הרי יש בה עדיין דין של "מתן בסתר" שיכפה אף. שהרי איתא בשער הכוונות (דף יח ע"ג) שכתב "גם צריך ליתן צדקה בכל בוקר בסוד אני בצדק אחזה פניך, קודם שיתפלל תפלת י"ח, וצריך לתת תחילה ביד הגבאי שתי פרוטות ביחד וכו', ואח"כ נותן עוד ביד הגבאי פרוטה ג', וע"י צדקה זו שנותן נעשית צדקה, כי צדקה היא רחמים כנודע, ולכן צריך ליתן צדקה עתה מעומד. ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל שצריך שיתננה בעת שאומר ואתה מושל בכל". וברף נ"ב (סע"א) הוסיף שאר המנהגים שיש בתפילת המנחה: הנה בענין הצדקה עיקר נתינתה היא בשחרית, גבי ויברך דוד כנ"ל, אבל עתה בזמן המנחה הוא זמן הדינים, ואינו כל כך מוכרח נתינת הצדקה עתה כמו בשחרית, אבל על כל זה היה מורי ז"ל נוהג לתת צדקה גם במנחה קודם שיתחיל

בן נון ונשיאי המטות, ולכך הזכיר בנחלתך אשר תנחל וגו'.

וכתב שם, כי "טעם המצוה הזאת, שלא יחשוב אדם לומר אין חלקי אשר נתנו לי שווה כמו חלק חברי כי טעו החולקים, או שיוציא בלבו לעז על הגורלות, ולא יהיה זה בעיניו גזל כלל, על כן צויה בכאן שלא יחלוק אדם על החלוקה ההיא ולא ישנה הגבולין כלל לא בסתר ולא בגלוי. וזו מצוה מבוארת ממה שצויה (במדבר כ"ו, נ"ו) 'על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט', ואמר (שם ל"ד, י"ז) 'אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם וגו'".

מחשבה לטובה

והנה, מצינו גם דוגמא אחרת של מסיג גבול בדרך של מצוה. אמרו חז"ל בירושלמי (פאה פ"ח): "רבי חנינא בר פפא הוה מפליג מצוה בליליא, חד זמן פגע ביה רבהון דרוחיא, א"ל כדין אלפן רבי

ת למיד האר"י הק', בעל 'שפתי כהן', היה מבאר כאן בדרך הדרש, כי כאן מרומז על אותם שאומרים דבר שלא בשם אומרו. וכך היא כוונת הדברים, אם שמעת שום חידוש לא תאמר אותו אלא בשם אומרו, כדי שתביא לו גאולה, ואם לאו אתה נענש, כי יקרא עליך תג"ר, תסיג גבול רעך - ר"ת תגר, וכן אמר פרק שלושה שאכלו, דלא נח נפשיה דרמי בר חמא אלא דשמע שמעתתא מפומיהו דרבנן, וגריס להו כצורבא דרבנן. פירוש שהיה גורס ההלכה כאילו הוא חידשה ולא היה אומרה בשם אומרה.

השגת גבול חיובית ושלילית

הרמב"ן בפירושו לתורה, אומר "לא תסיג גבול רעך" - "אזהרה שלא ישנה תחום החלוקה שחלקו הנשיאים את הארץ לשבטים או ליחיד מהם, ועל כן אמר אשר גבולו ראשונים. הם אלעזר הכהן ויהושע

פרשה לדורות

ביום דין

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ

קיבל בשנה שעברה ולא נעשה מזה כלום, רק שמאמין שמעתה יהיה טוב - בזכות זה זוכין בדין, אך צריכין לראות שתהיה הקבלה באמת ובלב שלם. וכמו שאמר רבי בונם מפרשיסחא זי"ע 'צדק צדק תרדוף' - שתדוף הצדק באמת ואמונה. וזהו: על שלושה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת (אבות א', י"ח). שיהיה דין את יצרו באמת.

כתב הרב החיד"א: "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת". אותיות ותשרי. מכאן רמז להרבות בצדקה בימי הרחמים והסליחות, שמעבירין רוע הגזירה וזהו "למען תחיה". וכתב ה"שם משמואל' מסוכטשוב (שופטים דף ק"ד): וכן הוא בראש השנה, בזכות זו הקבלה, שאדם מקבל על עצמו להיות טוב מכאן ולהבא, ואינו משגיח על זה שכבר

פרשה דרושה

להיזהר מה"לך"

ולא תקים לך מצבה אשר שָׁנָא ד' אֱלֹהֶיךָ

וזהו "אשר שנא" ח"ו. כי תפקיד האדם להכין עצמו, כאן בפרוידור לקראת הטרקלין לחיי העולם הבא.

ומצינו בשם בעל ה'בני יששכר' שמבאר, כי יש אנשים שיש להם חוק קבוע ועקרונות מסוימים ולא יזוזו ממנהגם אף כמלא נימה. אך האמת היא שהם טועים, כי אין יום דומה לחברו ואין מצב דומה למצב, ובכל יום, שעה ומצב אחר, תפקיד אחר, בהתאם לצרכי השעה. וזהו 'ולא תקים לך מצבה', אל תקים לך דרך ומצב קבוע בעקשנות לתמיד, אלא תפעל תמיד לפי הצורך של אותה שעה.

בדרך דרוש ביארו, כי התורה תובעת מהאדם לא לעשות מה"לך" מצבה, היינו שכל ה"לך" של האדם, כל מעשיו, שלא יהיו חס ושלום, רק כדי להתגדל ולהתפאר, שינשא שמו, ויחוקק מעלותיו במצבם אכן, כי זו היא גאווה פסולה אשר שונא הקב"ה. ואילו רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל היה אומר, כי מה שהאדם אוכל ושותה ונהנה מהעולם הזה, זה נקרא "לך". וזו שאמרה התורה, לא תקים לך מצבה, אל תעשה מתענוגי העולם הזה "מצב קיים", קביעות שתהיה לך לעיקר החיים, כי אז אתה מאבד את חיי הרוח,

להתפלל, והיה נותן שלוש פרוטות על דרך מש"כ בשחרית", והוסיף בענין הצדקה: "אין צורך לתת קודם תפילת ערבית כמו בשחרית, יען שעתה הוא זמן דינים קשים", עכ"ל. ומלשונו שכתב אין צורך לתת קודם תפילת ערבית, משמע שאין זה מן הדין לתת צדקה כמו בשחרית, אבל אם בא לפניו עני, אין למנוע עצמו מלתת צדקה. ובספר ברכי יוסף (ס' רל"ה) כתב בשם מהר"י צמח שאין ליתן צדקה מאותו טעם הנזכר בצדקה של שחרית ומנחה, אבל הצדקה מועילה בכל עת.

ובזה הביאו המעשה בר' חנינא בר פפא הוה מפלג מצוה בליליא, פירוש מחלק צדקה בלילה, חד זמן פגע ביה רביהון דרוחיא, אמר ליה לא כך אלפן רבי לא תשיג גבול רעך, א"ל ולא כדין כתיב מתן בסתר יכפה אף, והוה מסחפי מיניה וערק מקמוי. וביאר בברכי יוסף: "וזה נראה לי ראייה לדברי מהר"י צמח דרבהון דרוחא קאמר לר' חנינא בר פפא, דלילה זמן דין גמור ולא הוה לך לחלק צדקה, והשיבו שהצדקה בכל עת מועלת, כדכתיב בסתר יכפה אף", ומוכח שאפשר לקיים מצות צדקה בלילה כאשר צריך לתת לעני, משום מתן בסתר יכפה אף.

ואפשר להוסיף דמה שכתבו במסכת בבא בתרא (י"ע א) שנהג רבי אלעזר לתת צדקה לפני התפילה, ומשם מקור הדין, הרי שזה הוא מעשה טוב ומידת חסידות, ואין זה חיוב מן הדין מצד מצות צדקה, ולכן סובר האר"י ז"ל שבאופן בזה אין ראוי לתת צדקה לפני תפילת ערבית, משום שהוא זמן של דינים קשים. אבל אם בא לפניו עני בלילה ונותן לו צדקה, מקיים בזה מצות עשה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

וכן הוא באבות דרבי נתן (פ"ג), איתא: בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך, אם נתת פרוטה לעני שחרית ובא עני אחר ועמד לפניך ערבית, תן לו. וכתב מרן החיד"א (ככר לאדן דף רכ"ז ע"ג) שלפי דברי האריז"ל שאין ליתן צדקה בלילה, יש לפרש ערבית, כלומר מבעוד יום, כמו שכתב ולערב אל תנח ידך. ולפי מה שביארנו שהאריז"ל לא דיבר אלא לומר שלא יעשה כשחרית ומנחה שנותן לגזבר, אבל אם בא עני ושאל לו בלילה, חייב ליתן, הרי הדברים מבוארים.

ונפלאו בזה דברי היעב"ץ בסידורו (דף שכ"א) בשם ספר 'נגיד ומצוה', שאין לתת צדקה בלילה, ופירש כוונתו שאין השעה גורמת לדקדק על הקדמת נתינת צדקה לפני התפילה בלילה, כמו בשתי התפילות הקודמות, אבל חלילה למנוע הצדקה ממי שצריך לה, שמצותה בכל עת לכל דל ואביון, אלא שטוב לחלק ביום.

להיזהר מלהשיג גבול האחר

מסופר, שהגיע פעם לפני אחד מגדולי הדורות, רב אחד, והתאונן שרב פלוני בא והתיישב בעירו והשיג את גבולו. אמר לו הגדול "והלא יש לו על זה היתר ממאה רבנים?" תמה הלה, ושאל איזה היתר זה? "ילמדני רבינו ויראה לי איפה כתוב ההיתר הזה?" ענה לו הרב: "יש כבר יותר ממאה רבנים שהשיגו איש את גבול רעהו..."

במדינת רוסיה היו היהודים מתחרים במסחר ובכלכלה, והצליחו מאוד במסחרם. הדבר הכעיס מאוד את השלטונות, ומסופר כי ראש הממשלה

ההכרח הוא שייפגע אי מי בשל כך. ובכן, מי אשם בכך? - הרעים הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל בקולו. ראש הממשלה נבון למשמע חריפותה של התשובה המחכימה, והדיבור ניתק מפיו...

כל יהודי כספר תורה

הרבי מראדומסק, בעל 'תפארת שלמה' זיע"א כתב בזה יסוד נפלא, על הזהירות מלהשיג גבול חברו. וז"ל: והנה אמרו חז"ל (יומא ל"ח ע"ב) "אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו", היינו נגיעה בספר תורה, שהרי אם נוגע אות בחברתה פסולה וכל אות צריך שיהיה מוקף גויל מסביב, והנה הרמז בכל זה בבני ישראל היינו שכל אחד מבני ישראל הקדוש כרוך הוא מכין לו פרנסתו ולא יהיה אחד נוגע בחבירו דהא נגיעה פסול בספר תורה, ולזה אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו.

והוא ממשיך בדבריו ומעורר על חובת הזהירות הגדולה בהשגת גבול חברו, וכך הם דבריו: "והנה לזה כיון הקדוש ברוך הוא לצוות הדינים קודם מתן תורה, כיון שעיקר התורה הוא נשמות ישראל, וישראל נוטריקון יש שישים ריבוא אותיות לתורה, ולכן המתין הקדוש ברוך הוא לתת את התורה עד שיהיו שישים ריבוא מבני ישראל.

וכבר אמרו רז"ל בגמרא שהתורה יש בה שישים ריבוא אותיות, ואם כן כשהיו שישים ריבוא מישראל היה הספר תורה במלואו. והנה מצינו בספר תורה שהגיעה פוסלת את האות, אם כן הוא הדין בבני ישראל אם אחד תופס ממון חברו, וישראל הם האותיות, נמצא הוא נוגע בממון חברו, וישראל הם האותיות, נמצא אות אחת נוגעת בחברתה ופסול הספר תורה.

ולכן ציוה הקדוש ברוך הוא והקדים הדינים קודם מתן תורה, שכל אחד יוציא מה שיש לו ממון חברו שלא כדין, ואז הם מוכנים לקבל התורה, שאין אות נוגעת בחברתה, והם דומים ממש לספר תורה".

התורה בקרבנו

וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו (יז, יט)

דקדקו הראשונים בלשון הפסוק, שפתח בלשון נקבה - 'והיתה עמו', ומסיים בלשון זכר 'וקרא בו'. ועיין ברמב"ן ובאבן עזרא מה שכתבו בזה.

ביאור יסודי ומאלף ביאר בזה הגאון רבי שמואל דוד וואלקין זצ"ל, על פי מה שכתב אביו הגאון רבי אהרן וואלקין זצ"ל בספרו 'מצח אהרן' (ח"ב דרוש כ"ח), שביאר את ההבדל בין מקום שנאמר 'אתו' ל'עמו', שלכאורה המובן של שניהם אחד הוא והוראתן שוה.

אמנם החילוק הוא בזה, כי 'אתו' מונח על דבר שהאדם לוקח רק אצלו וסמוך לו, אבל אינו קולטו פנימה אל תוך רוחו ונשמתו, למשל, אם נרצה לומר כי פלוני לקח אתו חפץ זה כדרכו, אז נאמר 'אתו', כאשר החפץ נמצא ומונח - רק אתו בקרבתו, אבל לא נתעצם בתוכו ברוחו ונפשו.

לעומת זאת, כאשר אדם מפנים אל לבו ותוכו איזה הבנה או רעיון, מתאים לומר שלקח 'עמו' - כי זה נכנס ונקלט לתוכו ונתעצם בעצמותו. נא"ה: וזהו כעין דברי אדוננו הגר"א זי"ע הנודעים בפרשת בלק בחילוק שבין 'אתו' ל'עמו'. וכן ביארו שם גם הגאון המלבי"ם ובספר 'הכתב והקבלה'.

דקדקה אפוא התורה לצוות על המלך 'והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר' - 'והיתה עמו'. 'אתו' לא נאמר רק עמו, רמז לו לדעת איך להשתמש בה, ולהדגיש לו על התפקיד הגדול המוטל עליו, כי לא די במה שתהיה נכנסת ויוצאת אתו ומונחת אצלו סמוך לגופו וגויתו, אלא החובה היא שתהיה עמו, היינו שיקלוט אותה אל תוך תוכו, במוחו ורעיונו, ברוחו וחביון נשמתו, וזהו שמסיים הכתוב 'וקרא בו', כלומר, עד שכל דברי התורה הזאת יהיו חרותים על לוח לבבו ממש, ויהיו נקראים ונראים עליו מאליו ולכן נאמר 'בו' ולא 'בה'.

העובר על דברי נביא

וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבַר אֲשֶׁר

יְדַבֵּר בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם (יח, יט)

ה'מנחת חינוך' (מצוה תקט"ז) דייק מלשון החינוך והרמב"ם (פ"ט יס"ה"ה"ב), שמן הפסוק הזה למדים, שכל העובר על דברי נביא - חייב מיתה בידי שמים. והקשה על כך ה'מנחת חינוך', שאם כן, כל מי שיעבור חלילה על עבירה לא תעשה אחת שבתורה - יתחייב מיתה בידי שמים, כיון שניתנה התורה על ידי משה שהיה אב לנביאים, ונמצא שהחוטא עובר על דברי נביא.

והביא רבינו מרן ה'דרכי שמואל' זצוק"ל, כי יש שרצו ליישב בזה על פי דברי הזוהר הק' (ח"ג רלב). שכתב ש'שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה', ונמצא שחלוקה נבואת משה רבינו מנבואת שאר הנביאים, שכן משה רבינו לא היה שותף כלל בנבואה, אלא היה בצינור להעברת דבר ד' בשלימות, ואילו שאר הנביאים שקיבלו נביאותם רק

מִפִּיקִים
נִגְה

על פרשת השבוע

הרב צבי בראון

פרשת שופטים

חוק השוחד!

וְלֹא תִקַּח שוֹחַד כִּי תִשְׁחָד

יְעוֹר עֵינֵי חֲכָמִים (טז, יט)

רש"י הביא מהגמרא בכתובות (קה:) "משקיבל שוחד ממנו, אי אפשר שלא יטה את לבו אצלו להפוך בזכותו".

יש לתמוה, מדוע לא מצאנו חשש דומה בכל שאר איסורי התורה, כגון באיסור טריפה - שיכול כל אדם לפסוק לעצמו ללא חשש שמא יטה הדין מחמת הממון?

מכוח קושיה זו יצא מרן ה'חוון איש' לחדש (אמונה ובטחון' ג-ל), כי "אין אוהרת השוחד מכלל המשפטים אלא מכלל החוקים", והיינו, שאינו ענין טבעי מחמת נגיעה, אלא שהאיסור הוא דוקא לענין דין, שעל ידי קבלת שוחד נמשך רוח הטומאה על הדיין שימשוך אותו לזכות הנותן, כי עצם הדבר שכך קבעה התורה ששוחד מעוות את עיני הדיין, הרי שאף אם יהיה מושלם בצדקותו, יש בכח השוחד שמקבל הדיין - לעוות ולסלף הבנתו, כי כך גזרה התורה!

וכבר דקדק מרנא רבי ישראל מפלנז זי"ע, שאם התורה כתבה ש"השוחד מעוות עיני חכמים", הרי שחוק זה פועל אף על האדם החכם באמת, היינו שהתורה מעידה עליו שהוא ראוי לשם 'חכם', ואף על פי כן השוחד מעוות אותו, כי כן הוא טבעו של שוחד ממון או שוחד כבוד - שמעוות עיני חכמים עד שאינם רואים את האמת.

ומסופר על מרן הגר"ז זצ"ל, שבעת שהותו בשוויץ, פנו אליו כמה עסקנים מה'מזרחי' בהצעה, שהם ישלמו לו את כל הוצאות הכולל מהחל ועד כלה, ויסירו מעליו לגמרי את דאגת עול הממון מהחזקת הכולל, ואף הבטיחוהו שלא ידרשו ממנו שום שינוי בהנהגת הישיבה, והוא יוכל להמשיך בשיטתו נגד הציונות...

אך מרן הגר"ז זצ"ל סירב בתוקף להצעתם, ואמר להם: אם אקבל ממכם כסף, לא תצטרכו לבוא אלי לבקש שינויים, אלא אני מעצמי כבר

יבוא לעשות כטוב בעיניכם, כי השוחד מעוות עיני חכמים, ולא אוכל לראות עוד את האמת.

ידועה העובדה על הרבי מאפטא ה'אוהב ישראל' זי"ע, שבזמן שהיה רב בקולבישוב שבפולין, באו אליו שני בעלי דין להתדיין בפניו על סכום כסף גדול.

משמע את טענת שני הצדדים נוכח הרב כי אחד מבעלי הדין אינו צודק בריבו, וגם בעל הדין עצמו הרגיש שטענותיו קלושות, ועלה במחשבתו לשחד את הרב, אבל בידועו שהרב הוא צדיק תמים ולא יקח שוחד, הלך והכניס סכום כסף בכיס מעילו של הרב שהיה תלוי על הקיר. אחרי המעשה הזה הרגיש הרב נטייה לצדד בזכותו של בעל דין זה. השתומם הרב על השינוי שהתחולל במחשבתו, שהרי ברור היה לו עד עכשיו שפלוני אינו צודק ומניין הפנייה הפתאומית הזאת לזכותו?!

הפסיק הרב את דין התורה באמצע, לבש את מעילו ויצא החוצה לטייל קצת כדי שיעמוד בדעה צלולה על טיב העניין. כשתחב את ידו בכיס מעילו מצא סכום כסף. אמר, כמה גדול כוח השוחד, אף על פי שלא ידעתי דבר - בכל זאת הושפעתי לראות הדברים באור אחר ונטיתי לצד השני.

אמר הרב מאפטא, שזהו הפירוש של 'ויסלף דברי צדיקים'. שלכאורה קשה, איך הכתוב מכנה את זה שקבל שוחד בכינוי 'צדיק'? אלא יש שמקבל השוחד הוא באמת צדיק שלא לקח ולא ראה את כסף השוחד בעיניו, בכל זאת גם בעיניו זה מסלף השוחד דברי האמת!

והדברים מופלאים, הכיצד יתכן שלבו נמשך לזכות את המשחד בשעה שעדיין לא היה מודע כלל לכך שהניח אצלו שוחד?!

אמנם לאור דברי החוון איש הנ"ל ניתן להבין פשר הדבר, שכך חוק התורה שעל ידי שוחד נמשך רוח טומאה שבכוהו לגרום הטיית הלב! ואם כן גם כאשר אינו מודע לשוחד - מכל מקום 'רוח הטומאה' חיה וקיימת.

היחיד - שפטר במזון ולויה.

ומעתה נראה, כי מכך שבפסוק ישנו קרי וכתב - יחיד ורבים, ידעו חז"ל לדרוש כי לא רק על הרציחה בלבד מדברים הזקנים, אלא גם על דבר התלוי במעשהו של יחיד, ויפה דרשו "ידינו לא שפכו" - לשון רבים, כנגד מעשה רציחה ממש, ואילו מה'כתב' "ידינו לא שפכה" - לשון יחיד, הוא כנגד ענין נוסף אשר אף היחיד יכול לעשותו - לפוטרו במזון ולויה.

רבי יהודה, הרי בפשיטות רבי יהודה בא רק להוסיף שאם סתר ובנה אינו חוזר, משום שאין זה חדש. בספר 'בן יהוידע' (בעירובין נג.) כתב ליישב דברי הרמב"ם, שסובר שדין זה תלוי במחלוקת האמוראים במהות הגדרת המושג 'חדש', דהנה בגמרא בעירובין (נג.) ובסוטה (יא.) נחלקו רב ושמואל בביאור הכתוב "ויקם מלך חדש על מצרים" (שמות א, ח), חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזרותיו וכו'. וכתב ה'בן יהוידע', שיש ביניהם נפקא מינה גם לענין הלכה, והיינו לגבי חזרה מן המלחמה, כשבונה בית שסתרו וחזר לבנותו על מכונו, שלפי מאן דאמר ש'חדש' הכוונה ל'חדש ממש', הרי שבאופן שחזר ובנה על מכונו - אין זה נחשב 'חדש ממש' ואינו חוזר, ואילו למאן דאמר 'שנתחדשו גזרותיו' הרי ש'חדש' אין משמעותו דוקא 'חדש ממש', ואם כן גם בבונה שוב את ביתו לאחר שסתרו - חוזר עליו מעורכי המלחמה.

ומעתה נראה - ממשיך ה'בן יהוידע' - שהדעה הראשונה שצריך 'חדש ממש', א"ל דברי רב, שהרי הוא הוזכר הראשון. ונמצא שגם לענין בונה בית צריך 'חדש ממש'. ואילו שמואל סובר 'שנתחדשו גזרותיו', ולשיטתו אף בית 'מחודש' נחשב חדש וחוזר עליו.

והנה קי"ל (בכוות מט:) דהלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, ודין חזרה מעורכי המלחמה מקרי "דיני" מאחר והוא במשפטים, (צ"ב כוותו), ואם כן יש לפסוק בזה הלכה כשמואל, ועל כן שפיר פסק הרמב"ם דאין הלכה כרבי יהודה, אלא שאפילו אם חזר ובנה ביתו על מכונו גם כן חוזר. [ואולם לכאורה דברי ה'בן יהוידע' צריכים עיון טובא מכמה צדדים, ועיין בספר 'באר צבי' (קמא סי' י"ז) בארוכה בזה].

קרי וכתב

יְעֲנֵנו וְאֶמְרֵנו יְדִינוּ לֹא (שפכה) שְׁפָכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ (כא, ז) בתיבת 'שפכו' הכתיב הוא 'שפכה'. והחילוק הוא, שבעוד שלפי ה'קרי' הוא לשון רבים, הרי שלפי הכתיב זהו בלשון יחיד. רמז נאה על הדבר, אמר בזה הגאון הגדול המנוח רבי אברהם דוב אויערבאך זצוק"ל רב ואב"ד טבריה:

הנה דרשו חז"ל (סוטה לח: מה:; והובא ברש"י כאן) על פסוק זה: וכי על לבנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא על ידינו ופטרנוהו בלא מזונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. ומבואר שמלבד האמירה על עצם הדבר שלא שפכו את הדם, עליהם להודיע גם שלא פטרוהו בלי מזון ולוייה.

אולם שתי אמירות אלו - חלוקות הנה זו מזו, שהרי אם יקום אחד מאנשי העיר ויאמר שהוא לא שפך את דמו של האיש, עדיין יתכן שאדם אחר מאנשי העיר רצחו. לעומת זאת, אם יבוא אחד ויודיע כי פטרו עם מזון ולוייה - הרי שדי במעשהו של אותו יחיד כדי לפטור את כולם. נמצא אפוא, שדברי הזקנים באים הן על הרבים והן על היחיד; על הרבים - שאף אחד מהם לא שפך את דמו של האיש ברציחה, ועל

מכל מקום יהיה ניצחון.

ובאמת שכאן לא צריך להגיע גם לזה, כי הפסוק כאן הרי מדבר על מלחמת הרשות (סוטה מד:), והיינו שגם אם המלך יחליט לכבוש עוד איזה מדינה או ארץ, מובטח לו שהוא נוצח. ואין כאן כל קושיה. עוד יתכן לבאר באופן נפלא, על פי מה שביארו על דרך המוסר בא"ש ש'הק' ובא"ח ה'ק' ועוד, שהביטוי הנאמר בתורה 'כי תצא למלחמה' - רומז על המלחמה האמיתית, היינו מלחמת היצר וחייליו, שיהיה עזר ה' עמו ויהיה נוצחו. ולפי זה מובן היטב מדוע ההבטחה היא רק על ניצחון ולא על שלום, כי כל עוד נשמת האדם באפו - חייב שתהיה לו מלחמה עם יצרו, שהרי רק למתים חפשי!

'בית חדש' ומחודש

מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר כָּנֶה בֵּית חֶדֶשׁ וְלֹא חֲנֻכָּה (כ, ה)

איתא במשנה בסוטה (מג:): רבי יהודה אומר אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר [מעורכי המלחמה]. פירש רש"י, על מכונו - סתרו ובנאו במדה ראשונה - אינו חוזר, דלאו חדש הוא, הואיל ולא חידש להוסיף עליו וכו', עכ"ל.

הרמב"ם (בפירוש המשניות שם) כתב, דאין הלכה כרבי יהודה, אלא אפילו אם בנה ביתו שוב על מכונו גם כן חוזר.

והקשה עליו ה'משנה למלך' (בפ"ז מהל' מלכים ה"ח), דמנא ליה להרמב"ם שתנא קמא חולק בזה על

במחזה - הוצרכו לפרש ולהבין מעצמם את נביאותם (רמב"ם פ"ז מ"סוה"ת ה"ו).

ומעתה יש לומר, שדין זה שהעובר על דברי נביא חייב מיתה בידי שמים - אינו אלא בשאר נביאים שהם שותפים בנבואה, אבל במשה רבינו שהיה רק ככלי לדבר ד' - נבואתו נחשבת 'תורה', שהעובר עליה נידון בדינים מיוחדים לה.

אלא שעדיין הקשה רבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל, שתירוצו זה יועיל רק לגבי שאר ארבעה חומשי התורה שנאמרו מפי השכינה, אמנם על חומש דברים הרי מובא בספר 'אה"ע נקב' להמגיד מדובנא זצוק"ל ששאל את מרנא הגר"א זי"ע על דברי הגמרא במגילה (לא:): שקללות שבמשנה תורה "משה מפי עצמו אמרין", מה חילוק יש בין 'משנה תורה' לשאר חלקי התורה, והלא גם משנה תורה נאמר למשה מפי הגבורה ככל התורה כולה. וענהו ע"ז הגר"א, שארבעת הספרים הראשונים, היו נשמעים מפי הקב"ה בעצמו דרך גרונו של משה, וכלשון חז"ל "שכינה מדברת מתוך גרונו", לא כן ספר דברים, שישראל היו שומעים את הדברים כאשר שמעו את דברי הנביאים שהיו אחרי משה, שהקב"ה דיבר עם הנביא היום, ולמחרת הלך והשמיע החזון אל ישראל, וא"כ בעת אשר דיבר הנביא אל העם כבר היה נעתק ממנו הדבור האלוקי, כן היה ספר דברים נשמע אל ישראל מפי משה רבינו ע"ה בעצמו. ע"כ. וזהו ביאור לשון הגמ' "מפי עצמו. וכן מפורש בדברי הוזה"ק, שכתב (פ' ויקרא ז., ואתחנן רסה.), "מעצמו לא תנינן, אלא מפי עצמו".

ומעתה, הדרא קושיית ה'מנחת חינוך' לדוכתא, שמאחר ולגבי חומש דברים לא נאמרו דברי הוזהר ש'שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה', אם כן מדוע שלא יתחייב כל העובר על איסור ל"ת שנשנה בספר דברים - מיתה בידי שמים? וצריך עיון!

ניצחון או 'שלום'

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ (כ, א)

בביאור הסמיכות ענין היציאה למלחמה לענין הדיינים, הביא רש"י בפירושו השני מן התנחומא: לומר לך, אם עשית משפט צדק, מובטח אתה שאם תצא למלחמה אתה נוצח וכו'. ע"כ.

ויש לדקדק, מדוע השכר הוא שתהיה מלחמה ולבסוף ניצחון, וכי לא עדיף מכך שלא תהיה מלחמה כלל, אלא שלום בארץ?!

ואחד מן הת"ח ש"צי"א ביאר בזה, כי יש כאן 'מדה כנגד מדה', והיינו, שאם בעלי הדין היו עושים ביניהם פשרה, אז היו זוכים גם לשלום, אבל מאחר ובחרו במשפט ודין, על כן גם השכר על משפט צדק הוא - שרק ניצחו במלחמה אבל לא שיהיה שלום. ודפח"ח!

אולם בפשוטו נראה שאין כאן קושיה כלל, כי זה גופא קמ"ל קרא, דלא מיבעיא שיהיה שלום, אלא אפילו אם תקום מלחמה חלילה - יהיה ניצחון. וכמו שמצאנו כענין זה בפרשת בחוקותי, דכתיב 'ונתתי שלום בארץ, ושכבתם ואין מחירי וגו' ורדפו מכם חמשה מאה וכו'. ולכאורה אינו מובן, כי אם יהיה שלום בארץ - הרי לא יהיו מלחמות כלל, ומהו שממשיך הפסוק 'ורדפו מכם חמשה מאה'? אלא כנ"ל, שהברכה היא שיהיה שלום, אך גם אם לא,

"אין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד"

בפרשתנו כתיב "שום תשים עליך מלך מקרב אחיך". וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה בסנהדרין פ"י בעיקר הי"ב מעיקרי האמונה של ביאת המשיח: ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד, וכל החולק על המשפחה הזאת כבר בשם השי"ת ובדברי נביאיו. וכן כתב בספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שסב: אמנם המלכות לבד כבר ידעת מכתובי ספרי הנבואה שזכה בה דוד. ובביאור אמרו (קה"ר רפ"ז וכע"ז) יומא עב (ב) כתר מלכות זכה בו דוד, וכן זרעו אחריו עד סוף כל הדורות, אין מלך למו שיאמין תורת משה רבינו ע"ה אדון כל הנביאים אלא מזרע דוד ומזרע שלמה לבד, ע"כ.

ובחי' הגר"ז בסטנסיל (סימן קסח) כתוב: ומקור לזה י"ל מהא דאיתא בדה"א (כ"ח - ה') ומכל בני כי רבים בניו נתן לי ד' ויבחר בשלמה בני לשבת על כסא מלכות ד' על ישראל, ומבואר דהיתה בחירה מיוחדת על שלמה כשם שהיתה בחירה על שבט יהודה ובית דוד עצמו כמו שמבואר קודם בפרשה, וע"י בחירת שלמה הוא שנגמרה בחירת בית דוד למלכות ומכאן שכל מי שאינו מזרע שלמה חסר לו בבחירה ומכאן המקור לדברי הרמב"ם. ע"כ. [ואמנם כבר עמדו רבים בענין מלכות ישראל וכו'] אבל עכ"פ ברור שעיקר המלוכה הוא רק לבית דוד ומזרע שלמה בלבד].

ומה מאוד יש לתמוה על מה שיש מפרשים על דברי הזוהר בפרשת שלח (דף קעג ע"ב) שמלך המשיח יהא מנחם בן עמיאל מזרע נתן בן דוד [ושם אשתו חפצי בה], ושמעתי אומרים בשם הרמ"ק ושאר מפרשים ששלמה נענש מחמת חטאי המלכות שהמשיח לא יצא מזרעו אלא יצא מזרע נתן בן דוד. ע"כ. והנה כבוד אלוקים הסתר דבר, אבל בהיות ורבים תועים לחשוב שכאילו כן הוא מפורש בזוהר הקדוש, מכיון שאינם יודעים את דברי הרמב"ם הנ"ל או שחושבים שיש כאן איזה מחלוקת ח"ו, על כן מצוה גדולה לפרסם שזהו נגד עיקר האמונה וכידוע מדברי רבותינו נ"ע על כל חשש ספק בעיקרי האמונה, ואסור לחשוב כך וקל וחומר להדפיס כך ובדואי מלך המשיח יצא מזרע שלמה.

ומה שציין להרמ"ק הנה הרמ"ק (פירוש אור יקר על הזוה"ק) כתב שמאמר זה תמוה וכתב שדוחק גדול לומר שיצא מזרע נתן בן דוד וכו', ובזה הוא מסיים. וזה שלא כמו שהובא בפירוש הנ"ל בדרך פשוט וברור שיצא מזרע נתן. [ואמנם המקדש מלך כתב כן בסתמא ונסתייע גם מהזוהר פרשת וירא אך כבר דחו ראיתו משם ואכמ"ל ועכ"פ בודאי לא ראה דברי הרמב"ם והרמ"ע].

והנה בסייעתא דשמיא מצאתי לאחד קדוש מדבר גדול מקובלי איטליה הוא ניהו הרמ"ע מפאנו (בספר עשרה מאמרות מאמר מאה קשיטה סימן צב) שכתב בזה"ל: כשתגיע אצל

הנדרש בפ' מבושר ציון שהיא חפצי בה אשת נתן בן דוד היא אמו של מנחם לא תחשוב דלאפוקי מהיותו נולד משלמה ורחבעם נאמר כך כי יש לי לפרש דחפצי בה עצמה היא אשתו של עמיאל אם מנחם ממש ואפשר נמי דעמיאל ואשתו מבני נתן ומבני רחבעם קאתו כי קרוב הוא להאמין דאתחתנו אהרדי וברוך יודע האמת. ע"כ. ומעתה ברור שאין כאן שום מחלוקת ודברי הזוהר עולים בקנה אחד עם דברי הרמב"ם בעיקרי האמונה, ומצוה לפרסם דבר זה.

צ. ש. ירושלים

"גדול ת"ת יותר מבני ביהמ"ק"

אפתח בכרכה ובהוקרת תודה על המדור הנפלא - "בדיבוק חברים", שמרבה דיבור בלימוד ועיון התורה בעומק בקרב כל קוראיו, וכל הרואהו אומר "ברקא".

בגיליון "לקראת שבת" פרשת פנחס התפרסמה קושיא, שהתשובות עליה הופיעו בגיליון פרשת דברים, מדוע לא נצטווה משה רבינו למשוך את יהושע. והקוראים השיבו תשובות שונות כיד ד' הטובה עליהם. אך בנוסח השאלה כתוב "וממנו לומדים דהמורד במלכות חייב מיתה, דאמר לו הקב"ה כל אשר ימרה את פיך יומת", וצוין שם לסנהדרין מ"ט ע"א.

אכן בגמ' שם נכתב דיואב למד מפסוק זה שהמורד במלכות חייב מיתה, אך כמבואר בריש ספר יהושע שם מי שאמר ליהושע "כל אשר ימרה את פיך יומת" היו בני גד ובני ראובן ולא הקב"ה.

ואגב גרר דהערנו מדברי הנביאים על קורות הימים של עם ישראל, הנה מקום אתי להעיר על מה שנתפרסם בגיליון "לקראת שבת" פרשת כי תשא בשנה זו, שם הופיעה קושיא על הא דאיתא דעזרא לא עלה מבבל כל עוד ברוך בן נריה רבו היה חי, ומכאן דגדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש, והקושיא דאי' בגמ' דאין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין בית המקדש, והרי לכאור' מזה מבואר דכל תלמוד תורה אין מבטלין. וכמה קוראים השיבו שם את התשובה הפשוטה דכל מצוה שא"א לעשותה על ידי אחרים דוחה תלמוד תורה, ועל כן כל תלמוד תורה מבטלין ורק תינוקות של בית רבן לא. אך כמה קוראים הוסיפו דהקושיא האמתית היא איך עזרא לא עלה, והרי זה היה מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, ואחד הקוראים הוסיף וכתב שעזרא "דחה" את בנין בית המקדש בשביל ללמוד מברוך בן נריה. ותירצו בזה תירוצים שונים, ואחד הקוראים חידש

שהיות ועזרא קיבל מברוך בן נריה את מסורת התורה כמבואר ברמב"ם בהקדמתו ל"משנה תורה", הצורך בקבלת מסורת התורה דחה את בנין בית המקדש.

אך האמת היא ששאלה זו בטעות יסודה, כי עזרא כלל לא עיכב את בנין בית המקדש, ובית המקדש נבנה כולו לפני שעזרא עלה מבבל ע"י זורבבל בן שאלתיאל וישוע בן יהוצדק כמבואר בכל ספר עזרא, ומפורש בגמ' ערכין י"ג ע"א, ומה שעזרא לא עלה לא עיכב כלל את בנין הבית, ואם כן זו היתה מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים. ודברי הגמ' שעזרא לא הניח את ברוך ועלה לבנות את בית המקדש, אין הכוונה שבגלל זה הבית לא נבנה, אלא שבנו אותו אחרים (ישוע בן יהוצדק הכהן הגדול הראשון בבית המקדש השני שבנאו יחד עם זורבבל היה בן אחיו של עזרא), והוקשה לגמ', מדוע לא עלה עזרא בעצמו, ועל זה יישבה דגדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש.

ואכפול בברכת יישר כח לכל העורכים והכותבים במדורים השונים והמחכימים נחום הלוי ר. - ישיבת פוניבז'

ההשתדלות האמיתית

בשמי ובשם רבים אבקש להודות על המדור הנפלא "והיה מעשה הצדקה" המעורר ומחזק בנושא חשיבות הצדקה והחסד.

לחיוזק הרבים אביא כאן מעשה ששמעתי מפי עורך המדור, הרה"ג רבי מרדכי יפה שליט"א, על אחד המפקידים בגמ"ח 'אהבת חסד', שפרנסתו ב"ה טובה, והציעו לו לקנות דירה בפרויקט חדש, כהשקעה שתסייע לו בבוא היום להשיא את ילדיו. הלה הסתפק האם השתדלות זו היא סיבה להוציא לשם כך הפקדה שיש לו בגמ"ח, בזמן שהרכה יהודים נמצאים במצוקה כספית. הוא ניגש למורו ורבו מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וכך השיב לו: "אם רצונך להשקיע את כספך בדירה מותר לך, אך אם אתה רוצה לשמוע בקולי תשקיע הכל בגמ"ח". והוסיף ואמר לו "כל הרווחים שחשבת לקבל - תקבל יותר".

האברך הוסיף לשאול: ומה עם תכניות החסכון שיש לי בבנק, אולי מחובת ההשתדלות כלפי הילדים שלי אשאיר אותם בבנק? - ענה לו מרן הגרש"ז זצ"ל: "אדרבא דוקא מצד ההשתדלות תשבור אותם ותפקיד אותם בגמ"ח, תשאיר לקב"ה לדאוג לכלכל אותך בדרך שהוא רוצה ואל תשקיע בשום דבר אחר חוץ מצדקה". סופו של הסיפור, אברך זה נהג כעצת רבו מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והשאיר את כספו בגמ"ח, והוסיף לכך גם כספי תכניות החסכון שלו, וכיום יש לו יותר מפי עשר בפקדונו בגמ"ח. הוא סיפר שהידידים שלו שהשקיעו בדירה בפרויקט הרוויחו מעט, והוא ב"ה נתקיימה בו ברכת ד' כפי שאמר לו רבו זצ"ל, וזכה לאלפי מצוות וגם להצלחה כלכלית.

בכל חותמי ברכה יוסף גכטר, ברוקלין ארה"ב